*SOCIETATEA DE ŞTIINȚE FILOLOGICE
DIN
ROMÂNIA
FILIALA TIMIŞOARA*

PHILOLOGICA BANATICA

1

Timişoara, 2013

Philologica Banatica apare de două ori pe an, sub egida
Societății de Ştiințe Filologice. Filiala Timişoara

Coperta: Dan Nițu; Tehnoredactare computerizată: Ladislau Szalai

ISSN 1843-4088

Notă: În cazul studiilor referitoare la alte limbi decât româna, Redacția a stabilit ca trimiterile bibliografice să respecte normele din limbile respective.

Sumar

I. Eveniment

Karla LUPŞAN, *Profesor dr. Roxana Nubert distinsă cu Crucea de Onoare pentru Ştiinţă şi Arte a Republicii Austria* 5

II. Lingvistică generală

Cătălin DEHELEAN, *On corpora* 13

III. Istoria limbii

Laurenţiu NISTORESCU, *Familiile de cuvinte din limba geto-dacică – observaţii metodologice (1)* 19

IV. Gramatică

Anca STOENESCU, *Raportul dintre subiect şi predicat. Concepţia lui Lazăr Şăineanu* 25

V. Formarea cuvintelor

Sergiu DRINCU, *Prefixe româneşti de provenienţă slavă: iz-*.................... 30

VI. Limbă literară

Dorina CHIŞ-TOIA, *Aspecte ale limbii folosite de Constantin Diaconovici Loga în* ***Epistolariul românesc*** 52

VII. Stilistică. Poetică

Alina-Iuliana POPESCU, *Conceptul de „text”, în viziune deconstructivistă (II)* 60

VIII. Pragmatică

Nicoleta POPA LUCACIU, *Pragmatica. Repere istorice* 75

IX. Recenzie

Ana-Maria RADU-POP, *In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară*, (coordonator Ana-Maria Pop) 90

X. Cronică de congres

Luminița VLEJA, Colocviul internațional *Comunicare şi Cultură în Romania europeană* 94

EVENIMENT

PROFESOR DR. ROXANA NUBERT, DISTINSĂ CU CRUCEA DE ONOARE PENTRU ȘTIINȚĂ ŞI ARTE A REPUBLICII AUSTRIA

KARLA LUPŞAN



În seara zilei de 28 iunie 2013, în maiestoasa sală a Senatului Universității Politehnicii din Timişoara, în fața unui public respectabil şi într-o atmosferă de o uriaşă încărcătura emoțională, ambasadorul Austriei, domnul dr. Michael Schwarzinger, a înmânat Crucea de Onoare pentru Ştiință şi Arte a Republicii Austria reputatului om de cultură de la Universitatea de Vest din Timişoara, profesor dr. Roxana Nubert.

Această distincţie onorifică de stat s-a acordat la propunerea Ministrului Federal al Învăţământului, Artei şi Culturii din Austria prin decretul prezidenţial al preşedintelui dr. Heinz Fischer, în semn de gratitudine pentru meritele deosebite ale doamnei profesor dr. Roxana Nubert în domeniul cercetării şi studiului literaturii de expresie germană, al medierii şi transmiterii culturii din spaţiul lingvistic german în România.

*

Ceremonia s-a desfăşurat după tipicul evenimentelor solemne, incluzând un cuvânt de deschidere, susţinut de un reprezentat al Senatului Universităţii Politehnica în calitate de gazdă, urmat de alocuţiunea doamnei lector univ. dr. Codruţa Goşa, prodecanul Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie din cadrul Universităţii de Vest, iar apoi de *laudatio* rostită de MA Anna Linder, lector Austria la Universitatea de Vest. Decernarea ordinului de stat a fost precedată de un moment muzical deosebit, oferit de doamnele Marta Teglas (vioară) şi Mihaela Dolniceanu (harpă) de la Filamornica Banatul. Au urmat mult aşteptatul moment al conferirii medaliei de către ambasadorul Austriei la Bucureşti, domnul dr. Michael Schwarzinger, mulţumirile doamnei profesor dr. Roxana Nubert şi încheierea celebrării printr-un nou moment muzical.

În public s-au aflat personalităţi marcante ale vieţii politice, culturale şi academice timişorene, cum ar fi Klaus Christian Olasz, consulul Republicii Federale a Germaniei la Timişoara, deputatul Ovidiu Ganţ, reprezentantul Forumului Democrat al Germanilor din România (F.D.G.R.) în Parlamentul României, profesor dr. Nicolae Robu, primarul Timişoarei, dr. Karl Singer, preşedintele Forumului Democrat al Germanilor din Banat, profesor dr. Ioan Carţis, fost rector al Universităţii Politehnica din Timişoara, profesor dr. Pia Brînzeu, fost prorector al Universităţii de Vest din Timişoara, profesor dr. Ileana Oancea, fost decan al Facultăţii de Litere, Teologie şi Istorie la Universitatea de Vest din Timişoara.

*

Profesor universitar dr. Roxana Nubert nu este numai cea mai cunoscută şi mai recunoscută personalitate a germanisticii timişorene actuale, ci a devenit chiar simbolul ei, în special datorită entuziasmului şi dăruirii cu care, din 1996, a condus fosta Catedră şi, din 2011, conduce actualul Colectiv de limba şi literatura germană din cadrul Facultăţii de Litere, Istorie şi Teologie a Universităţii de Vest.

MA Anna Lindner observă că devotamentul pentru activitatea ştiinţifică şi cea didactică se încadrează în tradiţia familiei Nubert, care preţ de trei generaţii a dat societăţii româneşti profesori universitari renumiţi în domeniul medicinei, respectiv al germanisticii şi care este continuată de fiica doamnei Roxana Nubert, drd. Ana-Maria Romiţan, cercetător în cadrul Academiei Române.

Dragostea pentru limba germană şi pentru moştenirea austriacă din Banat s-a conturat încă din primii ani de viaţă şi a călăuzit-o pe Roxana Nubert spre studiul limbii germane ca limbă maternă la Liceul Lenau (1960-1972) şi mai apoi al germanisticii la Universitatea din Timişoara, pe care a absolvit-o în iunie 1976 ca şefă de promoţie pe ţară, cu media 9,90.

În *laudatio* sunt prezentate în continuare reperele semnificative care definesc activitatea didactică şi cea ştiinţifică a doamnei Roxana Nubert. Cariera didactică şi-a început-o ca profesor de limba germană la Lugoj şi Timişoara, pentru ca din anul 1981 să se dedice activităţii didactice universitare, ca membră a Catedrei de germană a Facultăţii de Litere din cadrul Universităţii Timişoara. Roxana Nubert a parcurs toate treptele ierarhice universitare de la asistent (1981-1990), lector (1990-1995), conferenţiar (1995-1998) până la profesor, din februarie 1998. Teza de doctorat *Oscar Walter Cisek als Mittler zwischen der deutschen und rumänischen Kultur* (Oscar Walter Cisek şi rolul său de mediator între cultura germană şi română) a susţinut-o în anul 1993 la Universitatea din Bucureşti.

Roxana Nubert îşi câştigă respectul a numeroase generaţii de studenţi prin talentul său pedagogic şi prin excepţionala sa capacitate analitică şi sintetică, oglindite la începutul carierei în cursurile de germană ca limbă străină, iar apoi în prelegerile despre literatura germană. Deosebita sa putere de muncă şi abilitatea de a deschide

perspective noi o transformă în 1992 într-o deschizătoare de drum pentru studenții germaniști din Timișoreni, prin introducerea unei discipline noi în planul de învățământ, şi anume, literatura de expresie germană din spațiul cultural românesc. Astfel, germanistica timişoreană şi-a adus o contribuție remarcabilă la răspândirea Grupului de Acțiune Banat, precum şi la cea a scriitorilor Herta Müller, Richard Wagner, Johann Lippet şi Rolf Bossert.

Pregătirea sa profesională nu este însă numai rezultatul studiului individual, ci şi al perfecționării permanente prin burse de cercetare la instituții prestigioase, ca Universitatea Humboldt din Berlin, Universitatea din Regensburg şi Arhiva germană de literatură din Marbach sau cele oferite de Societatea Austriacă pentru Literatură.

Recunoaşterea academică a Roxanei Nubert la nivel național şi internațional este dovedită şi de prezența sa în calitate de profesor invitat la universitățile din Bucureşti, Braşov şi Sibiu sau Universitatea Witwatersrand Johannesburg, Africa de Sud, Universitatea Cáceres, Spania, la Universitatea din Innsbruck, precum şi de numeroasele prelegeri susținute la Universitatea „Ludwig-Maximilians" din München.

Activitatea didactică a doamnei profesor dr. Roxana Nubert este strâns legată de cea ştiințifică, fapt demonstrat de publicarea a 27 de cărți de autor şi în colaborare, a şase cursuri universitare şi a celor peste 60 de studii din reviste de specialitate şi antologii din România, Germania, Austria, Franța şi Statele Unite ale Americii, dar şi de coordonarea unui număr mare de volume ale unor manifestări ştiințifice internaționale. Temele abordate de Roxana Nubert privesc pe de-o parte aspecte de interes general din literatura germană şi austriacă modernă sau din autorii de expresie germană din spațiul cultural românesc, pe de altă parte se extind asupra aspectelor interculturale ale literaturii şi ale autorilor bănățeni, ca Franz Xaver Kappus, Oscar Walter Cisek, Johann Lippet, Richard Wagner, Herta Müller, precum şi ale Grupului de Acțiune Banat şi Nikolaus Lenau.

> De la începutul carierei sale academice s-a preocupat atât în predare, cât şi în cercetare îndeosebi de literatura germană şi austriacă modernă, precum şi de literatura de expresie germană din spațiul cultural românesc.

> Domeniile explicite de interes sunt literatura modernă austriacă şi literatura germană contemporană, precum şi literatura de expresie germană din România, în special din Banat. Un alt domeniu căruia i s-a dedicat doamna profesor Nubert îl reprezintă studiile interdisciplinare, cu precădere cercetarea relațiilor dintre literatură şi celelalte arte. (Lindner, 2013)

Pe lângă competența de cercetare şi predare, Roxana Nubert se remarcă printr-o excelentă capacitate de conducere. Din 1996 coordonează Catedra, respectiv Colectivul de limba şi literatura germană nu doar destoinic, ci cu suflet, cu dăruire, cu seriozitate şi cu conştiinciozitate. Cu aceeaşi abnegație conduce, tot din anul 1996, şi Biblioteca Austria din Timişoara. De peste 15 ani dăruieşte multă energie şi entuziasm în a face cunoscută germanistica timişoreană, pe de-o parte, şi cultura din spațiul lingvistic german în România, pe de altă parte. Dovezi ale eforturilor depuse de „mediatorul" dintre culturi, Roxana Nubert, sunt, printre altele, înființarea şi coordonarea publicației Catedrei de Germanistică, *Temeswarer Beiträge zur Germanistik*, care anul acesta celebrează apariția celui de-al zecelea număr; organizarea şi coordonarea de simpozioane şi sesiuni internaționale, atât sub egida Bibliotecii Austria, cât şi a Colectivului, dintre care le amintim pe cele mai semnificative: „40 Jahre Germanisitik" (1996), „Lenau in/und Europa" (2002), „Sonderkolloquium 50 Jahre Temeswarer Germanistik" (2006), „40 Jahre Aktionsgruppe Banat: Akteure und Texte - Mitstreiter und Begleiter" (2012); „20 Jahre Österreich-Bibliothek".

Dovadă a recunoaşterii prestigiului ştiințific, a competenței pentru cercetare, dar şi a calităților de leader este, pe lângă apartenența sa la numeroase asociații ştiințifice, funcția de vice-preşedinte, deținută de Roxana Nubert din anul 2008 în cadrul Federației Internaționale pentru Limbi şi Literaturi Moderne (International Federation for Modern Languages and Literatures), patronată de UNESCO. De asemenea, împreună cu doamna profesor Mathilde Hennig, coordonează din 2011 relația de parteneriat dintre germanistica timişoreană şi Institutul de Germanistică al Universității din Gießen.

Anna Lindner consideră grăitoare asocierea poeziei „Engangement” (Angajament) a Grupului de Acțiune Banat cu ceea ce este şi ce face profesor dr. Roxana Nubert:

sunt angajat

da
sunt angajat
da da
foarte angajat

şi tu eşti angajat
da
şi eu sunt angajat
foarte angajat
da da

În această poezie intitulată „Angajament” se regăsesc, după părerea mea, trei aspecte reprezentative pentru activitatea Roxanei Nubert în domeniul studiului literaturii şi în cel al răspândirii culturii. În primul rând, poezia este produsul unui grup de autori de expresie germană din România ale căror opere au fost pe larg analizate de Roxana Nubert. De asemenea, ea a contribuit la recunoaşterea lor atât prin studiile publicate, cât şi prin introducerea acestor autori în curriculumul studenților germanişti de la Universitatea de Vest din Timişoara.

În al doilea rând, această poezie lasă să se întrevadă influența exercitată de literatura austriacă, în mod explicit a liricii experimentale a Grupului de la Viena, asupra autorilor bănățeni implicați. Textul face astfel referire la multiplele fațete ale relației care uneşte de peste trei sute de ani Banatul şi Austria. Printre altele, tocmai pentru menirea ei de a promova literatura şi cultura austriacă îi este acordată astăzi această distincție.

Ajungem astfel la cel de al treilea motiv pentru care am ales această poezie. Acest ultim motiv se distanțează desigur de poezie. Fiindcă Grupul de acțiune Banat a dat, bineînțeles, acestei poezii o conotație ironică, cu vădite aluzii la scriitorii înşişi, la literatură şi la contextul social, cultural, politic al anilor 1970. De aceea îmi permit, la sfârşitul acestei *laudatio* pentru o specialistă în domeniul literaturii să întreprind ceva, sper să nu mi-o luați în nume de rău, dragă doamnă profesor, mai degrabă deplasat: ignor întregul context, îmi aleg un singur vers şi înțeleg, în mod voit, într-o manieră falsă autorii: titlul poeziei „Angajament” aş vrea să-l înțeleg

> într-un sens strict literal. „Angajament” denumeşte, după părerea mea, foarte exact ceea ce reprezintă Roxana Nubert. Cred, doamnelor şi domnilor, că îmi daţi dreptate când afirm acest lucru, având în vedere activitatea ştiinţifică şi culturală vastă a Roxanei Nubert, din care nu am putut să amintesc decât o parte. Am cunoscut-o pe Roxana Nubert ca „foarte angajată” în ultimii ani şi în mediul universitar. Se dedică neîncetat studenţilor în aceeaşi măsură ca şi Germanisticii de la Universitatea de Vest din Timişoara, precum şi colegilor. (Lindner, 2013)

*

După conferirea ordinului de stat, copleşită de emoţie, doamna profesor dr. Roxana Nubert şi-a exprimat sincer şi călduros mulţumirile pentru onorabila distincţie acordată pentru meritele ei ştiinţifice şi pentru activitatea de transmitere a culturii austriece. Nominalizaţi au fost: Preşedintele Austriei, dr. Heinz Fischer, Excelenţa Sa Ambasadorul dr. Michael Schwarzinger, doamna Christine Dollinger (consilier la Secţia de Politici culturale a Ministerului Federal pentru relaţii europene şi internaţionale), doamna Marianne Gruber (preşedinta Societăţii austriece pentru literatură), doamna MA Anna Lindner (lector Austria la Universitatea de Vest), conducerea Universităţii Politehnica, familia, dr. Karin Dittrich (bibliotecara Bibliotecii Austria din Timişoara) şi colegii din cadrul Colectivului de limba şi literatura germană.

Interesantă a fost „abordarea interdisciplinară a momentului”, pe care a oferit-o doamna Nubert, subliniind faptul că decernarea unei distincţii a Republicii Austria într-o sală a Palatului Lloyd, unul dintre impunătoarele monumente Jugendstil care-şi pun amprenta asupra Timişoarei, nu poate fi întâmplătoare.

> M-am străduit întotdeauna ca prin cercetare şi predare, precum şi prin activitatea mea desfăşurată în cadrul Bibliotecii Austria din Timişoara să transmit spiritul modernităţii vieneze şi, prin aceasta, specificul culturii austriece. Timişoara, mica Vienă, care până în 1918 a aparţinut monarhiei austro-ungare, a reprezentat, fără îndoială, locul ideal pentru acest mesaj. (Nubert, 2013)

*

Evenimentul a fost onorant atât pentru doamna profesor dr. Roxana Nubert, cât şi pentru Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie din cadrul Universităţii de Vest din Timişoara.

Bibliografie

Lindner, Anna (2013): Laudatio pentru profesor dr. Roxana Nubert cu ocazia conferirii ordinului de stat Crucea de Onoare a Austriei pentru Ştiinţă şi Arte (nepublicată).
Nubert, Roxana (2013): Discurs de mulţumire cu ocazia conferirii ordinului de stat Crucea de Onoare a Austriei pentru Ştiinţă şi Arte (nepublicat).
Nubert, Roxana: Curriculum vitae.

ON CORPORA

CĂTĂLIN DEHELEAN

Abstract

This article is meant to provide some degree of insight into a certain idea much discussed within the realm of Computational Linguistics. It is the matter of finding and organising the parts of language of interest.

Structural Linguistics has been and still is using a traditional but proven invention, namely the dictionary, which may occur under a number of guises. While this is reasonable, there are limitations to any such lexicographical achievement. This is to say that a dictionary might not be quite the ideal tool for Computational Linguistic Research. Indeed, Computational Linguists prefer a different tool called a Corpus.

To circumscribe the term corpus is by no means a trifling matter. For the idea of corpus is not there as such. It is expressed only by means of certain phenomena. This is to say that corpora may be constituted from all acts of language. Thus corpora may provide vivid examples of use of any given language sample.

Keywords: *Computational Linguistics, dictionary, corpus, text, speech*

Introduction

It is in the interest of linguists to adapt their approach to language study in order to achieve new insights in the way language works. It has become necessary to move away from the idea of immutability in the study of the relationship between words and their meanings, and therefore their use, to the idea of studying language units in context and their associated gradual contextual change.

Dictionary and corpus

This first part of this article is based on a comparison between two linguistic terms. The relationship established in this case is between the terms dictionary and corpus. (See Figure 1.)

dictionary	corpus

Figure 1: A graphic representation of the two elements of this comparison

Dictionaries and corpora are two terms mainly used by two different branches of Linguistics. These two branches are Structural Linguistics and Computational Linguistics. Dictionaries are, for the most part, associated with Structural Linguistics, while corpora are often seen as a tool of Computational Linguistics. (See Figure 2.)

dictionary	corpus
Structural Linguistics	Computational Linguistics

Figure 2: A graphic representation of the branches of the Linguistics which use dictionaries and corpora

These preferences are relevant in the light of the dichotomy between two views on the collection of units of language. When it comes down to the essence of this dichotomy, it is to be found in the different views of two types of Linguistics. There is the view of Structural Linguistics which follows the theoretical tradition of definition and exemplification of units of language noticeable in the dictionary, and there is the empirical way of searching for examples, a view postulated by Computational Linguistics in the corpus. (See Figure 3.)

dictionary	corpus
theoretical view	empirical view

Figure 3: A graphic representation of the two views

Both of these views can be noticed in their respective approaches to units of language. There are two approaches to language units adopted by Structural Linguistics and by Computational Linguistics, respectively. While structural linguistics has adopted an extensive

approach to this problem in the form of the dictionary, computational linguistics has preferred the intensive approach of the corpus. (See Figure 4.)

dictionary	corpus
extensive approach	intensive approach

Figure 4: A graphic representation of the two approaches

The two approaches become rather evident when the principles behind the collection of language units are investigated. For purposes of ease of understanding, a minimal approach to the process of understanding principles is required. As such, dictionary can be seen as a large collection of language units. A corpus, on the other hand, might be understood as a collection of instances of use of a single language unit. (See Figure 5.)

dictionary	corpus
collection of language units	collection of instances of use of a single language unit

Figure 5: A graphic representation of the principles of the terms *dictionary* and *corpus*

Text and Speech

This second part of this article is also constructed on a comparison between two terms. These two terms are just as semantically close to each other as the previous set. They are the text and the speech. (See Figure 6.)

text	speech

Figure 6: A graphic representation of the two terms, text and speech.

There is a long honoured tradition of studying both the text and the speech. It is mainly focused on the analysis of their structure. For

the sake of simplicity, it may be postulated that the text is based on a set of words, while the speech is the result of the coming together of a string of sounds. (See Figure 7.)

text	speech
words	sounds

Figure 7: A graphic representation of a simplified structure of the two terms

When it comes to the preservation of language units, texts and speech exhibit quite a difference. Texts are not as problematic as speech. Texts are, by their very definition, found only in writing. Speech, as a different phenomenon, is bound to be recorded on any number of media for safe keeping. It could thus be said that texts are written while speech is recorded for the purposes of storing the language samples need for study. (See Figure 8.)

text	speech
written	recorded

Figure 8: A graphic representation of the two elements of the current comparison

The specificity of text and speech is another problem which must, at least, be taken into account. Both words and utterances are context-bound, that is to say they cannot exist outside a text or a speech. However while it may not be evident to which author a text sample pertains, any speech sample is intrinsically connected to a certain speaker. So, when it comes to specificity one may say that texts are general, while speech is specific. (See Figure 9.)

text	speech
general	specific

Figure 9: A graphic representation of the two elements of the current comparison

In the end, there have to be two different types of corpora to collect the two types of acts of language. In order to collect written samples one is bound to create a text corpus, while for the actual utterances, a speech corpus is required. (See Figure 10)

text	speech
text corpus	speech corpus

Figure 10: A graphic representation of the text and speech and their relationship with the respective corpora

Conclusions

In the end, any discussion about corpora may be a matter of perspective. Dictionaries might be perceived to be old and corpora are perceived to be new. This perception is most likely related to the types of linguistics that employ tem in the study of language: Structural Linguistics is old therefore dictionaries must be an older, while Computational Linguistics being new, Corpora must be newer as well. The inaccuracy of such a perception is easily disproved twofold.

Firstly, dictionaries and corpora are not just products, they phenomena based on ideas. The idea behind the dictionary is the typically attempt of structuralism to analyse every single element and determine its substance. The corpora are meant to show the language as it is without splitting it from its immediate context and turning it into an abstract entry. This type of approach is not necessarily bound to a type of linguistics.

Secondly, the process of writing a dictionary is complicated. One needs a list of words with their functions, then their definitions followed by a few of their exemplified uses. This is a typical scholarly endeavour. Therefore one can easily postulate that it could not have been the first way of collecting and ordering language in history. Corpora on the other hand are easier to make. Its basic requirement is to record language samples in their particular contexts. And indeed historical evidence shows just that.

This only comes to show that one cannot write the perfect lexicographical tool. One cannot have a book with all words of a language written down and thoroughly explained. Nor can one have all the instances of a sample recorded. But one may have enough of them in order to understand that sample in context.

Bibliography

Biber, D., Conrad, S., Reppen R. (1998). Corpus Linguistics, Investigating Language Structure and Use, Cambridge: Cambridge University Press.

Edwards, J., Lampert, M. (1992). Talking Data – Transcription and Coding in Discourse Research. Hillsdale: Erlbaum.

Facchinetti, R. (2007). Theoretical Description and Practical Applications of Linguistic Corpora. Verona: QuiEdit.

Facchinetti, R., Rissanen M. (2006). Corpus-based Studies of Diachronic English. Bern: Peter Lang.

McCarthy, D., Sampson G. (2005). Corpus Linguistics: Readings in a Widening Discipline, Continuum.

Rezumat

Scopul acestui articol este acela de a da posibilitatea cititorului de a se informa cu privire la o idee mult discutată din domeniul Lingvisticii Computaționale. Este vorba despre colectarea şi organizarea materialului lingual studiat.

Lingvistica Structuralistă a folosit şi încă mai foloseşte un instrument tradițional dar care şi-a dovedit utilitatea, şi anume dicționarul, care poate lua diverse forme. Deşi acesta este extrem de util, orice asemenea lucrare lexicografică îşi are limitările sale. Prin aceasta se doreşte a se sublinia faptul că dicționarul nu este instrumentul ideal pentru cercetare în Lingvistica Computațională. Aceasta din urmă foloseşte un alt instrument numit corpus.

A descrie acest termen nu este de loc uşor, fiindcă ideea de corpus nu se manifestă într-o singură ipostază. Fenomenele care o întruchipează sunt multiple. Lexicografii orientați spre Lingvistica Computațională pot alcătui corpusuri din orice fel de act limbă. Astfel corpusurile pot oferi exemple clare de utilizare în context al oricărui eşantion dintr-o limbă.

FAMILIILE DE CUVINTE DIN LIMBA GETO-DACICĂ
– Observații metodologice (1) –

LAURENȚIU NISTORESCU

Cuvinte-cheie: *limba geto-dacă, familii de cuvinte, sufixe, prefixe*

Ştim atât de puține lucruri despre substratul preroman al limbii noastre, încât un asemenea subiect n-ar putea fi tratat decât în termeni speculativi, neştiințifici – se poate obiecta, nu fără o oarecare îndreptățire în logica simțului comun[1]. Ne îngăduim să vă oferim o altă abordare, pe deplin justificată metodologic: tocmai pentru că ştim atât de puține lucruri, nu avem voie să ignorăm cele câteva cazuri, nu atât de izolate pe cât s-ar crede la prima vedere, de relaționare cel puțin formală între termenii lexicali pe care i-am moştenit sau i-am recuperat pe cale academică din fondul geto-dac al limbii. Reiterăm aici faptul că, spre deosebire de reconstituirea de metodă hasdeiană (care, în toate variantele sale, nu a reuşit să ofere decât un eşantion probabilistic de vocabular semnificativ mai mic de 200 de unități[2]), inventarierea termenilor consemnați în scris în antichitate şi atribuiți cu certitudine sau cvasicertitudine corpusului lingvistic geto-daco-moes a produs un fond de cel puțin trei ori mai extins[3]. Mate-

[1] Poate nu este nerelevant să amintim că *simțul comun* (care nu trebuie confundat cu *bunul simț*) este o atitudine culturală incompatibilă cu paradigma ştiințifică, în primul rând întrucât confundă realitatea cu percepția acesteia.

[2] Spre exemplu, lista reconstituită de Bogdan Petriceicu Hasdeu cuprindea doar 84 de termeni de vocabular comun (parte dintre aceştia contestați ulterior), plus o listă exemplificativă de termeni proprii, în vreme ce Philippide evalua fondul preroman din limba daco-română la 185 termeni comuni, fără a lua în considerare şi termenii proprii (Vraciu 1980, pg. 109-110 şi 117-118).

[3] Nistorescu 2010, pg. 11-19.

rialul de lucru fiind, aşadar, semnificativ mai extins, avem posibilitatea concretă de a determina câteva potențiale familii de cuvinte, prin asocierea termenilor cunoscuți pe baza unor radicali formal identici sau cvasiidentici[4], indiferent de poziția acestora în compunerea cuvintelor analizate: prefixe, sufixe sau trunchiuri fonemice.

Nu vă propunem, de altfel, un exercițiu nou, câteva din intervențiile noastre anterioare punând în evidență, este adevărat că urmărind alte obiective, câteva asemenea familii de cuvinte: *Dierna-Diernais-Diernaios-Transdierna*[5], *comati-Comidava-Comosicus-Dicomes-Komikiza*[6], respectiv, salba de peste 40 de termeni incluzând formantul toponomastic *dava*[7]. Aşa cum am avertizat dintru început, cele trei cazuri deja semnalate sunt departe de a constitui cazuri izolate, materialul lingvistic disponibil permițându-ne să evidențiem cel puțin încă o duzină de asemenea asocieri. Le vom enumera în continuare, cu precizarea că rămânem consecvenți principiului de a acorda prioritate termenilor consemnați în scris, dar şi cu sublinierea deontologică a faptului că operăm cu asocieri având un grad ridicat de probabilitate, însă nicidecum complet sigure.

* **ap, apo**: *Apo, Apoulon, Zaldapa, Napoca*
* **bostes**: *tarabostes, Rubobostes, Burobostes/Burebista*
* **bur-**: *Buridava, Buricodava, Burebista, buridavensi, Burticum, Alburnus, Perburidava*
* **cars-, carz-**: *Carsium, Carsidava, Carzeis, Carzoasos*
* **cauc**: *caucoensi, Bacauca, Caucaland*
* **dece-, deci-**: *Decebal, Deceneu, Decinsada*
* **-isa, -iza**: *Blaikisa, Komikiza, Zoubliza, Kaigisa, Bastiza*
* **kai-, kei-**: *Keiladeinos, keiagisi, Kaigisa*
* **marc-**: *Thiamarkos, Marcodava*

---

[4] Suntem obligați să luăm în considerare faptul că transcrierea cuvintelor din substratul preroman s-a făcut de reprezentanți ai altor arii cultural-lingvistice, aceştia putând introduce elemente de distorsiune fonetică.

[5] Nistorescu 2009, pg. 1-5.

[6] Nistorescu 2011, pg. 30-35.

[7] Nistorescu 2012, pg. 33-43.

* **pie-**: *piephigi, Pieporus*
* **rab-, rhabo-**: *Rhabon, Rubobostes, Rhabocentum*
* **thia-**: *Thiadicen, Thiais, Thiamarkos, Thiapco, Thiapo/Thiapor, Tiason/Thiason, Thiathithi, Tiato/Thiato, rhatibida, Eithias*
* **zyr-, zur-**: *Zyraxes, Zurobara, Zuroxis, Zourroblos, Zourai, Ziridava, Zures*

Avem, aşadar, a constata că, chiar şi în condițiile în care nu am epuizat lista asocierilor susceptibile de a constitui familii de cuvinte, baza de analiză este semnificativ mai generoasă decât ne-am fi putut aştepta. Dar, ne putem întreba în acest stadiu al exercițiului, ce valoare utilitară poate avea această bază de analiză, în condițiile în care, aproape fără excepție, nu avem echivalări certe ale încărcăturii semantice a termenilor puşi în asociere? Un răspuns imediat pe care această obiecție îl poate primi este acela că investigarea „la pachet" a elementelor din prezumtivele familii de cuvinte este de natură să restrângă plaja semantică la formule care, uneori, pot preciza sensul limitativ, „de dicționar", al radicalului în discuție şi, implicit, al termenilor asociați – sau cel puțin a unei părți a acestora[8]. Dar valoarea practică a unei atari investigații nu se limitează la atât, ci oferă şi posibilitatea, altminteri greu tangibilă, de a ne extinde precarele cunoştințe[9] despre comportamentul funcțional al limbii geto-dacice, implicit asupra unor aspecte ale foneticii, gramaticii şi stilului acesteia.

Un prim aspect pe care ni-l relevă trecerea în revistă a familiilor de cuvinte potențiale din limba geto-dacă este faptul că acestui idiom îi era caracteristic mecanismul de formare prin compunere a unor termeni noi. Ar fi fost, desigur, surprinzător ca acest mecanism să nu fie detectat în limba geto-dacilor, în condițiile în care el este poate

---

[8] Nu altfel am procedat în cazul termenului „Dierna/cerna", când am certificat semnificația „întunecat" (de altminteri, demult presupusă de etimologi) şi continuitatea sa în sinteza lingvistică daco-romană.

[9] Rarisimele intervenții în acest domeniu au pus în discuție, în formule fatalmente larg probabilistice, doar teme precum moştenirea din substratul preroman a unor sunete specifice, a postpunerii articolului sau a formării numeralului.

cel mai larg răspândit procedeu de autodezvoltare a limbajelor naturale umane, ca şi de asimilare în limbă a împrumuturilor. Ceea ce ne atrage însă atenţia sunt elementele de specificitate ale procedeului compunerii în limba geto-dacă, aşa cum sunt ele sugerate de materialul lingvistic de care dispunem. Astfel, observăm o preferinţă pentru tratarea ca sufix a compusului generic, „de clasă": el este detectabil nu numai în toate cuvintele compuse cu formantul toponomastic *dava* (în acest caz, fără nici măcar o singură excepţie), ci şi în cazul termenului -*bostes*, care pare a fi constituit, de asemenea, un cuvânt de sine stătător în substratul preroman. Putem prezuma că în ambele cazuri avem de-a face cu termeni de calificare: „cetate", „oraş", cum s-a încetăţenit în utilizarea modernă a termenului sau „sacra", potrivit ipotezei la care ne raliem noi – în cazul *dava*, „cel puternic", „mai-marele" – în cazul -*bostes*. Aici, comparaţia cu idiomurile neolatine, în care preferinţa pentru tratarea acestor elemente „de clasă" ca prefixe este vădită[10], pare să ne indice că aceasta era o chestiune de stil a limbii geto-dace – caz în care, luând în considerare circumscrierea termenilor în discuţie palierului semantic politico-administrativ, trebuie să admitem că ne aflăm în faţa unui indicator al vorbirii elevate.

În schimb, prefixe precum *ap*-, *bur*-, *kai*-, *pie*-, *thia*- sau *zur*- (poate cu nuanţarea funcţiei celui dintâi[11]), dar şi sufixe precum -*iza* sunt mai puţin susceptibile de a fi constituit unităţi lexicale de sine stătătoare, fiind mai probabil ca ele să fi jucat un rol în derivarea termenilor de bază. Înainte de a avansa pe această cale, este necesar să ţinem cont de faptul că o mare parte a vocabularului disponibil a fost consemnat în scris de vorbitori ai altor limbi (preponderent greacă şi latină[12]), iar textele lor se adresau, de asemenea, unor

---

[10] Limba română, cu principalele sale dialecte, pare să constituie excepţia, având preferinţe oarecum egale pentru prefixarea sau sufixarea compuşilor generici.

[11] Considerăm că nu se poate face abstracţie de semnificaţia "apă" a acestui termen, ceea ce implică, evident, şi ipoteza că termenul a fost moştenit în limba română direct din substrat şi nu prin intermediul echivalentului latin *aqua.*

[12] Situaţia este şi mai complexă, dacă avem în vedere faptul că atât greaca veche, cât şi latina clasică aveau, la acea epocă, un grad relativ redus de normare şi însemnate varietăţi regionale, proporţionale cu dimensiunile geo-demografice ale spaţiului în care erau utilizate.

interlocutori din alte arii etno-culturale, context care ne obligă să luăm în considerare, pentru fiecare caz în parte, posibilitatea ca formulele de derivare să fi fost specifice nu limbii geto-dacice, ci idiomului cultural dominant în care a fost grafiat cuvântul. Prima familie de cuvinte aici citată, gruparea *Dierna-Diernais-Diernaios-Transdierna*, este exemplul ideal în acest sens: în vreme ce formele *Dierna* şi *Transdierna* sunt înregistrate în aria specifică de circulaţie a limbii geto-dacice, dar de către vorbitori de limbă latină (prefixul *trans*- fiind, de altfel, specific acesteia din urmă), antroponimele *Diernais* şi *Diernaios* sunt atestate în mediul de saturaţie multiculturală din Egipt[13], unde influenţele autohtone, elenistice şi latine se interferau cu sutele de enclave etno-culturale generate de numărul mare de recruţi aduşi de autorităţile imperiale în garnizoanele din Valea Nilului. Chiar aşa stând lucrurile, nu putem exclude nici posibilitatea ca, sub incontestabila influenţă a marilor limbi de cultură macroregionale, limba geto-dacă să fi asimilat pe termen lung mecanismele de derivare specifice acestora – după cum nici posibilitatea ca ele să fi aparţinut în mod organic idiomului traco-geto-dac, ca moştenire dintr-un substrat comun, nu trebuie neglijată.

Bibliografie selectivă

Brâncuş 2009 — Grigore Brâncuş, *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*, Ed. Dacica, Bucureşti

Dana 2003 — Dana Dan, *Les Daces dans le ostraca du desert oriental de l'Egypte. Morphologie des noms Daces*, în „Zeitschrift fur Papyrologie und Epigraphik”, Bonn, pg. 166-186

Nistorescu 2009 — Laurenţiu Nistorescu, C*riterii extrafilologice în analiza etimologică. Cazul Dierna/Cerna* – în „Philologica Banatica” nr. 2/2009, pg. 1-5

Nistorescu 2010 — Laurenţiu Nistorescu, *Criterii extrafilologice în analiza etimologică. Un patrimoniu încă neexplorat: fondul scris*

[13] Dana 2003, pg. 166-186. Avem a constata că, cel puţin pentru epoca de la cumpăna secolelor I şi II d.Hr., greaca a rămas limba dominantă de cultură din spaţiul egiptean, ca, de altfel, din întregul Orient mediteraneean.

	de cuvinte autohtone – în „Philologica Banatica” nr. 2/2010, pg. 11-19
Nistorescu 2011	Laurenţiu Nistorescu, *Criterii extrafilologice în analiza etimologică. O altă lectură a termenului* cometai - în „Philologica Banatica” nr. 2/2011, pg. 30-35
Nistorescu 2012	Laurenţiu Nistorescu, *Observaţii pe marginea formantului toponomastic* dava, în „Philologica Banatica” nr. 2/2012, pg. 33-43
Popa-Lisseanu 2007	Gheorghe Popa-Lisseanu, *Dacia în autori clasici*, Ed. Vestala, Bucureşti
Protase 1994	D. Protase, *Consideraţii privind antroponomastica traco-dacică şi originea etnică a purtătorilor din inscripţiile Daciei romane*, în “Revista Bistriţei”, nr. 8, pg. 35-39
Russu 1967	I.I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti
Russu 1980	I.I. Russu, *Daco-geţii în Imperiul roman (în afara provinciei Dacia Traiană)*, Ed. Academiei RSR, Bucureşti
Vraciu 1980	Ariton Vraciu, *Limba daco-geţilor*, Ed. Facla, Timişoara

RAPORTUL DINTRE SUBIECT ŞI PREDICAT. CONCEPŢIA LUI LAZĂR ŞĂINEANU

ANCA STOENESCU

Cuvinte-cheie: *gramatică, raporturi lexico-semantice, subiect, predicat.*

Despre un raport de inerenţă vorbeşte Lazăr Şăineanu în studiul *Raporturile între gramatică şi logică. Cu o privire sintetică asupra părţilor cuvântului: Studiu de lingvistică generală*, Stabilimentul grafic I.V. Socec, Bucureşti, 1891. Prin modul în care sunt expuse variatele probleme din acest studiu, Lazăr Şăineanu se înscrie în direcţia psihologismului lingvistic, aşa cum a fost ea constituită prin lucrările lui H. Steinthal[1]. În acest sens, Lazăr Şăineanu precizează următoarele: „În diferitele sale scrieri Steinthal a căutat a stabili raporturile reciproce între Psicologie şi Linguistică. Lui îi revine meritul de a fi fixat mai întâi marginile între Gramatică şi Logică şi de a fi insistat asupra tendinţelor diferite ale acestor două ştiinţe“ (p. 18). În această ordine de idei, Lazăr Şăineanu se raliază ideii că „Limba este, înainte de toate, un fenomen psihologic, ea variază de la un popor la altul sub influenţa factorilor etnici şi ea trebuie studiată în multiplele forme ale realităţii, iar nu după un schematism invariabil, după un tip general. Psihologia, şi nu Logica, cată dar să fie adevăratul domeniu al Gramaticei“ (p. 27).

După câteva repere istorice, Lazăr Şăineanu abordează şi problema raportului dintre gramatică şi logică, dintre cuvânt şi noţiune, dintre propoziţie şi judecată, dintre nume şi verb. Vom preciza că, din perspectiva ontogenezei limbilor, el consideră ca fapt primordial *propoziţia*. „Proposiţiunea – spune autorul – a fost şi este singura unitate reală a graiului. Verbele isolate există numai pentru

lexicograf, ele n-au valoare decât numai din momentul ce devin elemente ale propoziţiunii" (p. 81), cu precizarea că „propoziţiunea poate fi integrală ori abreviată (ca interjecţiune sau ca verb unipersonal)" (p. 99).

Sub raport istoric, se precizează că identificarea gramaticii cu logica îşi are sorgintea în şcoala stoică, ea devenind „punctul de plecare al tuturor cercetărilor ulterioare pe terenul logico-gramatical" (p. 25). Dar această intercondiţionare este eronată şi provine din „confusiunea între noţiune şi representare" (p. 30). Divergenţele sunt extrem de numeroase, iar una dintre ele prezintă interes şi pentru subiectul nostru. „O noţiune atât de importantă – subliniază autorul – ca verbul nu există în mai multe limbi malaese din Asia şi în idiomele algonkine din Nordul Americei". Verbul **a fi**, apoi, cu sensul „a exista", considerat de logicieni „ca verbul prin excelenţă, nu constituie un element primordial al graiului şi nu există în toate limbile" (p. 32). La acestea putem adăuga observaţia că mai multe limbi primitive „nu posedă un verb propriu-zis, ci o expresiune nominală împlineşte această funcţiune: verbul în majoritatea limbilor globului e un nume cu sufix posesiv" (p. 101). În realitate, „conceptul verbal" apare „complet dezvoltat" numai în limbile indo-europene şi semitice: „ba încă – se precizează – în aceste din urmă verbul presupune un nume" (*ib.*).

Referindu-se la identificarea, de către vechii gramaticieni, a limbii cu cugetarea, Lazăr Şăineanu precizează că „Vorba nu se identifică cu noţiunea; ea nu *este* noţiunea, ci numai expresiunea ei: de ex. Vorba *virtus* nu este „virtutea" însăşi, ci exprimă noţiunea şi lucrul respectiv [...]. Propoziţiunea, de asemenea, nu-i decât expressiunea judecăţii, iar nicidecum nu se identifică cu ea. De aceea o singură judecată logică poate fi exprimată prin două sau mai multe propoziţiuni şi, invers, o singură propoziţiune conţine adesea mai multe judecăţii: de ex. „Aurul, argintul, fierul sunt metale" conţine trei judecăţii" (p. 40).

În ce priveşte *copula*, în logică ea reprezintă pur şi simplu actul comparaţiunii mentale, e expresiunea unei equaţiuni între două idei,

pe când copula gramaticală e «semnul de existenţă şi de *inerenţă a predicatului în subiect»* (subl. n.) (Steinthal)“ (p. 41).

Reluând problema subiectului şi a predicatului, Lazăr Şăineanu subliniază că „Logica şi Gramatica vorbesc de subiect şi de predicat, dar rareori se unesc în aplicaţiunea acestor termeni: una e subiectul şi predicatul logic, alta subiectul şi predicatul gramatical. Predicatul gramatical nu coincide cu cel logic, căci are pe lângă sine ca contrast atributul […]“. De fapt, logica nu cunoaşte „nici vorba, nici noţiunea de obiect. Atributul şi obiectul sunt termeni curat gramaticali, pe care numai Gramatica le poate distinge, logica confundând pe ambele cu predicat“ (p. 43).

Întâlnim la Lazăr Şăineanu şi problema *timpului* ca marcă specifică verbului/predicatului. Chestiunea e redată din perspectiva distincţiilor operate de Aristotel. În acest sens, *verbul* se deosebeşte de *nume* „numai întrucât implică noţiunea de timp, care lipseşte numelui“ (p. 93). Deşi această specificare este importantă, totuşi timpul „este în realitate ceva accidental şi corespunde numeroaselor forme temporale ale verbului grec“ (*ib.*). Verbul posedă trei „categorii secundare“: timp, voce şi mod. Ele lipsesc cu desăvârşire în unele limbi cum sunt „idiomele polisintetice din Nordul Americei“. Cea mai importantă dintre ele este *timpul*. Dar „Ideea însăşi de timp, neavând sens decât prin comparaţiune, este resultatul abstracţiunii, al reflecţiunii posterioare“ (p. 155).

Formele temporale s-au constituit treptat, pornind de la valoarea primitivă a „noţiunii verbale“, care era indefinită, „fără niciun raport, temporal sau modal“ (p. 156). Lazăr Şăineanu acceptă divizarea timpurilor în *absolute* şi *relative* propusă de Raoul de la Grasserie. Absolute sunt cele considerate „în acţiunea însăşi“: *durativul*, indicând o acţiune continuă, *aoristul* sau „timpul nedeterminat, când acţiunea abia începe şi durează un singur moment“ (p. *ib.*) şi *perfectul* care arată că acţiunea „s-a săvârşit pe deplin“.

Timpurile relative se împart în: a) *subiective*, considerate în raport cu vorbitorul: „presintele, trecutul şi viitorul“ şi b) *obiective* considerate în raport cu altă acţiune: imperfectul, mai-mult-ca-perfectul şi viitorul al II-lea (p. 156–157)[2].

Referindu-se la limbile „slavice“, Lazăr Şăineanu atrage atenţia asupra faptului că ele „dau timpurilor absolute o importanţă excepţională, multiplicându-le cu cele subiective şi creând o serie numeroasă de nuanţe temporale, numite *aspecte*“ (p. 157–158). În cadrul acestor limbi se constituie o conjugare aparte prin „modificarea rădăcinei“ sau prin ataşare la „tema verbală“ a unor sufixe sau „înfixe“. „În acest mod – concluzionează el – aspectele [...] vin în ajutorul simplităţii primitive a verbului slav, care altminterea e de tot sărac în nuanţe temporale, aşa că rusa, de pildă, nu posedă decât un singur timp spre a exprima diferitele determinaţiuni ale trecutului. Aspectele sunt menite a suplini aceste lacune [...]“ (p. 161).

Vom constata din cele expuse în legătură cu concepţia lui Lazăr Şăineanu că unele din faptele relevate de el (raportul dintre subiect şi predicat, nume şi verb, timpul în structura verbului) se regăsesc, privite dintr-o altă perspectivă, şi în teoriile ulterioare despre predicat şi predicaţie.

Note:

1. Heymann Steinthal (1823–1899) a fost profesor la Universitatea din Berlin şi promotor al direcţiei psihologiste în lingvistică. Principala lui operă în această direcţie este *„Einleitung in die Psychologie und Sprachwissenschaft*, Berlin, 1881.

2. Despre importanţa timpului în cadrul categoriilor gramaticale a vorbit şi Leibniz. În gramatica limbii române, ideea că timpul este principalul indice de predicaţie este susţinută de D. Irimia, *Gramatica limbii române.* Ediţia a III-a revăzută, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

Bibliografie:

AL. Graur, Lucia Wald, *Scurtă istorie a lingvisticii*. Ediţia a III-a, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1977.

Iorgu Iordan (coord.), *Istoria lingvisticii româneşti*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1978.

Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române.* Ediţia a III-a, Editura Polirom, Iaşi, 2008.

G.G. Neamţu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal.* Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1986.

THE RELATIONSHIP BETWEEN SUBJECT AND PREDICATE.
THE CONCEPTION OF LAZĂR ŞĂINEANU

(Resume)

In grammatical theory, the relationship between subject and predicate has always been an issue. From a diachronic perspective, there have outlined two guidelines, which essentially, are mutually excluding one another: the predicate is dependent v the subject matter which depends on predicate. A recent attempt at balancing the two guidelines refers to a ratio of interdependence already existing between the two syntactic entities. The latter is included also in the conception of Lazăr Șăineanu, who speaks in his main work dedicated to the relationship between logics and grammar *Raporturile dintre gramatică şi logică, cu o privire sintetică asupra părților cuvântului: Studiu de lingvistică generală*) despre un raport de*inerență* (interdependență) între subiect şi predicat.

Lazăr Șăineanu declares himself a enthusiast of the psychologist theory developed by the German linguist Steinthal, arguing alltogether that psychology, and not logics, represent the real domain of grammar. As far as subject and predicate, he underlines the necessity of rendering the difference between subject and logic predicate, and between the subject and grammatical predicate. We shall find his subject of studying in one of his modern theories about the predicate and predication.

PREFIXE ROMÂNEŞTI DE PROVENIENȚĂ SLAVĂ: IZ-

SERGIU DRINCU

Cuvinte-cheie: *formarea cuvintelor, prefixare, slavonisme*

O analiză detaliată a acestui prefix a realizat Marina Rădulescu în SMFC II, p.131-134[1]. Corpusul pe care şi-a bazat cercetarea este următorul, la care noi am adăugat anumite precizări etimologice şi prima atestare, pe baza datelor din MDA, şi ariile de răspândire:

izafla (*izăfla, izefla)* „A afla, a găsi”. *H XVIII, 175*. În DA s.v. *izăfla* se indică aria de răspândire: *Banat*, cu citate din CATANĂ, B. 184: Gheorghe Cătană*, Balade poporale din gura poporului bănățean*, culese de..., Giurcu, Braşov, 1895: *Că de nu s´ o izăfla, Multă blagă vă voi da*; HODOŞ, P. P. 159: Enea Hodoş, *Poezii poporale din Bănat*. Culegere publicată de..., Caransebeş, 1892: *Duşmanii mă izăflară*. De asemenea, Emilian Novacoviciu, *Cuvinte bănățene* adunate de.... Tipografia Felix Weiss, Oravița, 1924 (NOVACOVICI, C.B. 11), *Anonymus Caransebensiensis* (*Izaflu* = reperio ANON. CAR.). La acest cuvânt se referă şi R. Todoran, *Particularități dialectale bănățene într-un manuscris de la începutul secolului al XIX-lea* (1), CL, 1969, nr.2, p.300, în secțiunea „Verbe derivate cu prefixe „aspectuale”: **izăflat** „inventat, născocit, scornit”: *minuni izăflate*, scornite. (V. şi (II), CL, 1970, nr.1, p.56). Este vorba de *Cronica* lui Nicolae Stoica de Hațeg, între timp apărută în ediție critică. În MDA, s.v. *izăfla*, se dă ca primă atestare H XVIII,175, iar pentru etimologie se trmite la **afla**, fără a se explica proveniența lui **iz-**.

izbăvi „A se mântui”. *COD. VOR. 142/12*. V.sl. *izbaviti*.

izbândi (*is~*) „A învinge, a birui, a triumfa” etc. PSALT. 318/13. V. sl. *izbądąn* (infinitivul *izbyti*).

izbi „A lovi (cu putere)”. *PSALT. (1651) 175*. Din slavul (DA), v.sl. (MDA) *izbiti* **<** *iz-* + *biti* „a lovi, a bate” (Mihăilă, Î. 197).

izbíci s.n. „Bici” (DA). După Marina Rădulescu e posibil să avem a face cu o formație românească din *iz-* + *bici* (**<** vsl. *bič*). În MDA este vorba tot de o formație românească, dar din *izbi* + *bici*. Ca atare, el trebuie eliminat din lista derivatelor cu *iz-*.

izbicí (DA) / **zbicí** (şi *sbicí*). Pentru **izbicí,** în MDA sunt indicate sensurile: „A se usca” (considerat învechit şi popular); „A goli până la ultima picătură” (limitat la Moldova) şi „A limpezi rufe” (limitat la Oltenia). Pentru etimologie se trimite la **zbicí.** Pentru această ultimă variantă, MDA indică prima atestare în BIBLIA (1688) 233[2]/1 şi etimologie necunoscută. În acest context, etimologia propusă în CADE, scr. *zbjeći se* „a intra la spălat, a se strânge”, ni se pare hazardată, în lipsa unor atestări în graiurile bănățene, căci trimiterile din CADE, care nu-l înregistrează pe **izbicí**, se limitează la Delavrancea, Sbiera şi Caragiale. Nici GĂMULESCU nu înregistrează cele două variante. Sensul scr. *zbjeći se* este însă apropiat de cel limitat la Oltenia: „A limpezi rufe”, comun ambelor variante, aşa încât etimonul propus în CADE ar putea fi, totuşi, luat în considerare. După atestările din DLR, **zbicí** apare preponderent în Muntenia. Pe de altă parte, datele obținute, în anchetele pentru ALR, la întrebarea [644] „Rufele se usucă” au rămas nepublicate.

izblăzní „A duce în păcat, a corupe, a ispiti, a ademeni” (DA, unde se trimite la *săblăzni).* Cuvântul este atestat la CANTEMIR (cf. TDRG). Marina Rădulescu îl pune în legătură cu *blăzni* „a înşela, a amăgi, a duce în greşeală” (DA), dar mai degrabă îl consideră format de la *săblăzni,* identic ca sens (**<** slavonul *sŭblazniti sę*) CORESI, TETR. 40, id., EV. 144 (DLR), prin schimbare de prefix, ca la *îmblăzni*, cu acelaşi sens. MDA nu-l înregistrează pe **izblăzní**.

izbrăní „A lichida o afacere, o datorie” (DA). Prima atestare în *APOSTOL* (a. 1704), ap. BV I 457 (MDA). Etimologia propusă în DA este v.sl. *izbĭranŭ* (cu infinitivul *izbrati),* iar în MDA *izbiranti*. Scriban se referă la vsl. *iz-braniti*, trimițând şi la *branişte*. Ciorănescu invocă alt derivat, şi anume: *zbranca*, în expresia *a da*

zbranca, a prăda, a jefui [4562]. Cf. şi **izbrănire** „lămurire, clarificare” Pr.C. 96/5, ap. FCLR, p. 175.

izbucní (*sbuc-, zbuc-, zbug-*). „(D. apă) A izvorî cu putere” etc. Raportarea la *bufni*, consideră Marina Rădulescu, ridică probleme de ordin formal şi semantic. În MDA se indică bg. *izbyknyvam*. (CADE îl indică pe v.sl. *izbuknǫnti.*). Formele fără **i-** apar în Moldova şi rar în Transilvania (DA s.v. **izbucní**).

izbutí „A reuşi” etc. Prima atestare la NEGRUZZI (cf. MDA). În Banat are un sens special: „A scăpa (dintr-o boală) însănătoşindu-se”: *Nu cred să mai izbotească omul ăsta din boală* (Oraviţa). Com. A. Coca. Cu sensul abstract „succes, reuşită” este înregistrat la NOVACOVICI C.B. 12 (v. *supra*): *izbutire*, ap. DA. Etimologie necunoscută (cf. MDA). Totuşi, SKOK, I 739 (*isbuti*) îl înregistrează printre formaţiile cu **iz-** provenite din slavă. De asemenea, Mihăilă, Î. 197, referindu-se la **izbândi**, vorbeşte despre dubletul acestuia, **izbuti**, la baza căruia pune infinitivul v.sl. *izbyti*, „cu redarea lui *y* prin *u*, ceea ce ar indica o epocă veche a împrumutului”.

izda are, în studiul citat al Marinei Rădulescu, două poziţii lexicografice: **izda**[1] şi **izda**[2]. Primul are sensul „A trăda, a denunţa”, iar al doilea, „A (se) îmbolnăvi” (eventual „a (se) fermeca, a (se) vrăji”, înregistrat la ROSETTI, L.D. 30). Despre **izda**[1], Marina Rădulescu arată că el nu poate fi derivat de la *da*, însă poate fi analizat prin raportare la *da* „a preda pe mâna justiţiei, a denunţa” (cf. DA); **izda**[2], admite autoarea, trimiţând la GĂMULESCU, E. 143-144, este creat în limba română de la substantivul *izdat* „colici, crampe”, care provine din srb. *izdat*, cu acelaşi sens (v. *infra*, s.v. *izdat*).

În MDA, toate aceste sensuri sunt subsumate unui singur cuvânt-titlu **izda**: **1-2** „A (se) îmbolnăvi”. **3** „A trăda”. **4** „A denunţa”. Prima atestare este cea din CADE, cuvântul fiind specific ariei bănăţene. Etimonul este srb. *izdati* „a da afară”. Scriban însă ia în considerare, pentru sensul „a trăda”, bg. *izdávam* trădez.

izdat s.n. „Boală; colici, crampe stomacale”; „drac”: *Du-te la izdat!* Atestat în H XVIII, 28. În DA este localizat în Banat, Oltenia şi Muntenia şi este considerat participiul substantivat al lui **izda** „A face să se îmbolnăvească; a-i veni cuiva rău” **<** srb. *izdati* „a da

afară; a preda pe un răufăcător”. În realitate, precizează GĂMULESCU, E. 144, lucrurile stau invers: „Substantivul românesc *izdat*, împrumutat din sârbocroată, a fost simțit de vorbitori ca un participiu, față de care a fost creat apoi un verb *izda*, fără un corespondent cu acest sens în sârbocroată”. Cf. şi Emil Petrovici, *Folclor din Valea Almăjului (Banat)*, „Anuarul Arhivei de Folklor”, III, 1935, p.150: **izdat**, o *boală,* (când îl doari la ińmă şî să înflă la foali), p.128: *Dă izdatu*: Fuź, izdáci, nu sta, / Nu şădźa (Bănia). La fel, Mihail C. Gregorian, *Graiul şi Folklorul din Oltenia nord-vestică şi Bănatul răsăritean*, „Arhivele Olteniei”, 1939, nr.101-103, p.120, în capitolul *Influența sârbească*: **izdat** = durere la stomac.

izgoní (*sgo~, zgo~*) „A obliga pe cineva să plece” etc. Prima atestare la CORESI, EV. 203/3. Din v.sl. *izgoniti* (**<** *goniti*, cf. *prigoni* Mihăilă, Î. 199). Variantele **sgoní** şi **zgoní**, indicate în SMFC II, p.131 şi în MDA (s.v. **izgoní),** nu se regăsesc nici în DLR, nici în TDRG, nici în CADE, iar în MDA nu se dă nicio atestare pentru ele.

izgorî (*is~*) (Despre paie, cereale) „A se încinge stricându-se”. Este un regionalism, atestat la I. IONESCU, C. 123/26 (= *Calendar pentru bunul gospodar*, Cantora Foaei săteşti, Iaşi, 1845), ceea ce presupune limitarea lui la subdialectul moldovenesc. Din v.sl. *izgorěti*. Marina Rădulescu semnalează şi var. *izgârî* (de fapt, *izgârí*) cu sensul „a arde pâinea în cuptor”, trimițând la GĂMULESCU, E. 144, cu răspândire deci în Banat, provenit din srb. *izgoreti* (cu prezentul *izgorim*) „a se distruge prin ardere, a se preface în scrum” (cf. şi Trâpcea 270). Şi CADE trimite la un (srb.) neidentificat, dar pentru primul sens.

izgorât *(isg~)* **/ zgorât** adj. (Despre cereale şi fân) „Încins” etc. (cf. DA, unde se indică Oravița, com. A. Coca). Din **izgorî (<** srb. *izgoreti*, v. *supra*). Nici DLR, nici MDA nu înregistrează var. **zgorât**, şi nici pe **zgorî**. Variantele în cauză nu apar nici în CADE, la fel varianta *sg~*.

izidí (*izâdí*) (Despre bunuri materiale, averi etc.) „A se risipi”. VICIU, GL. Din bg. *izjadam* (MDA, cf. şi SKOK I, 739). Scriban trimite la v.sl. *izŭ-ĭadati* a consuma, precizând că cuvântul circulă în Moldova şi Transilvania.

izlaz, în special în Muntenia, cu sensul „imaş, păşune” < bg. *izlaz* „ieşire, loc de ieşire”, dar şi scr. *ízlaz* „idem”, deci „loc unde ies vitele la păşune” (Mihăilă, Î. 28, cf. şi SKOK, I, 739).

izmení (*ismeni, ismini*) „A (se) schimba (din bine în rău)”. CORESI, EV. 81/38. Din v.sl. *izměniti* „a schimba”.

izmomi / **smomi** „A atrage, a momi”. Atestare DA ms., pentru prima variantă, fără alte precizări, şi URECHE, LET. I, 188/32, pentru a doua variantă. De fapt, după MDA, avem a face cu două cuvinte, ambele derivate pe teren românesc, dar cu prefixe diferite: *iz-* + *momi*, respectiv *s-* + *momi*. Şi GĂMULESCU, E. 144 îl înregistrează pe **izmomí** „allicio, illicio” la Anon. Car. 344, deci în Banat, dar îl consideră provenit din srb. *izmamiti* „allicio, pellicio, abduco”, cu trimitere la RJA IV 230-23.

iznou (*isnou, iznov*), în locuţiunea adverbială *din iznou* „din nou, iarăşi” (cf. DA, MDA s.v. **iznoavă**). Din v.sl. *izŭ nova*. Locuţiunea este folosită cu precădere în Moldova. Din punctul nostru de vedere, avem a face cu un compus, nu cu un derivat.

izumit adj. „Zăpăcit; uluit; înnebunit”. DOSOFTEI, V.S. 80/2. Din v.sl. *izumiti*. MDA îl consideră „învechit şi regional”. Din atestare, rezultă că este vorba de Moldova.

izvârjí „A caterisi”. PRAV. GOV. (ap. TDRG). Fiind vorba de un termen bisericesc, este vorba de slv. *izvrŭzati* (MDA).

izvod s.n. „Obârşie, arhetip etc.” < v.sl. *izvodŭ* (MDA, cf. şi SKOK, I 739).

izvodí (*isv~*) „A (se) descoperi, a (se) născoci” etc. URECHE, ap. LET. I, 117/2. Din v.sl. *izvoditi*.

izvon / zvon s.n.. În cazul lui **izvon,** DA trimite la **zvon.** MDA nu-l înregistrează, însă dă pentru **zvon** „Sunet produs de clopote etc.”. iar ca primă atestare BUDAI-DELEANU, LEX. Acesta provine din slv. *zvonŭ*. În DLR, **zvon** este glosat şi cu sensul „Clopot” (ca în CADE şi SCRIBAN, de altfel), cu provenienţă din scr. *zvono*. DLR nu-l înregistrează pe **izvon**. Totuşi, **izvon** apare în CADE cu sensul „Clopot ce atârnă la gâtul berbecilor”, localizat în Banat şi Transilvania (cu trimitere la **zvon**, care, cu acest sens, este înregistrat pentru Banat în ALR II / 29 (Secăşeni – Oraviţa), 26 (Măru) la întrebarea 5669: „Clopotul de la gâtul animalelor”),

precum şi **svoní, zvoní** „A suna clopotul” < srb. *zvoniti*, limitat la Banat. Un verb corespunzător, **izvoní**, nu este înregistrat în lucrările lexicografice. Menţionăm că răspunsurile la întrebările [586] „Clopot la biserică” şi [353] „Cum face clopotul (la biserică)” din ALR I, nu au fost publicate.

izvor (*isv~*) „Apă subterană care iese la suprafaţa pământului” COD. VOR. 125/4. Din vsl. *izvorŭ*. După Mihăilă, Î. 96, etimonul slav apare numai în limbile slave suddunărene şi, ca atare, propune bg. *ízvor* şi scr. *ízvor* (cf. şi SKOK I, 739).

izvrătí „A răstălmăci”. (a.1699) BV I, 371. Din vsl. *izvratiti.* Cuvânt învechit şi regional (MDA, cf. *răzvrăti*)[2]. Cf. şi **izvrătit** „răsturnat” N1682 în DTR, ap. FCLR, p.288.

Un număr aproape identic de cuvinte prezintă varianta **is-**:

iscodí „A spiona, a cerceta” etc., cu primă atestare în ZAPIS (1603), ap. DA. Din v.sl. *ishoditi* (MDA). Marina Rădulescu aduce în discuţie şi ipoteza lui SCRIBAN, s.v. *iscodesc*, care-l derivă din v.sl. *sŭhoditi* „A te coborî, a veni, a explora”, influenţat de v.sl. *ishoditi* „a străbate”, unde ar fi vorba deci de o adaptare în româneşte cu **is-**, „prin schimbare de prefix” (loc. cit., p.134). V. şi *infra*.

iscopit / scopit s.n. „Castrare”. Dicţionarele au în vedere ultima variantă**,** atestată mai întâi în COD. TOD. (cf. MDA). Este participiul substantivat al lui *scopi* < v.sl. *skopiti* „a castra”. Forma **iscopit** este bine reprezentată în zona Banatului (cf. Mihăilă, Î*.,* p.194, v. şi *infra*).

iscrăşí „A născoci, a inventa; a zugrăvi, a închipui”. În DA se precizează:„Numai la P. MAIOR; cuvânt suspect”. Fără etimologie. CADE nu-l înregistrează, iar în MDA se indică etimologie necunoscută. În SMFC II, p.134 se trimite la v.sl. *sŭkrasiti* „id.”. Acelaşi etimon şi la Scriban, cu precizarea „după *iscodesc, istrăvesc*”.

iscusí „A pune la încercare; a (se) învăţa” etc. DOSOFTEI, MOL., ap. DA. Din vsl. *iskusiti*.

ishod s.n. „Carte din Biblie numită *Exodul*” (MDA); „exod, ieşire”. PALIA (1581). Din v.sl. *ishodŭ*.

isledí / sledí (*i~)* „A urma, a urmări”. Primă atestare avem numai pentru **sledí**: COD. VOR.[2], 75^r/13 „A urma (pe cineva), a

arăta (calea)”. Din v.sl. *islěditi* (Marina Rădulescu), respectiv slv. *slěditi (MDA)*. Forma **isledi** a fost pusă în evidență de Densusianu, ILR II, 531/337: *ai isledit* < *islěditi, în* ***CP*** (fără alte indicații). În DLR s.v. **sledi**, pe lângă indicația din Densusianu, apare într-un singur citat din PSALT. 288: *Cărarea mea şi călcata mea tu ai sledit (sleadit, ai isledit) eşti sleditoriu*. În ce priveşte etimologia, în afară de Densusianu, ea nu este indicată decât în TDRG[3]: **isledi** „erforschen” (16. Jh. PS. SCH.). Et. ksl. *islěditi*. Mai este înregistrat, dar cu simplă trimitere la **sledi,** în DA şi la Scriban. Celelalte lucrări lexicografice îl ignoră. Cf. şi srb. *slediti – islediti* „a ancheta”.

ismerit / smerit (*zm~*, *smiri)* adj. „Supus, umil”. MDA nu-l înregistrează pe **ismerit** şi nici pe **izmerit**, iar pentru **smerit** dă ca primă atestare PSALT. HUR. 123V/9. Este participiul lui *smerí* < v.sl. *sŭměriti* (DA), slv. *směriti* (MDA). V. şi *infra*.

ismintit / smintit (*zm~)* adj. „Nebun, alienat”. DLR şi MDA nu-l înregistrează pe **ismintit**, iar pentru **smintit** se dă ca primă atestare PSALT. HUR. 23[v]/17. Varianta în cauză este semnalată însă în DA. Este participiul adjectivat al lui *sminti* (PSAL. HUR. 52[V]/14) < v.sl. *sŭmensti*. V. şi *infra*.

ismolenci / smolenci (*zm~)* s.n. „Obiecte ciobăneşti de îmbrăcăminte fierte în smoală” (DA ms., unde se indică şi regiunile de circulație a cuvântului: Maramureş, Transilvania). Varianta **ismolenci** nu există în MDA şi nici în celelalte dicționare explicative, inclusiv DLR, unde, pentru **smolenci** se indică, cu trimitere la Chest. V 165, punctele 72 (Săpânța), 8 (Bârsana), 32 (Fereşti) şi 92 (Vad), toate în Maramureş, iar ca primă atestare, H XVIII, 228 (MDA). Pentru etimologie, se indică *smoală* < *v.sl. smola*.

ispăsí (şi *ispăşi*) / **spăsí** (rar: *spăşi*) „A se mântui; a se pocăi”. Pentru **ispăsí**, MDA dă ca primă atestare (a. 1725) IORGA, S.D. XIV, 273, proveniența fiind v.sl. *ispasti*. Pentru **spăsí,** prima atestare este în COD. VOR.[2], 60R/12, cu sensul „a se mântui, a se pocăi”, din *v.sl.* (DA), *slv.* (MDA) *sŭpasti* „a conserva, a salva”. Cu sensul (Prin apropiere de *spăsi*) „a petrece, a suferi pentru altul”, **ispăsí** apare la NOVACOVICI, C. B. 12.

ispisoc s.n. „Act oficial”. (a. 1604) IORGA, S.D.,XI, 48 (MDA). Din rus. *spisok***.** Scriban trimite la un v.sl. **is-pisŭkŭ*, din *is-pisati*.

Ciorănescu [4520] îl ia în considerare pe *ispisati*, dar trimite la rus. *spisok* „copie”.

ispití „A examina, a cerceta, a spiona”. PSALTIREA, 16/14 (DA). Din v.sl. *ispitati*.

ispoved(u)í / spoved(u)í (*is*~, *ispovedui*, reg. *~vidi, ~vdi, ispovadi, ispovidi*) „A mărturisi unui duhovnic greşelile făptuite spre a obține iertarea lor”. Primă atestare se dă numai pentru varianta a doua: PSALT. HUR. 54V/26 (MDA). În DA se dă etimologia doar pentru **spoved(u)í**: v.sl. *sŭpovedeti*, în vreme ce DLR indică slv. *ispovědati* pentru **spovedi** şi *ispovědovati* pentru **spovedui**. În MDA, ambele variante sunt puse în legătură cu slv. *ispovědati*. Nici Scriban nu se referă, pentru **spoved(u)i**, la un v.sl. derivat cu prefixul *sŭ-*, considerându-l ca provenind, pe teren românesc, de la „mai vechiu” **ispovedesc**. Tot el mai precizează că formele cu **-u-, ispoveduiesc, spoveduiesc**, sunt răspândite în est şi provin din v.sl. *ispovĭedovati.* Conform ALR, forma **ispovedi** apare aproape numai în Crişana: ALR II/I h. 195 SPOVEDANIE [2787] / 64 (Ineu): *ispovedànie*; 310 (Roşia – Beiuş): *mă ispovădésc*; 316 (Sânnicolaul Român – Crişana): *mă ispovidesc*. Dar şi **spovedi** (Meziad, Vşcău, ALR I H.561 „Eu mă spovedesc” şi Voivozi: *spovidim* ALR II/I 325, 95. Cf., de asemenea, şi *ispovedire* CC^2 234/32, LSR 83^{v2}/14; *ispovedanie* CC^2 14/28, V.Caz. 499/6, Iv.P. 94/23 < v.sl. *ispovědanije*; *ispoveditor* LSR 100^{r2}/3, ap. FCLR 217, 69, 188. În sprijinul ipotezei că în materialele necartografiate e posibil să existe şi pentru Banat forma **ispovedí**, vom indica faptul că în graiurile sârbeşti şi croate ori bulgăreşti anchetate în acelaşi ALR II/I, h. 195 în punctele 25 (Caraşova), 37 (Gad) şi 48 (Beşenova Veche = Dudeştii Vechi) apar termenii *íspovit*, *íspovest*, respectiv *íspuvet*. De altfel, SKOK III, 179-180, vorbind despre desemantizarea prefixului **s-** în derivate precum **spovid** „confessio”, precizează că el a fost înlocuit cu un prefix mai uşor analizabil şi-l dă ca exemplu pe **ispovijed**, fără modificare semantică. Cf. şi Emil Vrabie, *Etimologii româneşti şi străine*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, p.85.

isprăví „A duce la bun sfârşit o acțiune”. PSALT. 9/15 (DA). Din v.sl. *ispraviti*.

istacti / stacti „Ulei de smirnă”. Pentru **stacti** prima atestare este în PSALT. 87 (cf. şi DHLR II, 548). Sub raport etimologic, varianta a doua poate avea la bază atât ngr. *stakté*, cât şi v.sl. *staktĭ* (cf. MDA s.v. *stactie*). Forma **istacti** apare tot în PSALT. 87: *Smirna şi istacti (stactie...) şi casia de cămeşile tale, de păsărea slavonilor de în ei veselir ă-te*. (DLR s.v. *stactie.*) Pentru etimologie, DLR trimite la aceleaşi etimoane indicate mai sus pentru **stacti(e).** În TRDW (s.v. *stácti*) se invocă însă un grecesc **istacti**: „Ähnlich die anderen Versionen. **GR.** *istacti* (PS. SCH. 44, 9 u. CORESI PS.[5] 83b; Ps 44, 10”, ceea ce explică provenienţa lui **i-,** dar nu şi natura lui.

istrăví „A (se) risipi, a (se) pierde; a cheltui”. Prima atestare, la VARLAAM, C. 13/1. Vechi şi dialectal prin Moldova, Bucovina şi Transilvania de nord (DA). Din v.sl. *sŭtraviti* (DA, MDA, CADE). Cf. însă Auerbach, 239, care afirmă că “es ist aber sehr unwahrscheinlich, dass das Rumänische ein slavisches Verbum übernimmt, indem es ihm ein unproduktives Präfix vorsetzt an Stelle des schon vorgebildet. Es wird vielmehr das blg. **istъrva** zu Grunde liegen” (cf. şi **otrăvi**). După Scriban, s.v. *istrăvesc,* şi care-l derivă tot din sl. *sŭtraviti,* forma în **i-** s-ar datora apropierii de verbe ca *iscodesc, iscrăşesc*.

Prefixul prezintă varianta **ij-**, în **ijdărî**, alături de pronunţarea regională *iş-*:

ijdărî (*izdăni, izderi, izdărî*) este o variantă a lui **ijderi** „A afla, a scormoni, a iscodi”: MOXA, 349/2. La CANTEMIR, HR. $61/_8$ apare însă forma **izdărî**, cu prefixul păstrat intact; cf. şi **işdăní**. Din v.sl. *iždenan* (infinitivul *izgnati*) (DA). În MDA se indică etimologie necunoscută şi se trimite la *zădărî*, cu atestări în Moldova şi Muntenia, **<** v.sl. *zadĭrati*. Emil Vrabie, *op. cit.*, p.46-48, consideră că provine „în mod cert din slav. (merid.) *izdĭrati*”, al cărui sens de bază era „a extrage, a scoate”, autorul preluând şi confirmând o ipoteză a lui Scriban (cf. şi Ciorănescu, nr. 4307). A. Graur, *Notes d´ étymologie roumaine*, BL, VI, 1938, p. 139-172, crede că e vorba de o creaţie românească de la *izdare*, infinitivul lui *izda*: „Ce dernier verbe est traduit par „trahir, dénoncer”, – spune el – mais il a dû avoir d′ autres sens, cf. v.sl. *izdati* „faire sortir, chasser”.

Marina Rădulescu consideră că varianta **is-** a lui **iz-** ar putea fi identificată şi în **iscoti** „a se codi” şi în **islutură** (cf. *luătură),* numele unei boli[3]. (În MDA, **iscoti** este considerat doar o variantă a lui **iscodi** < v.sl. *ishoditi*.) Nu se pronunţă însă în cazul lui **isimbra** (DA), care poate fi pus în legătură cu *sâmbra*, deoarece nu-i cunoaşte „sensul şi istoria” (loc. cit., p132). În MDA, este considerat o variantă a lui *sâmbra*, deci o posibilă derivare cu **is-** este exclusă.

În câteva cazuri, este vorba de o schimbare de prefix prin care unele derivate având în structură prefixul slav **съ-** „au fost adaptate în româneşte cu *is*-”: **iscodi**, **istrăvi** şi, eventual, **ispisoc**.

Din lista derivatelor cu **iz-** se pot identifica mai multe variante ale acestui prefix. Cea mai des întâlnită este varianta **is-**, care apare în două ipostaze: a) *fonetică* şi *etimologică*, b) *grafică.*

În situaţia de sub a) se încadrează derivatele: *iscusi, ishod, ispăsi, ispiti, ispovedi, isprăvi.* Ca variantă *grafică*, **is-** precedă teme care încep cu consoană sonoră, unde justificată era forma **iz-**: ***isbândi***: *A venit vremea ca să dobândească Ardealul pe seama împăratului, să-şi isbândească despre Mihai*. BĂLCESCU, M.V. 471; ***isvodi***: *În domnia lui nici un obicei nou nu s-au isvodit.* LET. II $98/_{20}$. (...) *cunoaşteţi multe condeie carele să poată isvodi aşa de ţunţurliu?* ALECSANDRI, T. 95[4]. În legătură cu această situaţie, Marina Rădulescu preia explicaţia lui A. Graur, *Une loi du „plus grand effort”,* BL I, p.111-112, după care această variantă a apărut sub influenţa unor derivate de origine latină cu *de**s***-, de exemplu, formă justificată etimologic şi recomandată ca normă de scriere spre a se evita pronunţarea şi grafia prin asimilare, *de**z***-, considerate populare. La fel şi în cazul variantei ***z***- a prefixului ***s***-[5].

Varianta **i-** apare, fonetic şi etimologic, la *isledí, ispăsí* şi *ispoved(u)í*. Acestea prezintă şi dublete nederivate: *sledí, spăsí, spoved(u)í* (v. şi *infra*).

Neclară este situaţia lui **iz-**, **is-** în formaţiile *izbicí, izvon, iscopit, ismerit, ismintit, ismolenci* şi *istacti*. Marina Rădulescu aduce în discuţie ipoteza că ele „ar putea fi considerate formaţii româneşti de la formele etimologice normale, cu un *i-* (variantă fonetică a lui *iz-*), sub influenţa dubletelor etimologice *isledí* < v.sl. *islěditi* / *sledí* < v.sl. *slěditi*, *ispăşí* < v.sl. *ispasti, ispasati* / *spăsí* < v.sl. *sŭpasti*,

ispoved(u)í < v.sl. *ispovědati*, *ispovědeti* / *spoved(u)í* < v.sl. *sŭpovedeti*, dublete în care apare varianta fonetică şi etimologică *i-* (...)” (loc. cit., p. 133-134).

Un alt punct de vedere are Iorgu Iordan, care consideră că „la cuvinte compuse cu *iz-* se poate naşte, prin dispariția lui *i-*, o variantă cu *z-*, care este mai expresivă decât cealaltă (sau este expresivă, pe când cealaltă nu). De pildă, *zbucni*, rezultat din *izbucni*. Şi se înțelege pentru ce. Forma întreagă începe cu o vocală, sunet la pronunțarea căruia organele articulatorii stau departe unele de altele, şi de aceea nu se produce niciun zgomot. Dimpotrivă, varianta fără *i-* are drept sunet inițial pe *z-*, spirantă sau fricativă, care se articulează cu organele foarte apropiate, aşa că aerul, ieşind din gură, produce un zgomot prelungit. La aceste cuvinte, care se află cam în aceeaşi situație, deosebirea dintre cele două variante e mai puțin clară, probabil din cauza înțelesului. Astfel, *Dicț. Acad.* înregistrează pe *izbici* alături de *zbici* (cu etimologie, după TIKTIN, s.v. *zbici*, necunoscută, totuşi putem fi aproape siguri că forma originară este cea cu *iz-*, căci cuvântul pare a fi slav), *zgoni* al. de *izgoni* şi *zgorât* al. de *izgorât* (...)” (*Stilistica limbii române*, p.195-196). Teoria, în esență, este corectă şi ea se poate verifica în cazul perechilor **izbicí / zbicí** şi **izbucní / zbucní**, ambii termeni având circulație mare în Moldova. În schimb, dacă ne referim la **zgoní, zgorî** şi **zgorât**, teoria rămâne ipotetică, deoarece lucrările lexicografice nu le înregistrează decât ca trimiteri, fără atestările de rigoare. De fapt, nici **zbucní** nu apare în DLR (v. *supra*).

Revenind la soluția propusă de Marina Rădulescu, vom remarca, în primul rând, faptul că în cazul lui **ispăsi** şi **ispovedi**, nu se poate vorbi de varianta **i-** a lui **iz-**, ci de varianta **is-**, căci în ambele cazuri există o bază clară de derivare, identificabilă prin comparație: *pasti*, în cazul perechii *ispasti / sŭpasti* şi *poved / povid*, în cazul perechii *ispovědati / sŭpovedeti*. Asfel, *pasti* apare şi în *popasti* „ a paşte; a păzi la păscut”, de unde **poposi** (cf. şi **popas** < *v.sl. popasŭ* „păşune”), dar şi în *ispasati* „a paşte tot” (cf. şi **ispas**). În cazul lui **ispovedesc**, prefixarea îl are la bază pe *povĕdati* „a anunța, a povesti”. Doar în **isledi** s-ar putea vorbi de varianta **i-** în raport cu

sledi, dar ea nu se opune unui alt prefix, ca în cazurile anterioare, şi nici unei baze extrase prin comparaţie.

După cum se poate constata, o parte din derivatele cu **iz-** sunt analizabile pe terenul limbii române. Dacă omitem falsele analize[6], vom constata că unele derivate se pot analiza prin raportare la baza de derivare (cu circulaţie în limba română), altele prin comparaţie cu alte derivate de la acelaşi etimon slav (fără circulaţie în limba română), iar altele atât prin referirea la baza de derivare, cât şi la alte derivate de la aceeaşi bază (cu circulaţie în limba română).

Prima categorie este slab reprezentată. Ne referim aici la **izvon** „clopot la berbeci" (CADE) raportat la **zvon** „clopot (în general)", ambele înregistrate în zona Banatului.

Categoria a doua este mai bine reprezentată: **izgorî / pogorî** (cu baza v.sl. *gorŭ* mons, cf. *pogorĭ*), **izvrăti / răzvrăti** (cu baza v.sl. *vratiti* „a învârti", cf. *razvratiti*), **izbăvi / zăbovi** (cu baza v.sl. *baviti* „a împiedica, a întârzia, a petrece", cf. *zabaviti*), **izbândi / dobândi, prebândi** „a rămâne undeva sau la cineva un anumit timp" (cu baza v.sl. *bytĭ* fieri, cf. *dobytĭ, dob□d□*, respectiv, *prěbytĭ*), **izbi / răzbi** (cu baza v.sl. *biti* „a lovi, a bate", cf. *iz-biti* (ca perfectiv) „a omorî în bătaie", respectiv, *raz-biti* (tot perfectiv) „a sfărâma, a zdrobi"), **isprăvi / oprăvi** „a se termina; a zidi, a funda; a decide", iar pentru Banat „a păţi, a alunga", cu trimitere la srb. *opraviti*, cf. **opravă** „întâmplare, aventură" < srb. *oprava* (baza v.sl. *pravŭ* rectus (v. şi *pravĭ* rectum, jus), *praviti*, de unde *is-praviti* şi *o-praviti* „a termina, a isprăvi"), **istrăvi / otrăvi** (cu baza *traviti* absumere, vesci, cf. *sŭ-traviti*, respectiv, *o-traviti*), **ijdărî / zădărî**, acesta din urmă din v.sl. *zadirati* „a iscodi, a afla". După Scriban, forma cea mai răspândită este **jidărî**.

În categoria a treia se încadrează derivatele **izblăzni**, analizabil prin **săblăzni / zăblăzni**, dar şi prin **blăzni**, care poate proveni din v.sl. *blazniti* scandalum praebere ori din **blazną** inconveniens < *v.sl. blaznŭ* error, cf. şi **năblaznic** stupide (Cihac); **izgoni**, pus în legătură cu **prigoni** din v.sl. *progoniti*, dar şi cu **goni** < v.sl.*goniti*¸cf., dialectal, şi **zogoni** „a alunga" (**zgoni** nu este înregistrat în dicţionare); **izmeni**, prin comparaţie cu **primeni** din v.sl. *prěměniti* „a (se) transforma, a (se) modifica", dar şi cu **meni** (COD. VOR.) < v.sl.

měniti < *měnja* „mutare”; **ispovedui**, analizabil prin **propovădui**, precum şi prin **povedui**, cf. v.sl. *pověděti* „a povesti, a comunica, a spune” (Olteanu, *Slava veche*, p.132).

Deşi, după cum am văzut, multe dintre derivatele cu **iz-** sunt, într-un fel sau altul, analizabile, prefixul nu a produs, practic, formații pe terenul limbii române, în sensul unei derivări sistematice. Pot fi luate în considerare anumite condiționări, anume ca derivatele analizabile să fi circulat în aceeaşi arie geografică, pe de o parte, ori să fi aparținut aceluiaşi registru stilistic, pe de altă parte. În acest sens, **izda** a fost creat, prin falsă analiză, de la **da,** după srb. *izdat* (v. *supra*). Este considerat creație românească **izafla,** identificat în zona Banatului, unde influența sârbească a fost destul de puternică. Dat fiind faptul că avem a face cu un „unicat”, ne putem întreba dacă nu cumva avem a face cu un calc după srb. *pronači* „a descoperi” (perfectivul lui *nači*, cf. Skok III, 47-48), prin schimbare de prefix, **iz-** în locul lui **pro-**, ambele fiind destul de răspândite în anumite graiuri ale subdialectului bănățean, având şi rolul de a indica perfectivarea acțiunii verbului (cf. Eugen Beltechi,*Trei arii bănă-țene: **do(-), pro-, ză-***, CL, 1975, nr.2, p. 173-186). În ce-l priveşte pe **izmomi**, atestat în Banat, proveniența lui din srb. *izmamiti* (v. *supra*), prin apropiere de **momi**, ni se pare soluția cea mai adecvată (cf. şi v.sl. *izmomiti* decipere (a prinde în cursă, în laț), din *momiti* „a ademeni, a seduce”).

Din punctul de vedere al constrângerii stilistice (funcționale), lexemele luate în discuție sunt, în majoritate, *termeni* aparținând *lim-bajului religios*. Unele derivate, precum **ispăsi** şi **spăsi** s-au gene-ralizat, sub diferite aspecte, în limbajul comun. La fel s-a întâmplat şi cu **spovedi**, cu precizarea că variantele **ispovedui** şi **spovedui** sunt specifice Moldovei, iar **ispovedi** şi **spovedi**, celorlaltor regiuni. Forma **ispovedi** pare a fi, conform atestărilor lexicografice, specifică Transilvaniei, mai exact, textelor religioase apărute aici. În plus, varianta în discuție este înregistrată în atlase numai în Crişana, dar destul de disparat, în punctele 316 (Sânnicolaul Român – Oradea), 310 (Roşia – Beiuş): *ispovedesc* şi 64: *ispovedanie* (Ineu), cf. ALR II/I, h. 195: SPOVEDANIE [2787]. Pentru Banat, v. *supra*, sub **ispovedi.**

Datorită unei singure atestări pentru ambele variante, **sledi** şi **isledi** rămân sub semnul întrebării, orice afirmaţie rămânând, evident, în zona relativităţii[7].

Dintre celelalte cuvinte, în care statutul lui **i-** este incert, doar **istacti** poate fi considerat termen religios, dar pentru el lucrările lexicografice nu dau nicio atestare (v. *supra*). Nici **izvon** nu se încadrează între termenii religioşi, întrucât în singura semnalare pe care o posedăm, aceea din CADE, cuvântul are sensul „Clopot ce atârnă la gâtul berbecilor". Pe de altă parte, cei trei termeni bisericeşti prezintă următoarea repartizare teritorială, în funcţie de atestările din ALR şi din lucrările lexicografice: formele cu **i-** apar în scrieri localizate în vestul Transilvaniei şi în aria Banat – Hunedoara, în vreme ce formele fără **i-** sunt răspândite în restul teritoriului, în special în Moldova[8]. Dar şi cuvintele regionale sunt înregistrate în aceeaşi arie, fără însă a se putea spune că **i(z)-** din structura lor este consecinţa influenţei primelor, adică a termenilor religioşi. Este mult mai plauzibilă ipoteza că fiecare cuvânt în parte are o istorie proprie, aşa cum presupune Marina Rădulescu.

Astfel, în cazul lui **zvon** şi **izvon**, cu sensul „Clopot la gâtul animalelor, respectiv, la berbeci", localizarea fiind în Banat, trebuie să ne orientăm spre srb. *zvono*, iar pentru **svoni, zvoni**, spre srb. *zvoniti*. Din păcate, poziţiile [586] „Clopot la biserică" şi [353] „Cum face clopotul (de la biserică)" din ALR I nu au fost cartografiate. Lipsa de informaţii mai detaliate nu exclude însă influenţa graiurilor sârbeşti[9].

Despre **izbicí** informaţiile sunt mult mai lacunare, în măsura în care poziţia [644] „Rufele se usucă", din ALR I, a rămas necartografiată, iar dicţionarele nu dau nicio atestare, deşi îl înregistrează la litera **I**. Datele lexicografice îl plasează pe **zbici** preponderent în Muntenia şi doar accidental în Moldova şi Oltenia (v. *supra*)[10].

Mult mai multe date ne oferă atlasele în legătură cu **iscopí**: din ALR sn, vol. II / h. 329: CASTREAZĂ (VIERUL) [5683], constatăm că termenul dominant este **jugăní,** el acoperind Transilvania, Moldova şi Muntenia. În Banat şi Oltenia este folosit **scopí**. Aria lui **iscopí** se plasează în nord-vestul Banatului, după cum urmează: 47 (Vălcani): *îl iscuoapi*; 36 (Ghilad): *îl iscuoape*; 29 (Secăşeni): *să*

iscuopieşci; 76 (Chizătău): *să iscuope*. Numărul localităților în care a fost înregistrată această variantă creşte, dacă luăm în considerare şi ALR I 2150 „A castra vițelul": 28 (Câlnic), 30 (Ferendia – Deta), 49 (Beba Veche), 77 (Vermeş - Lugoj), precum şi 35 (Banloc) (cf. şi DLR s.v. **scopi**). A se vedea şi ALR II 5680, punctele 29, 36, 47, 76; 5681, punctele 36, 47, 76 şi 5684, punctul 36, tot pentru **iscopi**. În ce priveşte Crişana, ea prezintă trei arii: una în partea de nord, unde predominant este termenul **herelí,** alta, destul de restrânsă, în sud-est, spre subdialectul bănățean, în care apare **scopí,** în restul subdialectului crişean fiind folosit **jugăní.** În aria lui **scopí** a fost înregistrată şi perechea **iscopi**, şi anume în punctele 118 (Păiuşeni), 103 (Şoimoş) şi 101 (Săvârşin): *iscopesc / iscopăsc*. În restul punctelor a fost înregistrat *scopăsc*: 121 (Aldeşti), 119 (Sebiş) şi 117 (Almaş), 104 (Păuliş) şi 102 (Dumbrăvița), cf. NALR. Crişana, vol. III, h. 493. Plasarea variantei **iscopi** în zona de influență a limbii sârbe ar conduce spre un împrumut din această limbă, mai exact, al perfectivului lui **şkopiti**. Ipoteza, aparent, nu se poate susține, deoarece, în sârbă, perfectivul lui **şkopiti** este **uşkopiti**. O substituție de prefix, **i(s)-** prin **u-**, este însă plauzibilă, după cum reiese din cele spuse de SKOK III, 533 (cf. şi *iscodi, iscrăşi, istrăvi*, v. *supra*).

Foarte puține informații oferă lucrările lexicografice despre **ismintit**, variantă semnalată în DA, dar absentă în DLR, inclusiv s.v. **sminti** (la fel în TDRG şi Scriban). Nici în ALR nu am întâlnit această variantă (?) a lui **sminti**. Ne bazăm afirmația pe datele din ALR I h. 134 [1640] „Smintit", „Scrântitură (la cap)" şi 142 [1641] „A (se) sminti". Astfel, **sminti, zminti** sunt specifice Banatului şi Transilvaniei, dar nu în mod exclusiv, căci în zonele amintite mai apar **bolund** (Măru, Bucovăț)**, nebun** (Borlovenii Vechi)**, prost** (Berzasca, Cărbunari, Brădişorul de Jos)**, zăbunit** (Beba Veche, Checea). Noi vom scoate în evidență un anumit tip de construcție, pentru a încerca un răspuns la prezența lui **i** în **isminti(t)**, pe baza ALR I, h. 134. Am identificat astfel două zone în care, la întrebarea anchetatorului, s-a răspuns cu construcția sintactică **i s(z)mintit**. Una din aceste zone este localizată în Bistrița-Năsăud, după cum urmează: 361 (Gura Fântânii): *i zmîntit;* 360 (Romuli – Năsăud): *i zmintit dă minte*; 218 (Mureşenii Bârgăului – Bistrița): *i smîntit dă*

cap, la care am putea adăuga şi punctul 394 (Ibăneşti – Dorohoi): *i smintit la cap*. O a doua zonă, mai extinsă, cuprinde punctele: 148 (Lechința – Luduş): *i zmintit de cap*; 308 (Meziad – Beiuş): *i zmintit di cap*; 90 (Prăvăleni – Brad): *î-sminĉit la cap*; 107 (Vețel – Ilia): *i zminćit*[11]. Luând în considerare faptul că în DA este semnalat doar participiul adjectival **ismintit**, şi nu verbul **isminti**, ne întrebăm dacă nu cumva este vorba de acte, disparate, de fonetică sintactică, fenomen destul de frecvent în vorbirea populară, în urma cărora să fi apărut forma discutată aici, ceea ce pune sub semnul întrebării calitatea de prefix a lui **i** din structura **ismintit.** O altă posibilitate ar fi existența unei supraprefixări *is-* + *sŭ-*, posibilă, dar greu de explicat[12]. O posibilă atestare cultă face ca ipoteza foneticii sintactice să rămână o simplă constatare marginală.

Despre **ismerit**, în afara simplei semnalizări din DA, nu avem alte informații (a se vedea, în acest sens, şi ALR SN h. 1256/365 şi 1255/346). Sub raport semantic şi formal, cuvântul se raportează la **smeri**. Dacă urmărim însă traiectoria etimologică a acestuia, vom constata că semantismul lui **ismeri** ar putea ridica anumite întrebări. Astfel, la baza lui *sŭmĕriti,* de la care provine **smeri**, stă substantivul *mĕra*, cu sensul „măsură”. De aici şi *nemeresc* ori substantivele *merță* şi *mertic* (v. şi srb. *mertik*). De la *mĕra* există, în slava veche, şi derivatul verbal *mĕriti*, cu sensul „a măsura”. Îl vom regăsi în limba sârbă în perechea *meriti* „a măsura, a cântări” – *izmeriti* „a termina de măsurat, de cântărit”, cele două lexeme indicând raportul imperfectiv – perfectiv. O eventuală atestare a lui **ismerit** în zona Banatului ar putea fi deci explicată, sub rezerva înrudirii semantice, prin srb. *izmeriti* (cf. în acest sens *se merițăşci* în pct. 29 (Secăşeni, lângă Caraşova), ALR SN, h. 1255).

Despre **ismolenci** informațiile sunt şi mai puține. Atestarea lui **smolenci** în zona Maramureşului ar putea indica un împrumut din ruteană. În acest caz, **i-** ar putea fi interpretat ca prefix, cu forma rezultată prin asimilare.

Dintre cuvintele analizate, jumătate sunt termeni religioşi, la care se adaugă trei termeni de cancelarie (**izbrănire, izvod** şi **ispisoc**). Cu excepția lui **ismerit** şi **ispoved(u)i** toți au atestări fie în lucrările lexicografice, fie în anumite studii. Pentru cele două

derivate amintite, dar mai ales pentru ultimul, am adunat material ilustativ din atlasele lingvistice. Majoritatea termenilor religioşi, atât cu forma **iz-**, cât şi cu forma **is-** a elementului derivativ, au atestări în textele rotacizante, adică într-o arie lingvistică ce coboară dinspre Maramureş, prin Crişana, spre Banat, la Est ramificându-se spre Moldova. Este concluzia la care a ajuns Ion Gheție, *Începutrile scrisului în limba română. Contribuții filologice şi lingvistice*, Editura Academiei, Bucureşti, 1974, p.43: „[...] textele rotacizante au fost scrise undeva într-o zonă vastă, care cuprinde Ardealul de la nord de Mureş, Crişana şi Maramureşul (eventual Banatul şi Moldova); ele datează din secolul al XVI-lea [...]". O bună parte din aceşti termeni a intrat în lexicul comun (**izbăvi, izbândi, izbi, izgoni, ispăsi, ispiti, isprăvi**), ceilalți rămânând chiar în afara terminologiei religioase ulterioare secolului amintit. Sub raport formal, derivatele cu **iz-** sunt specifice ariei vestice, iar cele cu **is-**, în special Moldovei. Constatarea rămâne valabilă şi pentru derivatele din lexicul comun, iar uneori regional. Indiferent de formă, prefixul nu a fost productiv pe terenul limbii române.

În limba română, sensul prefixului este greu de sesizat, un alt motiv, probabil, al lipsei lui de productivitate. În majoritatea cazurilor, derivatul pare a avea acelaşi sens cu baza şi doar în **izhod** se poate sesiza valoarea semantică din slavă: „din" (cf. Marina Rădulescu, *loc. cit.,* p.132). Pe de altă parte, în cele mai multe dintre formatiile analizabile, **iz-** avea, în slava veche (sau în sârbă), valoare intensivă, care era redată în română mai ales cu ajutorul unor adverbe şi locuțiuni adverbiale (**tot, de tot** etc.), excepție făcând numai câteva verbe derivate cu **stră-**, ceea ce era de natură să împiedice exprimarea intensității acțiunii verbale cu ajutorul prefixației. Cu toate acestea, nuanța intensivă sesizabilă în semantismul câtorva din derivatele analizate mai sus, precum şi un anume simbolism fonetic datorat unei specifice organizări a sunetelor (**-zb-, -zg-**) a făcut ca mulți dintre aceşti termeni să dobândească, pe teren românesc, o puternică valoare expresivă, ei fiind utilizați cu precădere în limbajul literaturii artistice. Deşi prefixul **iz-** a rămas neproductiv în limba română, el a ajutat totuşi la consolidarea lui **s-** expresiv românesc.

Sub raport semantic,în limba slavă veche, **iz-, is-**, sinonim cu lat. **ex-**, exprima, ca prefix verbal, "ieşirea, extragerea, scoaterea": **izvoditi** "a scoate afară" (cf. şi postverbalul **izvodĭstvo** "ieşire"); **izgŭnati** "a alunga, a izgoni"; **ishoditi** "a ieşi afară" (cf. şi postverbalul **ishodŭ** "ieşire"); **iziti** "a ieşi". Indică, de asemenea, şi epuizarea acţiunii: **izěsti** "a mânca tot, a devora". Un alt aspect care trebuie subliniat este că acest prefix caracterizează limbile slave de sud[13].

NOTE

1. Cf. şi AUERBACH, 239-240. Pentru aspectele generale din slava veche, A. Meillet, *Le slave commun*, p.282-305 (cap. *L΄ aspect*), iar pentru **iz-**, p.293, 295, 298, 303. La fel, A. Vaillant, *Manuel de vieux slave* (cu paginile indicate direct în textul articolului).

2. Forma **iz-** mai poate fi identificată şi în **zvidui** "a se vindeca" (Reg.) < s.cr. **vidati**, **izvidati** (DEX). La Trâpcea, 270 mai găsim **izădelnic** "risipitor" (Banat) < s.cr. **izdeliti** "a împărţi". Pentru ucr. cf. **izvarniţă** "zer" (Maramureş), dintr-un rut. ***izvarnica** sau ***izvarica** (cu substituire de sufix), atestat prin **(i)zvarjati** "un fel de urdă preparată din zer fiert" (cf. DR, VI, 1083; DA).

3. În ce-l priveşte pe **islutură**, în MDA se trimite, greşit, la un *huătură*, neînregistrat în lucrările lexicografice.

4. Varianta *isbândi* n-am identificat-o în lucrările lexicografice (v. însă SMFC II, p.131).

5. A. Graur porneşte de la situaţia din latină, unde era frecventă asimilarea consoanei finale a prefixului la consoana iniţială a temei. Ca reacţie la acest fenomen, s-a procedat în latina literară la refacerea consoanei finale a prefixului. El identifică o asemenea situaţie şi în română: „Pour des raisons d΄ étymologie (malgré que l΄ ortographe roumaine soit phonétique), on a recommandé d΄ écrire par *s* les préfixes *des*- (lat. *dis*-), *s* (lat. *ex*-) et le suffixe *-ism*, bien que le plus souvent ils soient prononcés par *z* (*-ism* toujours, *des*- et *s*- devant voyelle et devant consonne sonore).

Aux préfixes latins on a assimilé les préfixes d΄ origine slave *răz*- et *iz*- qu΄ on a recommandé d΄ écrire toujours par *s* (bien qu΄ en slave même ils soient écrits par *z*: *raz*- et *iz*-).

Il s΄ est formé ainsi dans l΄ esprit du public l΄ dée que les graphies et les prononciations à assimilation sont vulgaires." S-a recomandat, de aceea, a se scrie şi a se pronunţa *desbrăca, răsbuna* etc., dar nu numai în cazul prefixelor, ci şi în alte situaţii, precum: *groasnic, obrasnic, pasnic*, în loc de *groaznic, obraznic, paznic* etc. În concluzie: „Il semble donc que l΄ on puisse parler d΄ une loi du plus grand effort,

qui serait l′ opposé de la loi du moindre effort.” (p.111-112). Realitatea, în cazul nostru, este următoarea (după datele din DA): în limba veche, ***iz-*** era general folosit: *Vor* ***izbăndi*** *la acest războiu.* VARLAAM, C. $74/_2$. *Locul, de unde fântânele îi* ***izbucnesc***. CANTEMIR, IST. 138. *Acest Petru-vodă Aron... au* ***izvodit*** *a da bir Turcilor*. LET. I $117/_2$. Rarele apariţii ale lui ***is-*** se datoresc, după toate probabilitățile, unor erori de transcriere sau unor scăpări ale scribilor: *Cuvintele lui ţi le* ***isvodesc****, că aşa scrie*. LET. I $27/_{34}$. Varianta ***is-,*** în faţa consoanelor sonore, apare cu o frecvenţă tot mai mare începând cu reprezentanţii Şcolii Ardelene: *Iarăşi au* ***isbândit*** *Ştefan*. ŞINCAI, HR. II $33/_{25}$, şi continuând cu scriitorii paşoptişti: *Roditorul pământ al patriei noastre şi-a născut* ***isbăvitori***. BĂLCESCU, M.V. 131. *Nu tăgădui, nu* ***isvodi****, nu minţi*. C. NEGRUZZI III 493. *Focul a* ***isbucnit***. ALECSANDRI P.P. 183[b], dar şi ***iz-***, la acelaşi autor: *Deodată o lumină fantastic* ***izbucneşte***. ALECSANDRI P. I 13. Reforma ortografică din 1932 a reglementat scrierea acestui prefix şi a altora de provenienţă slavă: „Se pune *z* în prefixele *răz-, iz-* şi *bez-*: [...] *izbi, izlaz, izvor* [...]. (cf. Sextil Puşcariu şi Teodor A. Naum, *Îndreptar şi vocabular ortografic*. După noua ortografie oficială, pentru uzul învăţământului de toate gradele. Ediţia a treia, revăzută şi completată, Editura „Cartea Românească”, Bucureşti, 1941, p.35).

6. Câteva sunt aduse în discuţie de Marina Rădulescu: ***izbrăni*** „a lichida (o afacere, o datorie)” nu poate fi analizat prin ***brăni*** „a împiedica, a opri”, din cauza lipsei legăturii semantice (şi etimologice). Nici ***zăbrăni*** „a rări pădurea”, atestat în Banat, derivat din ***zăbran*** „pădure rară” (< srb. *zabram* „idem”), din aceleaşi motive. În plus, ***zăbrăni*** este un slavonism folosit în cancelariile din Muntenia, iar fără ***i-***, în cele din Moldova şi Transilvania (DA). În cazul lui ***izbucni***, în raport cu ***bufni,*** analiza este împiedicată de cauze formale şi semantice (p.132). O anumită apropiere s-ar putea face, totuşi, cu ***izbuc***. Motive asemănătoare anulează şi „analiza” lui ***izidí*** prin ***zidí*** şi a lui ***iscodi*** prin ***codi***. O anumită apropiere etimologică pare a exista între ***ispiti*** şi ***piti*** dacă luăm în considerare etimologia din DEX (considerată totuşi nesigură în MDA), după care verbul în cauză ar proveni din ***piti***^{2}, acesta pus în legătură cu sl. *pitikŭ.* Totuşi, sensurile sunt prea îndepărtate, pe de o parte, iar, pe de altă parte, ***ispiti*** este un termen religios, pe când ***piti*** face parte din lexicul comun. Şi ***ispăşi*** în raport cu ***propăşi*** trebuie încadrat la false analize, din motive semantice şi etimologice (***propăşi*** este un calc după lat. *progredior*), la care se adaugă statutul lexical şi diferenţa de regim stilistic: ***ispăşi*** este termen religios, iar ***propăşi***, termen politic, şansele de influenţare reciprocă fiind aproape nule. De altfel, în această ordine de idei, mergând înapoi spre slava veche, l-am putea pune şi pe **sledi** în raport cu *ledъ* „Eis” (Berneker 699), identificat în MEW 162 în rom. **poledită** „Glatteis”.

7. Semantica diferită, dar şi aria indicată în ALR, ne împiedică să aducem în discuţie srb. *slediti* „a ancheta” şi imperfectivul *islediti*, ca termen de comparaţie.

8. La lista de termeni di textele religioase mai pot fi adăugaţi următorii: **ispolin** “uriaş” Psalt. 31/21; Cazania de la Govora (1642), apud DA (cf. şi var. **spolin**) < v.sl. **ispolinu** “idem”; cf. **polg** “plin” (DA); **istâplenie** “extaz” Dosoftei, V.S. 68, 2, < v.sl. **istapljenije** “ieşire din fire” (DA); **istucan** “chip cioplit, idol” Psalt. 201/31, apud DA < v.sl. **istukanŭ** “idem”, cf. **tukati** “a bate, a ciopli” (DA); **isţeli** “a (se)

vindeca” Varlaam, C. 175/2; Dosoftei, V.S. 3, apud DA < v.sl. **iscęljati** “a vindeca”; **izvîrji** “a caterisi” Prav. Gov., apud TDRG < v.sl. **izvrěšti**, prez. **izvrŭz-** (DA); **izgnanie** “exil” Dosoftei, V.S. 86; Cantemir, Hr. 72/7; idem, Ist. 38 etc, apud DA < v.sl. **izgnanije** “expulsio”; cf. **izgoni** (DA).

9. În cadrul anchetelor pentru *Dicționarul subdialectului bănățean*, l-am înregistrat, pentru noțiunea „Clopot la biserică”, şi pe *zvon*, alături de *(h)arâng* (material rămas neredactat).

10. În zona mea natală, podgoria Aradului, **zbicí** era termenul general utilizat, şi mai rar **zvânta**. Este de reținut că zona a fost timp îndelungat sub influența bisericii ortodoxe sârbe.

11. L-am mai întâlnit pe **sminti** în punctele 522 (Iaşi): *îi smintit,* 337 (Asuaju de Sus – Maramureş): *i-õ pt΄ ic zmintit,* 324 (Leta – Satu Mare): *ăi smintit*.

12. În ce priveşte fenomenele de fonetică sintactică (*sandhi*), cf., în special, Sextil Puşcariu, *Limba română*. Vol. II: *Rostirea*, Editura Academiei, Bucureşti, 1994, p. 190-198. Scriban, s.v. *smintesc*, se referă, pentru acesta, la etimoanele vsl. *sŭ-montiti* şi *sŭ-mensti,-menton* „a turbura”, influențat de rom. *minte*. Baza de derivare din slavă mai apare în *smântână* şi în *zămintesc* „Turbur, deranjez, mişc de la loc”. În cazul lui **ismintit,** pe care Scriban nu-l înregistrează, ar fi vorba deci de o supraprefixare, *is-* + *sŭ-*, posibilă, cum am precizat, dar greu de explicat. În absența unor atestări clare, natura lui **i-** din **ismintit** rămâne o problemă deschisă.

13. Pandele Olteanu, *art. cit.,* p.605.

Bibliografie

Max Auerbach, *Die Verbalpräfixe im Dakorumänischen*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig”, 1913, vol. XIX-XX, p.209-264.

Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Vol. II. *Secolul al XVI-lea*. Ediție îngrijită de prof. univ. J. Byck, Editura Ştiințifică, Bucureşti, 1961 (DHLR I, II).

Sergiu Drincu, *Compunerea şi prefixarea. Repere teoretice în lingvistica românească*, Editura Amphora, Timişoara, 1999.

Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân. Elementi srpskohrvatskog porekla u dakorumunskom rečniku*, Editura Academiei Române, Novinsko Preduzeće „Libertatea”, Bucureşti, Pančevo, 1974.

Antoine Meillet, *Le slave commun*. Second édition revue et augmentée, Paris, 1965.

G. Mihăilă, *Influența slavonă în vocabularul limbii române literare*, în vol. *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti*, Bucureşti, 1973, p. 118-126.

Franz Miklosich, *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. Zweiter Band: *Stammbildungslehre* Wien, 1875; Vierter Band: *Syntax*, Wien, 1868-1874.

Pandele Olteanu, *Contribuții la studiul slavonismelor lexicale in textele rotacizante. I. Substantivele*, SCL, 1960, nr.3, p. 603-619 (609).

Pandele Olteanu (coord.), *Slava veche şi slavona românească*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975.

Magdalena Popescu-Marin (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2007.

Theodor Trîpcea, *Cuvintele de origine sârbească din dialectul bănăţean (glosar),* „Analele Universităţii din Timişoara”, II, 1964, p.266-273.

Universitatea din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară, *Chestionarul Atlasului Lingvistic Român I,* elaborat în cadrul Muzeului Limbii Române, sub conducerea lui Sextil Puşcariu de Sever Pop şi editat în cadrul Institutului de Lingvistică şi Istorie Literară de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad. Coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, 1989.

André Vaillant, *Manuel du vieux slave*. Tome I. Second édition revue et augmentée, Paris, 1964.

Emil Vrabie, *Etimologii româneşti şi străine*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001

Sigle şi abrevieri

ALR I: *Atlasul lingvistic român*. Partea I (ALR I) de Sever Pop, vol. I, Cluj, 1938; vol. II, Sibiu – Leipzig, 1942.

ALR II: *Atlasul lingvistic român*. Partea II (ALR II) de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu – Leipzig, 1940.

ALR II, SN, *Atlasul lingvistic român*. Partea II (ALR II) de Emil Petrovici, serie nouă [Bucureşti], vol. I, II, 1956; III, 1961; IV, 1965; VI, 1969; VII, 1972.

Berneker: Erich Berneker, *Slawisches Etymologisches Wörterbuch*. Erster Band A-L, Carl Winter′ s Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1913.

CADE: *Dicţionarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*. Partea I: *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I.-Aurel Candrea. Partea II: *Dicţionarul istoric şi geografic universal* de Gh. Adamescu, Bucureşti, [1926-1931].

CDDE: I.-A. Candrea – Ov. Densusianu, *Dicţionarul etimologic al limbii române. I. Elemente latine*. Bucureşti, 1907-1914.

Ciorănescu: Alexandru Ciorănescu, *Dicţionarul etimologic al limbii române*. Ediţie îngrijită şi traducere din limba spaniolă, de Tudora Şandru Mehedinţi şi Magdalena Popescu Marin, Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2001.

DA: *Dicţionarul limbii române*, publicat de Academia Română, *A – De* şi *F – lojniţă*, Bucureşti, 1913-1949.

DLR: Academia Română, *Dicţionarul limbii române*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965 – 2000.

H I-XVIII: *Răspunsuri la Chestionarul lingvistic al lui B.P. Haşdeu* (manuscris legat în 18 volume: cifra romană indică volumul manuscrisului, cifra arabă, localitatea anchetată).

MDA: Academia Română, *Micul dicţionar academic*, 4 vol., Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001 – 2003.
MEW: Franz Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, 1886 (MEW).
NALRR – Banat: *Noul Atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*. Sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Editura Academiei Române, 1980 – 2011.
NALR – Crişana: Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu”, Cluj-Napoca, Université York,Collège Universitaire Colendon, Toronto, Canada, *Noul Atlas lingvistic român. Crişana*, de Dorin Uriţescu (coord.), Ionel Stan şi Gabriela Violeta Adam, Lăcrămioara Oprea, Viorica Ana Vlasiu, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Scriban: August Scriban, *Dicţionaru limbii româneşti (Etimologii, înţelesuri, exemple, citaţiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, Iaşi, 1939.
Skok: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb, 1973.
TDRG: H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, Bucureşti, 1903-1925.
TRDW: H.Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, 3 vol., Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2001, 2003, 2005 (TRDW).

ROMANIAN PREFIXES OF SLAVIC ORIGIN: *IZ-*
(Abstract)

This article represents only a part of a large study about slavic prefixes in the romanian language.

The words made by prefixe **iz-** (and by its variant **is-**) were identified in the earlier writtings in the romanian language during the 16th century and represents translations of some old slavic words. Those words were, generally, religious terms and rarely popular words.

A very small number of derivatives with **iz-** has penetrated in the romanian language, probably because your status of terms and your uncertain semantics in the romanian language (in the old slavic language it signified „off”, like lat. **ex-**).

ASPECTE ALE LIMBII FOLOSITE DE CONSTANTIN DIACONOVICI LOGA ÎN *EPISTOLARIUL ROMÂNESC*

DORINA CHIŞ-TOIA

Cuvinte-cheie: *epistolar, fonetică, morfologie, lexic, explicaţie*

Dascăl şi director al „şcoalelor naţionale de graniţă" , numele lui C.D. Loga este cunoscut mai ales în legătură cu *Grammatica romanească pentru îndreptarea tinerilor*[1], lucrare care-l face cunoscut nu numai în şcolile bănăţene, ci şi în cele din Ardeal şi Bucovina[2]. O scriere a lui C.D. Loga mai puţin amintită până acum, cercetată însă în ultimii ani de Maria Micle, de la Universitatea de Vest din Timişoara, este *Epistolariul românesc pentru facerea a tot feliul de scrisori, ce sînt în viiaţa soţietăţii omeneşti la multe întâmplări de lipsă.* Această lucrare reprezintă o contribuţie valoroasă la dezvoltarea limbii române literare în ceea ce priveşte stilurile limbii, mai ales stilul epistolar, căci „de la Epistolariul lui C.D. Loga şi până la – să zicem – manualele de compunere ale lui Iuliu Birou problema cultivării stilurilor limbii în şcolile româneşti a constituit o preocupare dominantă a dascălilor bănăţeni. Şi este firesc să fi fost aşa, întrucât scopul general al şcolii poporale era tocmai formarea unor cunoscători (vorbitori) de limbă românească..." [3]

---

1 Tipărită la Buda, în 1822. Reeditată în 1973, de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Timişoara, Editura Facla.

2 *Cuvânt introductiv* la *Gramatica românească*, p. 10.

3 Petru Oallde, *Lupta pentru limbă românească în Banat*, Timişoara, Editura Facla, 1983, p. 209-210.

În scopul declarat de a suplini lipsa unor îndrumătoare pentru întocmirea de scrisori cu diferite funcționalități, precum şi pentru înaintarea culturii naționale, de-a lungul timpului au fost întocmite mai multe asemenea manuale. Aflăm, astfel, din prefața volumului *Epistolar sau Carte de învățătură pentru deprinderea în corespondințe şi scrisori atât private, cât şi politice, care vin mai des în viața omenească înante*, întocmit de Sava Popovici, paroh n.u. şi profesor româno-nemțesc în şcoalele naționale din Răşinari, tipărit la Sibiu, în 1847, că încercări de acest gen au mai existat. Sunt menționate: *Scurt izvod pentru lucruri de obşte şi dechilin scrisori de multe chipuri etc.*, aparținând lui Dimitrie Eustatievici, tipărită în 1792, tot la Sibiu, şi reeditarea acesteia, în 1803, sub titlul *Învățătură foarte folositoare pentru facerea răvaşelor.* Din păcate, numele lui Loga nu este amintit, ceea ce ne face să credem că *Epistolariul* său, deşi apăruse în 1841, nu era cunoscut în acea parte a Transilvaniei. În Țară, până la 1900, sunt semnalate: *Manualu de stilistica cu indicațiuni şi esemple de teme pentru şcoale secundare de ambe sexele*, Bucureşti, 1880, de M. Strajanu. În capitolul al IV-lea al acestei lucrări se fac referiri la „*Genulu epistolar: epistole familiare, epistole de afaceri, epistole de condoleanță, epistole umoristice, didactice, esteriorulu şi formulele epistoleloru*” . Şi în capitolul al V-lea sunt cuprinse indicații pentru întocmirea altor epistole (invitația, răspunsul la invitație etc.). Amintim şi *Epistolar cuprinzând regule, modele şi teme de exerciție pentru felurite epistole, petițiuni şi alte acte private şi publice*, Craiova, 1890, aparținând aceluiaşi M. Strajanu; *Curs practic de stil şi composițiuni cu aplicare la stilul epistolar*, Bucureşti, 1892, de Th. D. Speranția. Pentru Banat, să nu-l uităm pe Enea Hodoş, care a publicat la Caransebeş, în 1902, *Manual de limba română. Elemente de stilistică şi poetică şi carte de cetire*, în care apar şi modele de acte administrative.

După propria mărturisire din *Cuvânt înainte*, C.D. Loga a scris *Epistolariul românesc* pentru a veni în sprijinul cărturarilor, învățătorilor şi preoților care s-au format sub directa sa îndrumare, la cererea formulată de aceştia. De altfel, cartea reprezintă cursul pe care C.D. Loga l-a susținut la Preparandia din Arad de-a lungul timpului. A „căutat ca după temeiurile Grammaticii şi ale Epistolografiei să fie

întocmită" , dar, ceea ce este foarte important de reținut, a avut grijă „a căuta *curățeniia* (s.n.) limbii noastre de cuvinte streine" . Tot aici, Loga expune argumentele sale în favoarea „măiestriei de a scriia": posibilitatea de a împărtăşi părerile, gândurile, trăirile, sentimentele cu cei care nu se află în imediata apropiere; dar cartea le este utilă şi celor cu preocupări în alte domenii, cum este cel economic; scrierea acestor realități va fi de folos urmaşilor.

După o trecere în revistă a celor mai importante momente din istoria comunicării înainte de a se fi inventat alfabetul, autorul prezintă tipologia scrisorilor incluse în epistolar. Dar, pe lângă aspectele stilistice, C.D. Loga a avut în vedere educația morală şi patriotică a tuturor celor ce o vor consulta, căci textele propuse aveau menirea de a învăța „a fi om cu orânduială bună în trebile ceale casnice şi ale Economiei [...] să se îndeamne pre sine şi pre alții cătră purtarea cea bună şi a moralității, cătră Dragostea Patriei şi a fericirii neamului său" . Ca dascăl şi bun patriot subliniază rolul important al şcolii, singura în măsură să aducă neamului strălucire, şi sugerează câteva măsuri în vederea luminării acestuia: întemeierea de şcoli şi fundații (pentru tinerii orfani) şi tipărirea cărților. Alăturându-se celorlalți patrioți ai epocii, C.D. Loga este conştient de valoarea lucrărilor sale[4]. Prin slova tipărită, cărțile vorbesc despre autorul lor şi după ce acesta nu mai trăieşte: „că eu şi când voi fi de ceaialaltă parte de mormânt, din cărțile meale voi vorbi cu dânşii şi poftesc acela folos şi îndreptare să le aducă, cum toți bunii patrioți doresc" . Trebuie menționat şi faptul că, prin modelele de redactare pe care le propune, *Epistolariul* atestă, alături de alte lucrări care circulau în epocă, dimensiunea retorică a cultivării limbii[5].

Lucrarea este dedicată *Prea Onoratului Domn Antonie Bandel al Senatului Dinafară precum şi al Standului Neguțetoresc din Besearica-Albă Mădulariu de Frunte; iară a Soțietății Corăbiei-*

---

[4] Dorina Chiş-Toia, *Limba literară în presa din Banat. Contribuții*, Timişoara, Editura Mirton, 2006, p. 25.

[5] Al. Duțu, *Înnoirea structurilor literare. Umanism şi iluminism*, în volumul *Istoria literaturii române. Studii*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1979, p. 84.

Aburoasă Aghent, căruia îi mulțumeşte, cu recunoştinţă, „în numele naţiei *româneşti*" , pentru ajutorul financiar oferit la tipărirea cărţii.

Epistolariul are 430 de pagini şi s-a tipărit cu caractere chirilice în Buda, în „Tipariul Crăeştii Tipografii a Universității din Pesta, la Anul 1841".

Lucrarea este structurată după cum urmează:

- O *parte introductivă*, în care C.D. Loga prezintă tipurile de scrisori, precum şi părţile unei scrisori;
- *Partea întâi* cuprinde indicaţii şi modele pentru întocmirea de scrisori personale şi private;
- *Partea a doua* face referire la formulele de adresare în limbile română, maghiară, latină, germană şi franceză;
- *Partea a treia* include indicaţii şi modele pentru acte/documente oficiale, precum şi un jurnal economic (sau casnic);
- *Partea finală*, în care C.D. Loga vorbeşte despre începuturile Şcolii preparande din Arad şi prezintă persoanele sau instituţiile care şi-au manifestat dorinţa de a contribui cu bani la editarea cărţii. Tot aici, C.D. Loga aminteşte manuscrisele sale care, din lipsă de fonduri, aşteaptă să fie tipărite.

Limba folosită de Loga în *Epistolariul* său este în concordanţă cu firea limbii epocii, ţinând, totodată, seama de normele specificate în *Grammatica*... apărută în 1822: „am căutat ca după temeiurile Grammaticii şi ale Epistolografiei să fie întocmită." . Este, în egală măsură, o limbă îngrijită, pentru că avem de a face cu un manual, întocmit în scop didactic; el trebuia să reprezinte un model de urmat. Din tripticul bănăţean alcătuit din Iorgovici, Ţichindeal şi Loga, acesta din urmă este un „deplin îndrumător al limbii româneşti prin intermediul şcolii" [6]. Gabriel Ţepelea semnala: „Ducându-şi viaţa într-o alcătuire statală plurinaţională, cărturarii români din această provincie (Transilvania – n.n.) considerau limba naţională nu numai un document asupra originii, ci şi o modalitate de disjungere faţă de

---

[6] Vasile Ţâra, *Constantin Diaconovici Loga şi problemele limbii române literare*, în *Constantin Diaconovici Loga*, culegere îngrijită de prof. Ion Iliescu, Timişoara, 1971, p. 20.

corpul statului străin, o fereastră spre romanitate şi românitate. A propaga ideea unităţii de limbă şi cultură însemna pentru aceşti cărturari a pregăti calea spre unitatea politică" [7].

Din punct de vedere **fonetic** semnalăm prezenţa în *Epistolariu* a unor grafii hipercorecte, cum le numeşte I. Gheţie[8], uneori latinizante, cu *e* în loc de *ă*: *să remână, încrezemânt, învăţeturi, streine, învăţeceii*, dar *strălucite* (cu *ă*!); *i* iniţial este *î*, conform pronunţiei munteneşti, în cuvintele *înventariu, înstanţii, întră*; este însă absent în forma *au eşit*; *e* devine *ea* în formele *ceareri, nu ar şti ceare, să se îndeamne*, dar găsim şi monoftongarea: *se păstrază, păşască, însamnă* sau *totdeuna*; se păstrează *-iu* final: *graiu, feliuri*; *u* este *o* în cuvintele *zioa, a potea, greotatea*; vocalele *u, e, â* sunt redate prin *ă* sau *e*: *mulţămim* (dar şi *mulţemire*, *mulţemindu-ţi*), *căstigat*, *să amestăci*. Reţinem şi câteva fonetisme regionale: *puni, ţini, vini, audzit*, *a luva, să luvăm, tinăr*, precum şi forme arhaice: *mâne, rump, prerumpe*. Sub influenţa pronunţării germane sau ruseşti[9], are loc transformarea lui *c* urmat de *i* în *ţ*: *soţietăţii, Feniţia, feniţian, ţivilizaţia*. Despre această transformare vorbeşte R. Todoran, referindu-se la terminologia juridic-administrativă din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea[10].

Între aspectele referitoare la **morfologie** semnalăm prezenţa formelor de plural ale substantivelor: *contracturi, atestaturi, testamenturi, terminuri, merituri, şcoale, trebi.* Dar constatăm şi o serie

---

[7] Gabriel Ţepelea, *Corelaţia limbă-literatură. Investigări despre clasici români*, Bucureşti, EDP, 1971, p. 103.

[8] I. Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1975, p. 521.

[9] Şt. Munteanu, V. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, EDP, 1983, p. 272.

[10] Romulus Todoran, *Contribuţii la studiul limbii române*, Cluj Napoca, Editura Clusium, 1998, p. 220.: „E foarte probabil că tot prin filiera maghiară au pătruns şi neologismele latine care prezintă pe c urmat de *e*, *i* redat prin *ţe*, ţi, iar pe *g* urmat de *e*, *i* prin *ghe*, *ghi*. Acest fel de rostire este caracteristic pentru limba maghiară, dar şi pentru limba germană deopotrivă. Deşi se găseşte şi în germană, credem că cuvintele din această categorie au pătruns în terminologia juridico-administrativă prin maghiară, limbă cu o mai mare putere de circulaţie în Transilvania şi cu un pronunţat caracter oficial" .

de curiozități, dacă ne referim la următoarele aspecte: în *Gramatica* apărută în 1822, Loga făcea o serie de observații și recomandări, propunea numeroase reguli morfologice. În *Epistolariu*, după apropape două decenii de la apariția *Gramaticii*, aceste reguli nu sunt respectate întocmai. Am putea crede că, fiind vorba de un curs ținut ani la rând elevilor de la Preparandia din Arad, în perioada 1812-1831, în momentul în care a decis să-l publice nu a revenit asupra formei acestuia, intervenind doar pe ici, pe colo, în partea de început, deşi reguli încălcate se găsesc şi în *Cuvânt înainte*. Spre exemplu, el recomandase pentru pronumele demonstrativ formele *această, acest, acel*, dar în textul *Epistolariului* întâlnim *aceaia, aceştiia, cealelalte, ceaialaltă*, precum şi *cest*, dar şi *acestea, această*.

Pronumele relativ are forme distincte după gen şi număr: *carea, carele, carii, fieşte carele*; întâlnim însă şi forma *care*. Apare şi pronumele de întărire *însumi*, *înşivă*, cel reflexiv *sineşi*, precum şi forma arhaică a pronumelul nehotărât *neştine* (cineva, oricare, fiecare). Semnalăm prezența formei *meale* a adjectivului posesiv, a pronumelui negativ *niminea* şi a formei de plural a articolului nehotărât *neşte*. Nu putem omite forma *formos* în loc de *frumos.* Am selectat şi câteva din numeroasele forme ale pronumelui de politeţe folosite în această lucrare: *Domnia Ta, Maiestatea Ta, Atotpreaîndurata Maiestate, Prealuminate Prințip, Sfinția Ta*[11].

Verbele comportă treceri de la o conjugare la alta: *a îngrija, a scriia, a adaoge*; verbul *a voi* are forma *voiu* şi ca verb predicativ (*voiu* a le împărtăți), şi ca verb auxiliar (le *voiu* împlini). În ceea ce priveşte conjugarea, reținem forma de conjunctiv *să aibi*, verbul *a fi* – indicativ prezent – *iastă, estă*, şi *te onoru*; trecerea de la diateza activă la cea reflexivă: *mă făgăduesc*. Am întâlnit şi forme de perfect simplu: *scosei, îngăduişi, arătaşi, chemaşi*.

Părțile de vorbire considerate azi compuse prin contopire apar scrise în două cuvinte: *vre un, fie cum, aşa dar, fiind că*, *câte odată*, iar cele compuse prin alăturare apar scrise împreună: *dela*. Reținem şi forma veche *pre*.

---

[11] Vezi Maria Micle, *Mărci ale exprimării reverențioase în Epistolariul lui C. D. Loga*, În „Patrimonium”, anul I, nr. 2, 2003.

Lexicul folosit de Loga în *Epistolar* este unul accesibil pentru mijlocul secolului al XIX-lea. Preocuparea autorului pentru introducerea unor termeni noi în vederea însuşirii sensului corect este evidentă prin explicarea acestora în context: fie disjunctiv, fie în paranteză: (*stilul*) *curial* sau *stilul de curte*; *jurnal* sau *ziuariu*; *zelu* (*râvnă*); *întocmiri* (*fundații*); *orfeni* (*care n-au părinți*); *causele* (*pricinile*); *grofu* (*boeriu*); *şerbescu* (*slugărescu*); *libertate* (*slobo-zenie*); *onor* (*cinstă*). Semnalăm, totodată, prezența unor termeni regionali, arhaici: *amăsurat, beteşug, cătane, chilină, delipsă, deloc (imediat), mădulariu, modru, plasă, sminte, şegârt* etc.

Contribuind în mod evident la întemeierea stilului juridic-administrativ prin varietatea modelelor de acte şi documente propuse, *Epistolariul* se rânduieşte la locul ce i se cuvine şi prin limba pe care autorul său o foloseşte, aceasta încadrându-se în normele limbii literare de la mijlocul secolului al XIX-lea. De aceea, cuvintele pline de recunoştință față de personalitatea lui C.D. Loga ale lui Onisifor Ghibu[12] ni se par edificatoare: „Cariera pedagogică a lui Loga este un exemplu grăitor despre ce trebuie să fie un pedagog în cadrul vieței naționale a epocei sale şi a neamului său. Nu un simplu magazin ambulant de teorii învățate din cărțile savante ale altora, ci suflet din sufletul neamului, îmbrățişând toate nevoile acestuia şi luptând pe toate cărările pentru înlăturarea lor. Dascăl neîntrecut, autor de cărți de şcoală cari în unele privințe sunt mai bune decât întregă literatura didactică de azi, codificator de principii morale menite a înrâuri viața practică, scriitor cu calități deosebite, cari vor trebui să-i asigure de aici încolo un loc de cinste în istoria literaturii române, ca şi în aceia a pedagogiei, Loga este o figură marcantă a culturii româneşti care merită să fie pusă până la un loc alături de aceia a lui Gheorghe Lazar, ba în unele privințe mai presus de ea."

---

[12] *Un dascăl bănățean de acum 100 de ani: Constantin Diaconovici Loga*, în „Banatul", 1927, nr. 2, p. 8.

Bibliografie

Chiş-Toia, Dorina, *Limba literară în presa din Banat. Contribuţii*, Timişoara, Editura Mirton, 2006.
Diaconovici Loga, Constantin, *Gramatica românească*, Buda, în 1822. Reeditată în 1973, de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Timişoara, Editura Facla.
Duţu, Al., *Înnoirea structurilor literare. Umanism şi iluminism*, în volumul *Istoria literaturii române. Studii*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1979.
Gheţie, I., *Baza dialectală a românei literare*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1975.
Ghibu, Onisifor, *Un dascăl bănăţean de acum 100 de ani: Constantin Diaconovici Loga*, în „Banatul”, nr. 2, 4, 5/1927.
Micle, Maria, *Mărci ale exprimării reverenţioase în Epistolariul lui C. D. Loga*, În „Patrimonium”, anul I, nr. 2, 2003.
Munteanu, Şt., V. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, EDP, 1983.
Oallde, Petru, *Lupta pentru limbă românească în Banat*, Timişoara, Editura Facla, 1983.
Todoran, Romulus, *Contribuţii la studiul limbii române*, Cluj Napoca, Editura Clusium, 1998.
Ţepelea, Gabriel, *Corelaţia limbă-literatură. Investigări despre clasici români*, Bucureşti, EDP, 1971.
Ţâra, Vasile, *Constantin Diaconovici Loga şi problemele limbii române literare*, în *Constantin Diaconovici Loga*, culegere îngrijită de prof. Ion Iliescu, Timişoara, 1971.

ASPECTS OF THE LANGUAGE USED BY CONSTANTIN DIACONOVICI LOGA IN HIS WORK *EPISTOLARIUL ROMÂNESC*

(Abstract)

By this article, we propose a perspective on some aspects of the literary language in Constantin Diaconovici Loga's works, which we hope will be useful for everyone who is interested in his life and work. Very little known due to the fact that it was written with Cyrillic letters in 1841, *Epistolariul românesc* presents many facts of language which require to be exploited.

CONCEPTUL DE „TEXT”, ÎN VIZIUNE DECONSTRUCTIVISTĂ (II)

ALINA-IULIANA POPESCU

Cuvinte-cheie: *text, deconstrucție, Jacques Derrida, deconstructivism, reconstrucție*

Postmodernismul este termenul de referință aplicat unei vaste game de evoluții în domeniile de teorie critică, filozofie, arhitectură, artă, literatură şi cultură. Diversele expresii ale postmodernismului provin, depăşesc sau sunt o reacție a modernismului. Dacă modernismul se consideră pe sine o culminare a căutării unei estetici a iluminismului, o etică, postmodernismul se ocupă de modul în care autoritatea unor entități ideale (numite *metanarațiuni*) este slăbită prin procesul de fragmentare, consumism, şi deconstrucție. Jean-François Lyotard a descris acest curent drept o „neîncredere în metanarațiuni” (Lyotard, 1984); în viziunea acestuia, postmodernismul atacă ideea unor universalii monolitice şi în schimb încurajează perspectivele fracturate, fluide şi pe cele multiple[1].

Postmodernismul nu poate fi conceput si apreciat critic, decât prin raportare la modernism (aşa arata şi prefixul *post-*). Termenul este aplicabil şi funcționează nu doar în literatură, cultură, arhitectură sau în artele plastice, ci şi în filozofie, disciplinele social politice etc. De asemenea, atât postmodernismul, cât şi postneomodernismul trebuie puse, evident, în relație, cu termenii: modernism, modernitate. “*Modernitatea*, în primul rând, ca perioadă istorică din evoluția omenirii, este derulată, între Epoca Luminilor (sec al XVII-lea) şi primii ani dupa cel de-Al Doilea Război Mondial, iar modernismul este estetica acestei perioade. În literatura română,

[1] Cf. Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Postmodernism

fenomenul postmodern ia amploare dupa 1980, respectiv 1990, 2000. De asemenea, *postmodernismul* poate fi văzut ca mutație survenită în conştiința umanității, dar şi ca o modificare a paradigmei culturale a momentului. Postmoderniştii modifică fundamental chiar conceptul de *literatură*, care se extinde, acum, dincolo de spațiul pur beletristic, inducând şi genurile nonficționale (jurnal, corespondența, literatura de popularizare) şi literaturile noncanonice (literatura minorităților naționale, cea pentru femei etc.)"[2]. Scriitorul postmodern trăieşte apăsat de povara secolelor anterioare, fiind conştient că totul a fost deja scris. El trebuie acum să reinvestească fragmentele culturale cu sens, potrivit sensibilității sale. El respinge mimesis-ul, preferând *jocul cu limbajul* şi colajul de sintagme, de teme sau de motive din epocile literare apuse. Citatul ironic, jocul cu modelele prestigioase, parodierea modelelor, dialogul intertextual, parafraza, indică presiunea livrescului asupra existenței. Granițele culturale, limitele genurilor şi ale speciilor literare se anulează, literatura fiind înscenată, în mod ludic, fără tragism şi fără inocență. Fragmentele, sintagmele, laitmotivele, atitudinile din texte venerate sunt reasamblate şi puse într-o noua lume[3]. Alături de aceste trăsături ale literaturii postmoderniste, mai menționăm: desolemnizarea discusului, valorificarea prozaismului, cuprinderea diversității realului, refuzul stilului înalt, ermetic şi impersonal, valorificarea creativă şi recuperatoare a stilurilor poetice consacrate, prin ironie, parafrază şi parodie, practicarea unei poetici a concretului şi a banalului, receptivitatea față de livresc, în forma intertextualității, a metatextualității, şi a transtextualității[4].

Postmodernismul românesc a fost redat, explicat şi dezbătut, în numeroase lucrări. Amintim câteva nume de referință, cum ar fi: Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism.* Traducere de Tatiana Pătrulescu şi Radu Țurcanu, postfață de Mircea Martin, Editura Univers, Bucureşti, 1995, Mircea Cărtărescu, *Postmodrnismul românesc,*

---

[2]Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2000.
[3] Mircea Cărtărescu, *op. cit., p.* 52.
[4] Irina Petraş, *Curente literare – dicționar-antologie*, Bucureşti, 1992*,* p. 123.

Editura Humanitas, Bucureşti, 1999, Ion Bogdan Lefter, *Recapitularea modernităţii. Pentru o nouă istorie a literaturii române.* Editura Paralela 45, Piteşti, 2000, Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului,* Editura Paralela 45, Piteşti, 1996, Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni,* Editura Diadactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1996, Liviu Petrescu, *Poetica postmodernismului,* Editura Paralela 45, Piteşti, 1996.

Fără să minimalizăm celelalte studii, îl vom avea în vedere, în mod special, pe primul dintre ele. Probabil că, dintre toţi teoreticienii textului literar şi critici, Matei Călinescu este cel care face prezentarea cea mai complexă, aproape exhaustivă, a fenomenului modern/ postmodern, în literatură, cu referire specială la spaţiul românesc, pe care îl prezintă din context european. Astfel, el împarte marea paradigmă sau eră culturală a modernităţii în 5 subunităţi temporale şi de manifestare culturală şi artistică: modernism, avangardă, decandenţă, kitsch, postmodernism, ultimul luând, evident, naştere, din şlefuirea sau degradarea primului.

Despre *modernism,* ca punct de plecare spre *postmodernism,* Matei Călinescu precizează că, având la bază tradiţia (pe care – foarte important! – o continuă, nu o reneagă neapărat), modernismul trebuie văzut, totuşi, ca două nouţiuni distincte: *contemporan* şi opus sau nu *antichităţii:* « În ultimii aproximativ o sută cincizeci de ani, termeni precum *modern, modernitate* şi, mai recent, *modernism*, ca şi o seamă de noţiuni înrudite, folosite în contexte artistice sau literare, au fost pătrunşi din ce în ce mai mult de sensul relativismului istoric. Acest relativism este, în sine, o formă indirectă de critică a tradiţiei. Din perspectiva modernităţii, artistul este - cu sau fără voia sa - rupt de trecutul normativ cu criteriile lui imuabile, iar tradiţia nu mai are autoritatea de a-i oferi modele de imitat sau direcţii de urmat. Îi rămâne artistului posibilitatea de a-şi inventa un trecut personal şi esenţialmente modificabil. Principala lui sursă de inspiraţie şi creativitate este conştiinţa prezentului asumat în nemijlocirea şi în irezistibila sa efemeritate. La sfîrşitul secolului al XVII-lea şi în cursul celui de-al XVIII-lea, majoritatea "modernilor" implicaţi în celebra *Querelle des Anciens et des Modernes* (*Cearta dintre antici şi moderni*) sau, în corespondentul ei englezesc, *The Battle of the*

Books (*Bătălia cărţilor*), continuau să considere frumosul ca pe un model transcendent şi etern. Dacă modernii se socoteau superiori anticilor, aceasta se datora numai convingerii lor că dobândiseră o mai bună şi mai raţională înţelegere a legilor perene ale frumosului (…) De la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul celui de-al XIX-lea însă, mai precis din momentul în care modernitatea estetică deghizată în *romantism* şi-a definit pentru prima oară legitimitatea istorică prin reacţie împotriva afirmaţiilor fundamentale ale clasicismului, conceptul de frumos universal inteligibil şi atemporal a suferit un proces de eroziune constantă. Acest proces a căpătat conştiinţă de sine mai întîi în Franţa (…)

Odată cu abolirea autorităţii estetice tradiţionale, temporalitatea, schimbarea şi conştiinţa de sine a prezentului tind să devină, din în ce în ce mai mult, surse de valoare în ceea ce Lionel Trilling a numit odată, cu o sintagmă fericită, "cultura antagonică" a modernismului. Istoriceşte vorbind, Baudelaire, unul dintre primii artişti care au opus modernitatea estetică nu numai tradiţiei, ci şi modernităţii practice a civilizaţiei burgheze, ilustrează momentul crucial în care vechiul concept de frumos universal pierduse suficient teren pentru a ajunge într-un echilibru fragil cu echivalentul său modern, frumosul vremelniciei. Într-un fragment celebru, autorul *Florilor răului* scrie: "Modernitatea este tranzitoriul, fugitivul, contingentul, jumătatea artei a cărei cealaltă jumătate este eternul şi imuabilul..."[5]. De asemenea, « În sensul ei cel mai larg, modernitatea se reflectă în opoziţia ireconciliabilă dintre seriile de valori corespunzătoare (1) timpului obiectiv, socialmente măsurabil, al civilizaţiei capitaliste (timpul ca un bun mai mult sau mai puţin preţios, cumpărat şi vândut pe piaţă) şi (2) duratei personale, subiective, imaginare, acelei *durée* sau acelui timp personal creat de evoluţia "sinelui". Această din urmă identitate între *timp* şi *sine* constituie fundamentul culturii modernistе. Dintr-o astfel de perspectivă, modernitatea estetică îşi dezvăluie câteva dintre motivele profundei sale "vocaţii a crizei" şi a alienării faţă de cealaltă modernitate, cea burgheză, care, cu toată obiectivitatea şi raţionalitatea ei, a pierdut, după declinul religiei,

[5] Matei Călinescu, *Cinci feţe ale modernităţii,* p. 5-7.

orice justificare metafizică sau morală riguroasă. Produsă fiind de sinele izolat, ca o reacție la timpul desacralizat - şi, prin aceasta, dezumanizat - al activității sociale, conştiința timpului subiectiv reflectată în cultura modernistă este şi ea lipsită de atari justificări.

Rezultatul final al ambelor modernități pare să fie un acelaşi nelimitat relativism.

Ciocnirea dintre cele două modernități, reînnoită cu intensitate crescândă în ultimii aproximativ o sută cincizeci de ani, pare să fi dus aproape la epuizarea amândurora, cel puțin ca mituri intelectuale. După cel de-al doilea război mondial şi mai ales începând din anii '50, o serie de gânditori au avansat conceptul unei epoci *postmoderne*. Printre ei se numără Arnold Toynbee, filosoful istoriei şi culturii care a formulat termenul de *postmodern*, o seamă de critici literari şi de artă, ca Harry Levin, Irving Howe, Leslie Fiedler, George Steiner (după care am trăi în plină "post-cultură") şi Ihab Hassan, precum şi unii adepți ai teologiilor radical-ateiste. Bineînțeles că nici sociologii nu s-au lăsat mult timp aşteptați la o astfel de dezbatere, declanşată, printre altele, de teorii sociologice şi noțiuni ca "societate de masă" (aşa cum o defineşte David Riesman în cartea sa de răsunet *Mulțimea singuratică*, apărută în 1960), "societate de consum", "cultură de masă" sau "populară", "societate postindustrială" etc. Nu trebuie să ne surprindă, aşadar, că una dintre cele mai simple şi mai nuanțate discuții despre cultura modernismului/postmodernismului este inițiată de un sociolog: Daniel Bell, în cartea sa *Contradicțiile culturale ale capitalismului »*[6]. Prezentând, în continuare, problema modernității, în mod diacronic, în câteva capitole de referință (*Ideea de modernitate. Piticii moderni, pe umerii uriaşilor antici, Problema timpului. Cele trei epoci ale istoriei occidentale, Noi suntem, de fapt, anticii, Comparându-i pe moderni cu anticii, De la modern la gotic, la romantic, la modern, Cele două modernități*), Matei Călinescu ajunge la o controversată problemă, şi anume, asemănarea ideii de posmodernism, cu ideea de decadență sau chiar kitsch. Fără să găsească, neapărat, o soluție, la această problemă, el punctează:

---

[6] *Ibidem,* p. 7.

« Kitsch-ul nu este, în niciun fel, o consecință directă a apariției modernității estetice. *Istoriceşte vorbind, apariția şi dezvoltarea kitsch-ului sânt rezultatele intruziunii celeilalte modernități – tehnologia capitalistă şi interesul pentru afaceri - în domeniul artelor*. Kitsch-ul a apărut ca urmare a revoluției industriale, fiind, inițial, unul dintre produsele sale marginale. Treptat, odată cu transformările sociale şi psihologice datorate dezvoltării industriale, "industria culturală" a crescut continuu, kitsch-ul devenind în societatea postindustrială, predominant orientată către servicii şi preocupată de belşug şi consum, un factor central al vieții *moderne civilizate*, un tip de artă care ne înconjoară în mod firesc şi inevitabil. În epoca postmodernistă, kitsch-ul reprezintă triumful principiului *nemijlocirii*: acces nemijlocit, efect nemijlocit, frumos instantaneu. Marele paradox al kitsch-ului este acela că, fiind produs de o civilizație foarte preocupată de temporal, dar, cu toate acestea, incapabilă de a atribui timpului vreo valoare mai amplă, kitsch-ul pare menit deopotrivă să "economisească" şi să "ucidă" timpul. Să-l economisească, în sensul că produce o plăcere instantanee şi lipsită de efort; să-l ucidă, în sensul că, precum un drog, îl eliberează temporar pe om de conştiința neliniştitoare a timpului, justificînd "estetic" şi făcînd suportabil un prezent altminteri gol şi lipsit de sens »[7].

Prin splendida definiție pe care o aduce, iată, unui fenomen atât de lipsit de profunzime, cum este kitsch-ul, dar care, totuşi, reuşeşte să se impună şi să reprezintă o anumită unitate temporală, Călinescu introduce *postmodernismul*, părând obligat să îi caute o circumstanță atenuantă de pornire. Nu neapărat că nu ar fi de acord cu el, nici că l-ar subestima, ci pentru a-i mai tăia puțin din « vinovăția » de a se afla pe ultima treaptă de e (in) voluție a modernității. Vrea să demonstreze, astfel, că postmodernismul nu este ultimul, pe o scală calitativă a curentelor literare, ci, dimpotrivă, aproape că tinde să surclaseze modernismul, aproape intrând în luptă directă de opoziție cu acesta.

---

[7] *Ibidem,* p. 57.

O idee majoră, pe care insistă şi Călinescu, dar mai ales, Cărtărescu, în al său studiu despre *postmodernism*, enunțat mai sus, se referă, însă, la atenția specială acordată de către acesta limbajului, care uneşte, astfel, cele două curente literare, atenuând puțin presupusa divergență. Ideea de deconstrucție textuală, promovată de modernism, dar legată, în ansamblu, de fenomenul artistic al deconstructivismului, are în centru tot limbajul.

Deconstrucția canonului structural sau, cu alte cuvinte, desființarea elementelor de prozodie „clasică”, unanim recunoscută şi acceptată, în favoarea versului alb, a unei rime, măsuri şi ritm neregulate constituie o avangardă în lumea literară şaizecistă. Pe plan ideatic, perspectiva de abordare este frapant distinctă de la un autor la altul, alternând sensibilitatea şi lirismul excesiv cu lipsa oricărei emoții, într-un mesaj transmis pe un ton masculin, rece, în încercarea de obiectivizare mizându-se aproape exacerbat pe autenticitatea actului relatării. Opoziția de stil nu este diferențiată numai de la un autor la altul, ci şi în cadrul operei aceluiaşi autor.

Este vorba despre acea *revoluționare a limbajului postromantic,* despre care vorbeşte şi Ioana Em. Petrescu, în studiul despre *modernism – postmodernism,* când îşi dă seama că totul porneşte de la „restructurarea conceptului de poeticitate, care corespunde unei mutații fundamentale a modelului general al gândirii, mutație pregătită în a doua jumătate a secolului trecut şi săvârşită prin epistema secolului nostru.”[8].

---

[8] G. Bachelard, *Le nouvel esprit scientifique*, (1934), 15e édition, Paris, 1983; Id., *Dialectica spiritului ştiințific modern,* vol. I-II, Bucureşti, 1986; W. Heisenberg, *Paşi peste granițe,* Bucureşti, 1977; A. Dumitriu, *Eseuri*, Bucureşti, 1986; Id., *Istoria logicii*, Bucureşti, 1975, apud, Ioana Em. Petrescu, *op. cit.,* p. 26, “E o mutație prevestită de Nietzsche, intuită de Mallarmé, înfăptuită, în ştiințe, de geometriile neeuclidiene, de teoria relativității şi, mai ales, de mecanica cuantică, o mutație asumată ca nouă atitudine culturală de scriitori atât de diferiți, cum sunt J. Joyce, T. S. Eliot, Th. Mann sau Ion Barbu. În ce constă această mutație? În rezumat, am putea spune: în abandonarea modelului cultural antropocentric şi individualist constituit de Renaştere, precum şi a conceptului clasic de ştiințificitate. Îmi iau îngăduința de a schița sumar liniile acestui proces, prin care modelul renascentist (paradigma întregii culturi europene) intră, vizibil, în criză. În definirea „noii epistemologii, noncarteziene” utilizez sugestii din lucrările de

Această mutaţie a modului de gândire social se reflectă, desigur, la nivel cultural, în promovarea unor noi modele de expresie. Astfel încât, « începând cu anii ’30, cultura europeană înregistrează o serie de încercări interesante de a reface unitatea pierdută a subiectului şi de a reda individualului demnitatea categorială. În lipsă de alt termen, voi numi *postmodernism* modelul cultural care aspiră spre o nouă sinteză, integrând şi depăşind criza modernismului, într-o încercare de reabilitare (pe baze dinamice, însă) a categoriei individualului. Transferat din arhitectură în studiile literare, fără a i se fi clarificat, însă, sfera de semnificaţii, termenul de *postmodernism* prezintă toate dezavantajele (dar şi toate avantajele) unei atari indecizii conceptuale. Încercările de a subsuma unei unice direcţii – postmoderniste – tendinţele culturale divergente din a doua jumătate a veacului nostru („Arta pop şi tăcerea, cultura de masă şi deconstructivismul, Superman şi Godot”[9]. Ioana Em. Petrescu, vorbeşte despre două paradigme culturale, de bază: *modernism* şi *postmodernism. Neomodernismul*, reprezentat la noi, prin generaţia ’60, ar fi, astfel, inclus, de către Ioana Em. Petrescu, în marea paradigmă a postmodernismului, fiind perioada de *acomodare,* de *tranziţie a postmodernismului,* care, cronologic, îşi are locul, în prima parte a acestuia[10]. *Neomodernismul* ar fi integrat, astfel, *postmodernismului,*

---

filosofia ştiinţei ale lui G. Bachelard (parte, antologate de V. Tonoiu în *Dialectica spiritului ştiinţific modern*), W. Heisenberg şi Anton Dumitriu (*Eseuri; Istoria logicii*)”.

[9] *Ibidem,* p. 33. Ioana Em. Petrescu, vorbeşte despre două paradigme culturale, de bază: *modernism* şi *postmodernism. Neomodernismul*, reprezentat la noi, prin generaţia ’60, ar fi, astfel, inclus, de către Ioana Em. Petrescu, în marea paradigmă a postmodernismului, fiind perioada de *acomodare,* de *tranziţie a postmodernismului,* care, cronologic, îşi are locul, în prima parte a acestuia.

[10] Ioana Em. Petrescu emite ipoteza acceptării definirii *modernismului* drept „expressie a crizei umanismului de sorginte renascentistă (deci ca asumare culturală a crizei subiectului transcendental şi, în genere, a crizei categoriei individualului), un gânditor ca Bachelard, care ne-a servit ca ghid, în definirea noului spirit ştiinţific, ne va apărea, el însuşi, ca un exponent al crizei moderniste, căci întreaga sa operă se bazează pe opoziţia (structurală şi funcţională), între meditaţia (ştiinţifică), studiată în lucrările de filosofia ştiinţei, şi reveria (poetică), cercetată în faimoasele sale studii de psihanaliză (mai apoi, de fenomenologie) a imaginaţiei materiale, adică pe opoziţia raţiune vs. imaginaţie, subsumată, într-o

desigur, aducând unele caracteristici, în plus, în raport cu modernismul, caracteristici care se vor concretiza, permanent, pe parcursul dezvoltării *postmodernismului.*

Promovând o nouă expresie artistică, îmbrăcată într-un limbaj surprinzător, uneori cu elemente suprareliste şi ermetice, alteori simplu, până la parodie şi umor, *neomodernismul* – sau etapa de tranziție, de început a *postmodernismului* - îşi propune să avangardeze, până la anihilare, orice canon. Nonconformiştii reprezentanți ai acestui curent – anticipat într-o oarecare măsură de modernism – reuşesc, prin frenezia proliferantă a actului creator, să îmbogățească limbajul cu noi lexeme – inventate sau reale, dar împrospătate cu noi înțelesuri – precum şi cu noi imagini, într-un cuvânt, cu o nouă retorică. Generația, marcată de nume precum: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, A. E. Baconski, Ileana Mălăncioiu, se îndepărtează de expresia proletcultistă, dominată de realismul socialist, care impunea o poezie de largă inspirație, poeme ample care *să cânte* transformările socialiste în industrie şi agricultură, aşa cum dicta partidul unic, comunist şi clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, o poezie lipsită de lirism, de sentimente, de filosofie. Neomodernismul liricizează poezia, aducând esențiale transformări precum: *expansiunea imaginației, luciditatea şi fantezia, sensibilitatea şi ironia, exotismul şi confesiunea, elemente suprarealiste şi ermetice, explorarea universului afectiv al omului contemporan, diversificarea formulelor artistice, preferința pentru metafora de toate tipurile, limbajul poetic surprinzător (Nichita Stănescu), limbajul simplu, ce implică parodia, umorul (Marin Sorescu), limbajul metaforic (Ana Blandiana), limbajul cu tonalități de imn (Ioan Alexandru).*

Neomodernismul – ca primă etapă a *postmodernismului* – va fi promovat, de către Generația '60, anticipată de Labiş şi reprezentată, mai ales, de Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Marin

---

terminologie împrumutată de la Ludwig Klages, opoziției între „spirit "(Geist) şi „suflet" (Seele). Spiritul şi sufletul ar media două tipuri diferite de integrare a ființei umane în lume: existența spiritului, eliberată de psihologism, e una rațională, activă, condiționată de depăşirea imobilismului subconştientului; existența sufletului (având, ca expresie, poezia) e una contemplativă, conservatoare".

Sorescu, Ana Blandiana, Ion Gheorghe etc. “Poezia neomodernistă nu poate fi înțeleasă, la adevărata ei dimensiune, dacă neglijăm rolul unor grupări ori al unor creatori ce au anunțat-o. În acest context, trebuie să subliniem importanța pe care a avut-o Cercul literar de la Sibiu şi *Manifestul* acestuia, care îi formulează idealurile expresive şi estetice, dar şi însemnătatea în asumarea unui lirism novator, marcat de atracția spre cotidian, spre o viziune expresionist-simbolică a realității, a poeților aparținând aşa-numitei „generații a războiului”, Geo Dumitrescu şi Ion Caraion, sau a unui poet ce ilustrează cu strălucire neomodernismul, pe latura sa fantast-vizionară, Emil Botta. De asemenea, un rol important în redefinirea lirismului românesc postbelic l-a avut mişcarea de avangardă, continuată mai ales în varianta sa suprarealistă, reprezentată de autori, altfel destul de diferiți ca formulă şi viziune poetică. O primă încercare de redefinire a liricului, la sfârşitul epocii proletcultiste, o reprezintă mişcarea din jurul revistei „Steaua”. Poeți precum A.E. Baconsky, Victor Felea, Aurel Rău, Aurel Gurghianu îşi propun şi, în bună măsură, izbutesc să regăsească esența lirismului, refăcând legăturile – brutal suspendate de dogmatismul proletcultist – cu marea tradiție a literaturii interbelice. Regăsirea „din interior” a lirismului (Petru Poantă) se produce mai întâi în spațiul pastelului, în care are loc o mutație semnificativă; peisajul nu mai e un mediu artificializat, un cadru exterior, el e absorbit în țesătura poemului de către o gândire poetică ce participă la avatarurile cosmosului. De altfel, şi spațiul poetic se diversifică, producându-se o alternanță dihotomică a deschiderii spre ilimitat şi a claustrării. E regăsit, de asemenea, sentimentul grav al trecerii timpului, ca şi melancolia sau angoasa ființei umane confruntate cu absurdul existențial, cu un univers ce nu răspunde la interogațiile sale. De la elanurile cosmosului, transcrise în manieră uşor hiperbolizantă, la retranşarea din peisajul exterior în interioritate, poeții grupați în jurul revistei „Steaua” au reuşit să dea dimensiuni şi modulații noi lirismului, căci, după cum observa Petru Poantă, „construit din sugestii şi notații fine, peisajul devine o stare mentală. Semnele vitalității lirice apar. Poetul se confesează prin peisaj şi participă la ritmurile elementare ale naturii, având un real sentiment al geografiei şi al istoriei, simțite ca spații vaste şi timpuri

imemoriale, precum la A. E. Baconsky, ori autohtonizate la Aurel Rău şi Aurel Gurghianu”[11].

În articolul *Ana Blandiana. Revelaţiile poeziei,* Iulian Boldea vorbeşte despre *revigorarea,* pe care anii '60 o aduc lirismului *pur*[12]. “În literatura română contemporană, anii ’60 sunt marcaţi, fără îndoială, de o revigorare a lirismului „pur”, după o perioadă aridă, în care dogmatismul lozincard impusese o poezie didacticistă, materializată în simple reportaje lipsite de fior afectiv ori de profunzime ideatică. Reprezentanţii proletcultismului îşi axează discursul – declarativ, epicizant – pe o relaţie „placentară” cu realitatea, creaţia lor constituindu-se în reprezentări tautologice ale unor aspecte ale „lumii noi”, festiviste, din care afectele, universul interior, trăirile autentice lipseau cu desăvârşire (...) Autentica resurecţie a lirismului se produce însă odată cu Generaţia ’60, anticipată de Labiş şi reprezentată, mai ales, de Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ioan Alexandru, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Ion Gheorghe etc. Poezia acestei generaţii propune valoarea estetică, aşadar frumosul ca element primordial al operei literare, întorcându-se către temele dintotdeauna ale lirismului, tratate în tonalitate intens subiectivă, în care ritmurile biografice ale eului se configurează ca replică interioară a ritmurilor existenţiale sau cosmice. Se produce astfel o mutaţie extrem de importantă şi fecundă sub raport valoric; mutaţia de la epicul festivist şi exterior la un lirism interiorizat şi de la elanurile patriotard-dogmatice la notaţia confesivă care caută să pună în acord – de nu în armonie – fiinţa intimă a creatorului cu stihiile. O viziune aparte, extrasă din experienţa generaţiei ’60, aduce literatura şi, în special, lirica anilor ’70, care stă sub semnul tutelar a două imperative ontopoetice: acela al ficţiunii, al revalorizării referenţialităţii din perspectiva ficţionalităţii şi a literarităţii şi, pe o altă direcţie de orientare, acela al exigenţei morale, poate mult mai acut resimţită şi asumată decât înainte. Harta neomodernismului poetic românesc este, aşadar, una de o extrem de mare diversitate, fiind

---

[11] Iulian Boldan, *Ana Blandiana. Revelaţiile poeziei,* “Limba Română”, nr. 7 – 8, anul XX, 2010, p. 57.

[12] *Ibidem*, p. 56 – 66.

alcătuită dintr-o pluralitate de voci lirice care însă au aderat la o viziune ontopoetică similară, cu fireşti nuanţări şi diferenţieri. Apelul la tradiţia lirică autentică, recursul la imperativul autonomiei esteticului, cu alte cuvinte, întoarcerea la poeticitate, dar, în acelaşi timp, şi apelul la o motivaţie etică a discursului liric, toate aceste trăsături ale neomodernismului poetic românesc se regăsesc la aceşti poeţi ce au valorificat şi valorizat, deopotrivă, candoarea şi luciditatea, patosul trăirii autentice şi interogaţia morală de acut ecou expresiv. Ana Blandiana este o reprezentantă tipică a generaţiei '60, în măsura în care toposurile, temele, motivele, dar şi mijloacele de expresie ale reprezentanţilor ei se regăsesc, în doze şi cu finalităţi variabile, în creaţiile sale. E limpede însă că, în cadrul acestui gen proxim care e noţiunea – mai mult sau mai puţin relativă – de generaţie, poeta are un loc bine determinat, diferenţa specifică trebuind să fie luată în calcul în modul cel mai ferm."[13].

Unde vom plasa, atunci, *deconstructivismul,* având în vedere tot acest context, atât de complex?! Preluând ideea Ioanei Em. Petrescu, conform căreia *deconstructivismul* s-ar identifica, atât cronologic, cât şi ideatic, cu *postmodernismul*, ambele presupunând o reconstrucţie a tradiţiei, nu prin demolare, ci prin reconsiderarea ei. Contestat de chiar contemporanii săi, *postmodernismul* este, mereu, pus, în opoziţie, cu *modernismul,* „opoziţia *modernism* /*postmodernism* fiind considerată de Shusterman o reactivare a opoziţiei clasicism / romantism, ceea ce înseamnă că postmodernismul e un fel de nou romantism, opunând, printre altele, anistorismului „clasic" modernist o conştiinţă, în fond, „istoricistă", care se exprimă prin „naraţiunea genealogică" care, potrivit lui Shusterman, „nu pare numai cel mai bun mod de a teoretiza postmodernismul, dar poate fi singura formă validă, ce o poate lua orice teorie postmodernistă". Observaţiei lui Shusterman i s-ar putea adăuga reactivarea idealului rearmonizării

[13] *Ibidem,* p. 56, "*Minerii din Maramureş*, *Lazăr de la Rusca* de Dan Deşliu, şi multe altele, sunt opere dictate de o ideologie constrângătoare, dogmatică, o ideologie ce impunea literarului anumite modele şi tipare prestabilite, înguste şi deformatoare. Valoarea estetică devine, aşadar, una cu totul secundă, în prim-planul creaţiei trecând funcţia reprezentativă, referenţială, aceea de imitaţie servilă şi artificială a unei realităţi cosmetizate ideologic, o realitate, în fond, agresivă şi demonizată."

ființei umane cu cosmosul, în doctrina ecologistă"[14]. Ceea ce propune Ioana Em. Petrescu, drept criteriu de diferențiere a celor două modele culturale, sunt două concepte: *destructurarea,* respectiv *restructurarea* "categoriei individualului, cu precizarea că această restructurare presupune, evident, nu ignorarea, ci conştiința crizei *moderniste* a subiectului şi încercarea soluționării ei, prin *postmodernism,* ceea ce va conduce la o redefinire a subiectului şi la o nouă accepție a individualului, conceput nu ca o entitate izolată, ci ca sistem dinamic, nod structural de relații, prin care textura întregului sistem există"[15].

Considerând *sistemul* drept etalon de organizare şi de ordonare, Ioana Em. Petrescu emite ipoteza opoziției între *textul postmodernist – deconstructivist* şi *sistem*: "Ceea ce ne conduce, inevitabil, spre întrebarea: ce este aşadar textul, – textul, în absența căruia „sistemul" nu s-ar putea realiza, dar, în prezența căruia, sistemul e depăşit şi subminat. Premisele de la care putem pleca, pe baza celor de până acum, sunt următoarele:

a) textul e spațiul de realizare a sistemului; dar

b) textul transcende sistemul, în chiar caracterul său sistemic, adică închis;

c) ca atare, transcenderea sistemului echivalează cu „deschiderea" lui, adică des-centrarea sau distrugerea lui

ca sistem.Ceea ce înseamnă că

d) textul e, prin definiție, spațiul de deconstruire a sistemului (a „totalității" sau a „structurii")."[16]

---

[14] Ioana Em. Petrescu, *op. cit.,* p. 34, "Mai recent, teoreticienii postmodernismului tind să-l definească prin „esteticismul" său, înțeles ca modalitatea existentă de opoziție, față de dominanta rațiunii, un estetism care nu mai are, însă, nimic din elitismul modernist, şi nici din puritatea formală „clasică" a aceluia, ci e expresia gustului societății de consum, absorbind „atâtea teme ale culturii de masă şi valori dominante ale societății de consum". (Cf. F. Jameson, *The Ideologies of Theory, Essays*, Minneapolis, 1988, cf. R. Shusterman„Postmodernism and the Aesthetic Turn", în „Poetics Today", vol. 10, no. 3, Fall 1989.)

[15] *Ibidem,* p. 35.

[16] *Ibidem,* p. 46.

Bibliografie

Bădărău, George, *Neomodernismul românesc,* Editura Institutului European, Iaşi,2007.

Bădărău, George, *Postmodernismul românesc*, Editura Institutul European, [Iaşi], 2007.

Boldan, Iulian, *Ana Blandiana. Revelaţiile poeziei,* "Limba Română", nr. 7 – 8, anul XX (2010).

Bondor, George, *Deconstrucţia ca strategie de interpretare. Nitezsche în lectura lui John Sallis,* "Hermenia – revistă de studii şi cercetări hermeneutice", Iaşi, E*ditura Fundaţiei A*cademice AXIS, nr. 4 (2004).

Călinescu, Matei, *Cinci feţe ale modernităţii. Modernism, avangardă, decadenţă, kitsch, postmodernism.* Traducere de Tatiana Pătrulescu şi Radu Ţurcanu, postfaţă de Mircea Martin, Editura Univers, Bucureşti, 1995.

Cărtărescu, Mircea, *Postmodrnismul românesc,* Editura Humanitas, Bucureşti, 1999.

Ciobanu, Mircea V., *Avatarurile exerciţiului hermeneutic,* în „Sud Est Cultural – Revista de Artă, Cultură şi Civilizaţie", nr. 4(2006).

Micu, Dumitru, *Istoria literaturii române de la creaţia populară la postmodernism*, Editura Saeculum I. O., Bucureşti, 2000.

Micu, Dumitru, *Literatura română în secolul al XX-lea*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2000.

Mincu, Marin, *Poeticitate românească postbelică*, Editura Pontica, Constanţa, 2000.

Negoiţescu, Ion, *Scriitori contemporani*, ediţie îngrijită de Dan Damaschin, Editura Dacia, Cluj,1994.

Mihăilă, Ecaterina, *Poezia românã neomodernã. Perspectivã textualã*, Editura „Cartea Româneascã", Bucureşti,2004.

Floarea, Silvian, *Dicţionar de termeni literari,* Editura Semne, Bucureşti, 2008.

Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne*, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1969.

Marcu, Florin, MDN – *Marele dicţionar de neologisme,* Editura Saeculum, Bucureşti, 2009.

Marin, Mihaela, Nedelcu, Carmen, *Dicţionar de termeni literari,* Editura All, Bucureşti, 2007.

Martin, Mircea, *Despre canonul estetic,* în "România Literară", nr. 5 (2000).

Idem, *Despre estetismul socialist,* în "România Literară", nr. 23 (2004).

Mihăilă, Ecaterina, *Poezia românã neomodernã. Perspectivã textualã*, Editura „Cartea Româneascã", Bucureşti, 2004.

Miller, J. Hillis, *Etica lecturii,* Editura Art, Bucureşti, 2007.

Negruţ, Dan, *Deconstrucţia personajului* ***Don Juan,*** *de la Romantism până la Postmodernism, Teză de Doctorat,* Oradea, 2011.

Pautrat, Bernard, *Versions du soleil. Figures et systèmes de Nietzsche*, Seuil, Paris, 1971.

Petrescu, Ioana Em., *Modernism – Postmodernism. O ipoteză,* Bucureşti, Casa Cărţii de Ştiinţă, Bucureşti, 2003.

Petraş, Irina, *Curente literare – dicţionar-antologie*, Bucureşti, 1992.
Săndulescu, Alexandru*Dicţionar de termini literari,* Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1976.
Vatimo, Gianni, *Sfârşitul modernităţii. Nihilism şi hermeneutică în cultura postmodernă*. Traducere de Ştefania Mincu. Postfaţă de Marin Mincu, Editura Pontica, Constanţa, 1993.
****, The Cambridge History of Literary Criticism, vol. 8, From Formalism to Poststructuralism,* Cambridge University Press, 1995.
*** DEX 1998 = *Dicţionarul explicativ al limbii române,* Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan", Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.
**** Dicţionarul enciclopedic ilustrat* (DEI), Editura Cartier, Bucureşti, 1999.
*** NODEX 2002 = *Noul dicţionar explicativ al limbii române,* Editura Litera, Bucureşti, 2002.
*** DN = *Dicţionarul de Neologisme*, Florin Marcu si Constant Maneca, Editura Academiei, Bucureşti, 1986.

THE CONCEPT OF *TEXT* IN DECONSTRUCTIVIST VISION

(Abstract)

Far from the claim to penetrate into the depths of our theme, I tried, through this study, to provide an opening for possible future research, with regard to the Neomodernisme, as well as in relation to deconstruction, the current language of the attention as the creator of the new reality of the language through a reconstruction of existing ones. Both born in one ideologically disturbing, not only at the level national level, as throughout Europe, these currents come as a creative artist savings, with an escape from the reality outside the smothering, in an intimate, inner reality.

Therefore, our study followed a theoretical direction, in which, after a journey, in which the philosopher Derrida called deconstruction, (watch a complete search of the phenomenon, but only taking into account these necessary guidelines for our study), I tried a correlation of it with the Neomodernisme, current ideological and cultural, attached to aizeciste generation, from studies of Ioana Em. Page that establishes a link between deconstruction and Neomodernisme.

PRAGMATICA. REPERE ISTORICE

NICOLETA POPA LUCACIU

Cuvinete-cheie: *lingvistică generală; pragmatică: teorii, concepte.*

Pragmatica a apărut ca o reacţie la structuralism şi generativism. Acest punct de vedere este unanim acceptat în istoriile consacrate curentelor lingvistice[1]. De fapt, este vorba de recuperarea componentelor *parole* şi *performanţă* din procesul comunicării interumane. Atât Ferdinand de Saussure, cât şi Noam Chomsky s-au referit la cele două componente, fără însă a sesiza importanţa lor pragmatică. Pentru lingvistul genevez, doar *langue* făcea parte din studiul limbii, *parole* rămânând în afara domeniului lingvistic. „Există o interdependenţă între limbă şi vorbire; – spune el – limba este totodată instrumentul şi produsul vorbirii. Dar asta nu le împiedică să fie două lucruri absolut distincte. […].

Aceasta este prima bifurcaţie pe care o întâlnim de îndată ce încercăm să facem teoria limbajului. Trebuie să alegem între două căi pe care este cu neputinţă să le urmăm în acelaşi timp; ele trebuie urmate separat.

La nevoie, putem păstra normele de lingvistică pentru fiecare dintre aceste două discipline şi putem vorbi despre o lingvistică a vorbirii. Dar nu va trebui să o confundăm cu lingvistica propriu-zisă, aceea al cărei unic obiect este limba“[2].

Un „binom“ aproximativ asemănător întâlnim la Noam Chomsky, când este vorba de *competenţă* şi *performanţă*. Lingvistul american introduce aceste concepte în lucrarea sa, din 1965, *Aspects of the Theory of Syntax*.

„Teoria lingvistică – spune el – se ocupă în primul rând de vorbitorul-ascultătorul ideal dintr-o comunitate lingvistică complet

omogenă, care cunoaşte la perfecţie limba sa şi nu este influenţat de condiţii gramatical irelevante ca: limitarea memoriei, stare de distracţie, deplasarea atenţiei şi intereselor, sau greşelile (aleatoare sau caracteristice) în aplicarea cunoştinţelor sale de limbă la vorbirea sau audierea concretă. Această poziţie, mi se pare, a aparţinut întemeietorilor lingvisticii generale moderne şi nu a apărut niciun motiv raţional pentru a o modifica. […]. (p. 4).

Deci, facem o distincţie fundamentală între *competenţă* (cunoaşterea limbii de către vorbitor-ascultător) şi *funcţionare* (folosirea reală a limbii în situaţii concrete. Numai din punctul de vedere al idealizării […], funcţionarea este o reflectare directă a competenţei. De fapt este clar că funcţionarea nu poate reflecta direct competenţa. O înregistrare a vorbirii naturale va arăta numeroase porniri greşite, devieri de la reguli, schimbări ale planului în cursul vorbirii etc. […]. Deci, în sensul tehnic al cuvântului, teoria lingvistică este mentalistă deoarece ea se ocupă de descoperirea realităţii mentale care stă la baza comportării reale. Observarea folosirii limbajului sau răspunsurile ipotetice, obiceiurile ş.a.m.d. pot pune în evidenţă natura acestei realităţi ..., dar desigur nu pot constituit subiectul real al lingvisticii, dacă aceasta este o disciplină serioasă.

[…] Distincţia pe care o fac aici este legată de cea de *langue-parole* a lui Saussure; este necesară respingerea concepţiei acestuia despre *langue* ca un simplu inventar sistematic de unităţi, şi de preferat întoarcerea la concepţia Humboldtiană despre competenţa de bază ca un sistem de procese generative.

Gramatica unei limbi intenţionează să fie o descriere a competenţei intrinseci a unui vorbitor-ascultător ideal (p. 5)[3].

De la prima vedere cele două dihotomii prezintă o reală suprapunere, între ele existând totuşi câteva deosebiri de substanţă. Astfel, în timp ce Saussure înţelege conceptul de *limbă* (*langue*) ca un tezaur colectiv, Chomsky restrânge *competenţa* la individ, la fiecare vorbitor nativ al unei limbi. Mai mult, lingvistul american consideră *competenţa* ca un dat înnăscut şi ca o sursă a creativităţii lingvistice, pe când, după cum am constatat, la lingvistul francez *limba* este mai mult un inventar de unităţi sau, cum spune el, „Limba este un tot în

sine şi un principiu de clasificare“, ea fiind, în acelaşi timp, „un lucru dobândit şi convențional“[4].

Conceptul chomskyan de performanță are deci în vedere uzul limbii, adică raportul dintre vorbitor-ascultător, dar nu unul marcat de complexitatea situațiilor de comunicare, ci unul ideal, plasat într-o comunitate lingvistică omogenă. În opinia lui Chomsky, teoria performanței nu se poate baza decât pe tezele gramaticii generative.

Cu toate acestea, studiul performanței a ajuns să determine şi alte abordări, cum sunt cele sociolingvistice, psiholingvistice şi, foarte accentuat în ultima vreme, pragmatice.

În general, se admite că „punctul de plecare al pragmaticii poate fi situat în lucrările filozofilor limbajului şi, mai precis, în cele două serii de conferințe susținute la Universitatea Harvard (William James Lectures), în 1955, de către John Austin, prilej cu care filozoful englez introduce noțiunea fundamentală a *actului de limbaj*, în sensul relevării „faptelor lingvistice specializate în indicarea actelor de limbaj“[5].

Este vorba, cu alte cuvinte, de a înțelege modul în care a fost „gândit“ actul de limbaj de către locutor în funcție de reacția (feedbackul) alocutorului şi de condițiile specifice, extralingvistice, ale comunicării. Într-o formulă mai concisă, se studiază felul în care *enunțarea* a devenit *enunț*.

Teoria lui J.L. Austin despre actele de limbaj s-a născut în contextul aşa-numitei *filozofii analitice*, care urmează şi dezvoltă mai ales tezele lui Ludwig Wittgenstein din *Tractatus logico-philosophicus* (lucrare tradusă şi în română în 1991). Acesta, austriac de origine, emigrează în Anglia în 1929 şi predă filozofia la Universitatea din Cambridge, până la moartea sa în 1951. Cu toate acestea, sistemul său filozofic a fost analizat şi dezvoltat în cadrul *Şcolii de la Oxford*. Reprezentantul cel mai de seamă al acestei *Şcoli* a fost J.L. Austin, care şi-a expus concepția despre actele de limbaj în lucrarea de referință *How to Do Things with Words*, Oxford, 1962[6].

Concepția lui J.L. Austin a fost dezvoltată de lingvistul american J.R. Searle în contextul discuțiilor despre entitățile lingvistice care exprimă acte ilocutorii. S-au conturat, în acest sens, două orientări: una *ascriptivistă*, reprezentată de Austin şi adepții lui, şi o alta

descriptivistă, susținută de J.R. Searle. În esență, ascriptiviştii plasează dimensiunea ilocutorie a enunțului atât la nivelul lexicului (mai ales al termenilor evaluativi de felui lui *drept, bun, liber* etc.), cât şi la nivelul frazelor. La polul opus, J.R. Searle consideră că cuvintele în sine nu au valoare ilocutoarie, ele nefiind decât o descriere a obiectului. Ca atare, actul ilocutoriu nu se regăseşte decât în cadrul unui enunț complet. Teoria sa se va dezvolta în două direcții: cea a condițiilor de reuşită a actului de limbaj şi cea a taxomoniei actelor de limbaj[7].

Ipoteza de la care porneşte Searle este aceea a actului de vorbire realizat prin adoptarea unei forme de comportament dirijată de anumite reguli. Actul de limbaj este realizat prin enunțarea unei fraze, dar sensul acesteia nu este întotdeauna univoc, în sensul că un locutor „poate să vrea să spună mai mult decât spune în mod efectiv“. În acest sens, contextul va fi cel care va clarifica, cum spune Searle, „forța ilocuționară a unui enunț“: „Când spunem că sensul variază de la o ocurență a frazei la alta, ceea ce vrem să spunem în realitate este că înțelegerea sensului său se modifică sau că sensul frazei se aplică diferit de la un context de enunțare la altul“[8].

Un moment semnificativ în evoluția pragmaticii îl reprezintă teoriile elaborate de H.P. Grice, între care cele mai importante sunt *principiul de cooperare* şi, derivând din el, noțiunea de *implicatură*.

În esență, principiul de cooperare presupune ca în situația de conversație intenția locutorului trebuie să corespundă cu aşteptările alocutorului: „Make your conversational contribution such as is required, at the stage at which it occurs, by the accepted purpose or direction of the talk exchange in which you are engaged“[9].

Noțiunea de *implicatură* vizează consecințe ale *faptului* că un locutor a enunțat o frază, fără însă ca acele consecințe să se lase deduse din fraza însăşi. Este vorba deci de o activitate conversațională care propune schimbul de informații. După Grice, limbajul, „limitat la conținutul său explicit“, nu poate fi informativ. Această calitate survine doar atunci când locutorii prezintă dorința de a informa sau de a fi informați, adică atunci când se supun principiului de cooperare. Există deci anumite exigențe ale schimbului de informații, pe care Grice le numeşte *maxime conversaționale* şi ele sunt

douăsprezece la număr, între care maxima de *sinceritate*, maxima de *cantitate*, cea de *calitate*, de *relație* etc. În acest context, Grice introduce noțiunea de *implicatură* şi vorbeşte despre *implicaturile conversaționale*, prin care defineşte „propozițiile care se cer a fi adevărate pentru ca maximele să fie respectate […]“[10].

Pe lângă *implicaturile conversaționale*, Grice mai distinge şi *implicaturi convenționale*, „înțelegând prin acestea nuanțele de sens imposibil de tradus în termenii logicii clasice (adevărat sau fals), în ciuda faptului că interpretarea lor se raportează la cuvinte: faptul, de pildă, că o frază de tipul *X şi chiar Y* îl prezintă pe Y ca fiind mai surprinzător decât X, sau că *X dar Y* introduce un fel de opoziție între *X şi Y*“[11].

Direcția *cognitivă* din lingvistică a deschis noi orizonturi şi în cercetarea pragmatică. Cronologic, lingvistica cognitivă a apărut în contextul dezbaterilor privind „motivația sintaxei“, problemă care-şi are începuturile în concepția lui W. von Humboldt referitoare la relația dintre gândire şi expresia ei gramaticală, concepție expusă în *Über das Entstehen der grammatischen Formen, und ihren Einfluss auf die Ideenentwicklung*, 1822.

În epoca modernă, problema motivației sintaxei reapare în disputa dintre gramaticienii generativişti şi cei „cognitivişti“. Primii identifică o seamă de *universalii formale* care-şi au sediul într-o aptitudine identică la toți oamenii, „care de altfel nu poate fi identificată“. De aici s-a dedus că sintaxa este arbitrară în raport cu gândirea.

Opusul acestei teorii îl reprezintă concepția *cognitivă*, care neagă existența unei aptitudini specifice în ce priveşte limbajul (o *competență*, în termenii chomskyeni) şi leagă limbajul de gândirea umană, situându-se astfel în continuarea tradiției humboldtiene.

Cognitiviştii susțin deci drumul invers, de la structurile limbii la cele ale gândirii, cele mai specifice structuri de limbă regăsindu-se în categoriile şi regulile sintaxei. Rezerva lui Oswald Ducrot vizează faptul că lingviştii cognitivişti „se lovesc de aceeaşi dificultate fundamentală ca şi gramaticienii de la începutul secolului [al XIX-lea] […], care propuneau să se meargă de la gândire la limbă. Cum să se asigure însă că conținuturile, denumite altădată „noționale“ şi

acum „cognitive“, care trebuie să dea seamă de organizarea gramaticală, nu sunt deja informate de limbă, de vreme ce prin ea sunt în genere descrise? De unde obligaţia de a defini, cu riscul circularităţii, o descriere nelingvistică a ceea ce se consideră că reflectă limba“[12].

Perspectiva adoptată însă în lingvistica cognitivă nu orientează cercetarea actului lingvistic în sensul descris de Ducrot, ci spre ceea ce implică practic structura sintactică a frazei, invocând şi tipurile de prelucrare pe care le implică o atare abordare. Este o clară schimbare de perspectivă teoretică, în cadrul căreia accentual se va pune pe relevarea *constrângerilor cognitive ale prelucrării*.

Momentul semnificativ al noii orientări îl constituie articolul lui T.V. Bevel, *The cognitive basis for linguistic structures*, publicat în J.R. Hayes (ed.), *Cognition and the Development of Language*, New York, 1970. El propune „studierea „strategiilor perceptive“ prin intermediul cărora auditoriul culege şi utilizează indicii graţie cărora poate determina relaţiile dintre elementele frazei. Sursa structurilor lingvistice s-ar situa astfel la nivelul constrângerilor legate de procedurile cognitive“[13].

Dintre teoriile cognitive, cea care s-a dezvoltat mai pregnant este *teoria pertinenţei* elaborată de D. Sperber şi D. Wilson. Ea a fost expusă în lucrarea de referinţă, elaborată de cei doi lingvişti americani: *Relevance. Communication and Cognition*, Oxford, Blackweil, 1986.

Principiul de bază al teoriei este *principiul pertinenţei*, pe care Sperber şi Wilson îl sintetizează în următoarea aserţiune: „Orice act de comunicare ostensivă comunică prezumţia propriei sale pertinenţe optimale“. *Pertinenţa* este determinată de doi factori principali: *efortul cognitiv* şi *efortul contextual*, ceea ce înseamnă că:

„(a) Într-o situaţie dată, cu cât un enunţ produce mai multe efecte contextuale, cu atât este mai pertinent“. *Efortul cognitiv* vizează natura stimulului ce trebuie prelucrat: lungimea enunţului, structura sintactică, condiţiile accesului lexical.

„(b) Într-o situaţie dată, cu cât un enunţ pretinde mai puţine eforturi de prelucrare, cu atât este mai pertinent“. Este vorba despre efectele contextuale ce derivă din interpretarea enunţului într-un context dat.

În general, teoria pertinenței poate fi subsumată unor teze, precum:

(i) *Comunicarea verbală* este în relație nu numai cu *codul*, ci şi cu *inferența*.

(ii) *Prelucrarea enunțurilor* implică două feluri de procese mentale: unul legat de *reprezentare*, determinant în formarea ipotezelor, altul relaționat cu procesele de natură *computațională*, care sunt, de fapt, calcule inferențiale.

(iii) *Interpretarea pragmatică a enunțurilor*, procedeu care vizează forma propozițională a enunțului, adică *implicitările* şi *explicitările* sale.

(iv) *Intrebuințarea enunțului*, care poate fi *descriptivă*, prin legarea formei propoziționale, a enunțului de „forma" gândului locutorului, şi *interpretativă*, în sensul că forma propozițională a enunțului reprezintă o interpretare a gândului locutorului"[14].

Criticile aduse acestei teorii au fost sintetizate, între alții, de Oswald Ducrot, el relevând, între altele, „caracterul vag, în ciuda aparenței lor cantitative, al noțiunilor de cost şi efect negativ". De asemenea, redarea ipotezelor sub forma unor *propoziții*, „în sens logic", care pot fi adevărate sau false, „câtă vreme mulți lingvişti încearcă eliminarea acestei dicotomii din cadrul descrierii semantice". Pe de altă parte, „utilizarea aceleiaşi idei de pertinență pentru a explica determinarea contextului în care are loc interpretarea şi modul în care interpretarea se constituie în acest context" nu poate evita un demers circular, această dificultate fiind, de altfel, „esențială noțiunii înseşi de situație, dat fiind că aceasta acționează asupra sensului enunțului şi este concomitent proiectată de el"[15].

Din datele de până aici se poate observa o preponderență a teoriilor pragmatice în spațiul anglo-american. „Dacă pragmatica s-a dezvoltat în special în Statele Unite şi în Anglia, – se precizează în Moeschler/Reboul – aceasta se datorează mai întâi importanței curentelor analitice în filozofie, dar şi opțiunilor radicale ale teoriei lingvistice de vreo treizeci de ani încoace, sub influența lui Chomsky." Este evident, în acest sens, că unele aspecte fundamentale ale pragmaticii, cum este teoria *implicaturilor* sau *implicitărilor*, au fost preluate din filozofia limbajului. Totuşi, pe plan strict

lingvistic, „interesul pe care l-au arătat lingviştii pentru aspectele pragmatice ale limbajului ține în principal de o reacție față de tezele radicale ale lui Chomsky […]“[16].

Dacă lăsăm la o parte numeroasele abordări repetitive, putem afirma că lingvistica europeană a dat domeniului pragmaticii cel puțin două personalități cu contribuții remarcabile la dezvoltarea acestuia. Este vorba despre Émile Benveniste şi Oswald Ducrot.

Émile Benveniste, în *Problèmes de linguistique générale*, Gallimard, Paris, 1966, apoi în vol. al II-lea, apărut tot la Gallimard, în 1974 (v. şi versiunea românească datorată Luciei Magdalena Dumitru, Editura Teora, 2000, 2 vol.), a scos pragmatica din domeniul performanței, susținând că ea aparține competenței, întrucât aspectele pragmatice sunt codificate în limbă, în sensul că limba conține instrucțiuni în ce priveşte posibilele ei utilizări. Este ceea ce astăzi se cunoaşte ca teoria *pragmaticii integrate*[17].

Referindu-se la utilizarea propriu-zisă a limbii, lingvistul francez susține existența, aici, a unui „mecanism total şi constant“ care afectează întreaga limbă. „Dificultatea – admite el – este de a sesiza acest fenomen important, atât de frecvent încât pare să se confunde cu limba însăşi, atât de necesar încât se poate sustrage atenției“[18]. Această stare de lucruri face ca *enunțarea* să reprezinte, de fapt, o „punere în funcțiune a limbii printr-un act individual de utilizare“. Dar Émile Benveniste precizează imediat şi condiția specifică a enunțării, care „reprezintă actul însuşi de producere a unui enunț, nu textul enunțului […]. Acest act este opera locutorului care mobilizează limba pentru sine, Relația locutorului cu limba determină caracteristicile lingvistice ale enunțării. Trebuie privită ca operă a locutorului, care se foloseşte de limbă, şi din perspectiva caracteristicilor lingvistice care marchează această relație“[19].

În afara delimitărilor teoretice, el are contribuții importante în studierea *deixis*-ului, a exprimării subiectivității prin limbă, a indicării coerenței temporale în enunț. A introdus, de asemenea, noțiunea de „delocutivitate“, dezvoltată ulterior de J. C. Anscombre, în studiul *Délocutivité généralisée, délocutivité benvenistienne et performativité*, „Langue française“, 1979, nr.42, p. 69–84[20].

O diversitate deosebită cunosc cercetările lui Oswald Ducrot. Între ele, conceptul de *instrucţiune,* prin care se redă semnificaţia frazelor, pe baza instrucţiunilor ataşate cuvintelor limbii sau, cum le spune Ducrot, „mots du discours“. Fenomenul este sesizat mai cu seamă în cazul conectorilor (conjuncţii, locuţiuni, adverbe fără semnificaţie referenţială).

Între diferitele teorii elaborate în epocă, cele lineare şi cognitiviste, Ducrot şi Anscombre s-au ilustrat prin aşa-numita „teorie în Y“ care se bazează pe *informaţiile lingvistice* şi pe *informaţiile extralingvistice*, regăsibile în *frază*. Aceasta, în urma interpretărilor lingvistice furnizează *semnificaţia*. Astfel, semnificaţia frazei, îmbinată cu informaţiile extralingvistice, produce *sensul enunţului*. După O. Ducrot, obiectul pragmaticii integrate este *semnificaţia frazei*.

Pragmatica integrată s-a dezvoltat în Franţa şi, cum am arătat, îşi are originea în studiile lui Ducrot şi Anscombre. Ea a apărut în paralel cu tradiţia inaugurată de Grice, care, după cum am văzut, postula folosirea limbajului în comunicare şi discurs ca fiind determinat de anumite principii generale care generează inferenţele pragmatice. Pragmatica integrată este datoare structuralismului european prin faptul că „vede în aspectele vericondiţionale ale enunţurilor consecinţe ale proprietăţilor argumentative înscrise în structura limbii“[21].

Un aport notabil a adus O. Ducrot în ce priveşte *teoria conectorilor* (logici şi neologici). În această privinţă, concepţia sa este *nonformalistă* şi *nonreducţionistă*. El contestă faptul că operatorii şi conectorii din limbile naturale ar poseda semnificaţie logică. De aici decurge şi combaterea ideii reducţioniste, după care întrebuinţările nonlogice ale conectorilor prezintă acest aspect doar în aparenţă, căci, în realitate, enunţurile sunt reducţii ale unor relaţii logice mai complexe. În acest sens, el realizează o analiză în profunzime a conectorilor *dacă* şi *şi*.

În efortul său de a argumenta în favorarea unei concepţii noninferenţiale relative la pragmatica integrată, O. Ducrot a elaborat o serie de *legi ale discursului*, pornind de la înţelegerea enunţului ca pe un proces în două etape: una aparţinând *componentei lingvistice*, cealaltă *componentei retorice*. În cartea sa *Dire et ne pas dire.*

Principe de sémantique linguistique, Hermann, Paris, 1972, p. 132–137, Ducrot dă câteva exemple de legi ale discursului, cum ar fi *legea informativității, legea exhaustivității* şi *legea litotei*, la care putem adăuga şi legea insuficienței, legea economiei şi legi asociate negației[22].

Prodigioasa activitate a lui O. Ducrot în domeniul pragmaticii include şi *teoria presupoziției*. În esență, „presupoziția nu este nici o condiție de întrebuințare a unui enunț şi nici o o condiție de conținut, ci o condiție asupra cadrului care este impus discursului". Ca atare, orice act ilocuționar „presupune realizarea unui *act de presupoziție*, a cărui funcție este de a fixa cadrul ulterior al discursului"[23].

Acestei teorii i se adaugă, tot ca o componentă a pragmaticii integrate, *teoria argumentației*, constituită în continuarea viziunii structuraliste a lingvistului francez, dar şi a colaboratorului său apropiat Jean-Claude Anscombre. Cei doi inversează, întru-un fel, raportul dintre *valoarea referențială* şi *valoarea argumentativă*, susținând, în opoziție cu teoriile logiciste, că, din punct de vedere semantic, valoarea referențială a enunțurilor nu este primară, ci secundară. Primare şi înscrise în structura limbii sunt valorile argumentative, considerate, de obicei, ca ținând de discurs sau de contextul său pragmatic. De aici rezultă că „faptele semantice primare nu privesc valoarea de adevăr a enunțurilor, ci valoarea argumentativă a frazelor, şi că este posibilă descrierea valorilor de adevăr ale enunțurilor ca derivând, din punct de vedere pragmatic, din valorile argumentative"[24].

Un interes deosebit a suscitat şi *teoria polifonică*, pe care Ducrot a elaborat-o pe la sfârşitul anilor '70 şi începutul anilor '80. La baza ei stau conceptele de *frază*, *enunț* şi *enunțare*. După Ducrot, *fraza* este o „entitate abstractă" ce include un ansamblu de cuvinte combinate după reguli sintactice. *Enunțul* reprezintă enunțarea particulară a frazei sau, cu alte cuvinte, „*Enunțarea* [...] este *evenimentul istoric constituit de apariția enunțului*" aşa încât se poate spune că „*sensul enunțului* este *reprezentarea propriei sale enunțări*"[25]. Ducrot va vorbi mereu despre *semnificația frazei* şi despre *sensul enunțului*, căruia îi atribuie o *autonomie relativă,* ce depinde de doi factori: *coeziunea* şi *independența*.

Caracterul *polifonic* al enunțului derivă din multiplicitatea „subiecților“ care participă la elaborarea lui. Există astfel *subiectul vorbitor*, care este un individ din lumea reală, şi *locutorul* şi *enunțiatorii*, care sunt entități „teoretice“, şi nu ființe „în carne şi oase“. *Locutorul* este responsabil de *enunțare*, lui corespunzându-i *alocutorul*, adică cel căruia îi este adresată enunțarea. În enunțare se produc anumite acte ilocuționare, de care este responsabil *enunțiatorul*, în cuplu cu *destinatarul*, căruia îi sunt adresate actele ilocuționare. Atât *enunțiatorul*, cât şi *destinatarul* sunt „entități teoretice“. Această pluralitate de voci constituie *polifonia* enunțului.

Toată această structură discursivă este aplicată de Ducrot la anumite fenomene lingvistice sau pragmatice precum negația, ironia sau discursul raportat[26].

Chiar dacă nu a produs o teorie specifică sau concepte definitorii, contribuția lui Jacques Moeschler în diferite zone ale pragmaticii sunt semnificative şi de neocolit. Vom releva, în primul rând, dezvoltările pe care le-a dat *teoriei presupoziției* elaborate de O. Ducrot (v. *supra*), în special în lucrarea *Ordres et raisons de langue*, Seuil Paris, 1982, unde realizează o analiză a respingerilor presupoziționale.

De asemenea, s-a pronunțat în domeniul *teoriei argumentației*, în lucrări precum *Argumentation et conversation. Élements pour une analise pragmatique du discours*, Hatier, Paris, 1985, sau *Modélisation du dialogue. Représentation de l'inférence argumentative*, Hermès, Paris, 1989. În acest sens, a avut în vedere mai cu seamă *regulile de înlănțuire*. Nu mai puțin importante sunt şi analizele asupra conectorilor, în special asupra celor *nelogici* (*dar, şi, deci* etc.)[27].

Lingvistica românească s-a conectat destul de prompt la noua direcție de cercetare. Ne referim, în primul rând, la cartea Sandei Golopenția, *Les Voises de la pragmatiqur*, Saratoga, 1988. Ceva mai târziu, în 1993, apare contribuția Mariei Manoliu Manea, *Gramatică, pragmasemantică şi discurs*, la Editura Litera. Vom remarca, de asemenea, lucrarea Alexandrei Cornilescu şi a lui Dumitru Chițoran, *The Theory of Speech Acts*, Editura Fundației „Chemarea“, Iaşi, 1994.

Putem afirma că, în momentul de faţă, atât pragmatica teoretică, cât şi cea aplicată sunt ilustrate într-o suită de cărţi ale Lilianei Ionescu-Ruxăndoiu, dintre care amintim *Limbaj şi comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, Editura ALL Educaţional, Bucureşti, 2003; *Naraţiune şi dialog în proza românească. Elemente de pragmatică a textului literar*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1991 şi *Conversaţia: structuri şi strategii. Sugestii pentru o pragmatică a românei vorbite*, Editura ALL, Bucureşti, 1995 (o a doua ediţie, revăzută, în 1999).

În ce priveşte lucrările dedicate conectorilor pragmatici, ies în relief studiile Rodicăi Zafiu, ultimul parcurs de noi, *Conectorii disjunctivi din perspectivă semantico-pragmatică, ipostaze asupra proceselor de gramaticalizare,* LR, 2012, nr.3, p. 471–428, fiind un adevărat model de metodologie a unei analize din perspectiva pragmaticii lingvistice. Lucrări importante, de sinteză şi aplicative, a realizat Ariadna Ştefănescu, *Aspecte pragmatice*, EUB, 2007, şi *Conectorii pragmatici*, EUB, 2007.

Un loc important, în efortul de sincronizare cu cercetările de pragmatică, l-au constituit traducerile, dintre care se datorează *Dicţionarul enciclopedic de pragmatică* elaborat de Jacques Moeschler şi Anne Reboul (v. *supra*). Există şi o traducere a lucrării clasice a lui J.L. Austin, *Cum să faci lucruri cu vorbe* (How to Do Things with Words), Editura Paralela 45, Piteşti, 2003, precum şi a lucrării de sinteză a Annei Reboul şi Jacques Moeschler, *Pragmatica, azi. O nouă ştiinţă a comunicării*. Traducere din limba franceză: Liana Pop, Editura Echinox, Cluj, 2001.

NOTE

1. Cf. În special, Moeschler/Reboul, *passim*.

2. *Curs de lingvistică generală*. Publicat de Charles Bally şi Albert Sechehaye în colaborare cu Albert Riedlinger. Ediţie critică de Tulio De Mauro. Traducere şi cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Editura Polirom, Iaşi, 1948, p. 44. Cf. şi încercarea lui Tulio De Mauro de a „ameliora“ această tranşantă distincţie, avută totuşi în vedere în pragmatică: „Era inevitabil ca […] exegeza tradiţională să interpreteze distincţia dintre *limbă* şi *vorbire* ca fiind distincţia dintre două realităţi

separate şi opuse, dintre două „lucruri“ diferite (unul din societate, celălalt mai mult sau mai puţin din sufletul indivizilor); nu mai rămânea decât să i se reproşeze lui Saussure că este vinovat, în diferite moduri (de idealism după materialişti, de pozitivism grosolan după spiritualişti), de această separaţie“ (p. 333).

3. Citatul este dat după traducerea realizată de Paul Schweiger şi James E. Augerot.

4. *Op. cit.*, p. 36.

5. Moeschler/Reboul, p. 13–14.

6. Cf. Ducrot/Schaeffer, p. 157–162. De asemenea Cornelia Dragomir, *Teorii şi concepte în pragmatica lingvistică*, Ovidius University Pres, Constanţa, 2006, şi Daniela Sorea, *Pragmatics: some cognitive perspectives*, EUB, 2007.

7. Ducrot/Schaeffer, p. 505. „În încheierea ultimei sale conferinţe, se arată în Moeschler/Reboul, Austin, subliniază caracterul pragmatic al lucrărilor sale. Moartea sa va împiedica să le continue, dar teoria sa va fi larg preluată în anii care vor urma, iar succesorul său cel mai direct, filozoful american John Searle, îi va relua progamul […]“ (p. 55).

8. J.R. Searle, *Les actes de languge*, apud Cornelia Dragomir, *op. cit.*, p. 91. Cf. şi Daniela Sarea, *op. cit.*, p. 45.

9. Apud Cornelia Dragomir, *op. cit.*, p. 111.

10. Ducrot/Schraffer, p. 369–370.

11. *Ibidem*, p. 370–371. Tot aici se precizează că H.P. Grice a introdus noţiunea de „implicatură“ în seria de conferinţe din 1967, pe care le-a publicat în 1975 sub titlul *Logic and conversation*. De fapt, a fost vorba de anii 1957, 1968, 1969, iar conferinţele au fost ţinute la William James Lectures at Harward. Cf. şi Daniela Sorea, *op. cit.*, p. 81–99).

12. Ducrot/Schaeffer, p. 214–215.

13. *Ibidem*, p. 325. O privire de ansamblu la Daniela Sorea, *op. cit.*

14. Cf. Moeschler/Reboul, p. 83–84, Daniela Sorea, *op. cit.*, p. 102–105.

15. Ducrot/Schaeffer, p. 498–499.

16. Moeschler/Reboul, p. 7.

17. Menţionăm că în tradiţia inaugurată de Grice, dar şi de Austin, pragmatica a fost concepută ca o teorie a performanţei, opoziţia lingvistică/pragmatică conrespunzând opoziţiei competenţă/performanţă. De altfel, O. Ducrot va defini *pragmatica integrată* prin expresia *structuralism al discursului ideal*. *Ibidem*, p. 24, 75. Cf. şi Ducrot/Schaeffer, p. 162. Şi J.R. Searle susţinea că actele de limbaj aparţin competenţei.

18. *Probleme de lingvistică generală*, II, p. 68.

19. *Ibidem*.

20. Moeschler/Reboul, p. 292 şi passim. Cf şi Ducrot/Schaeffer, p. 240–241, 496; 474.

21. Moeschler/Reboul, p. 185–186, cf. şi 77.

22. *Ibidem*, p. 200–206.

23. *Ibidem,* p. 221.
24. *Ibidem*, p. 279.
25. *Ibidem*, p. 305.
26. *Ibidem*, p. 305–307, 401–402. În ce priveşte studiile în care Ducrot a elaborat teoria polifoniei enunţului ele sunt: *Analyse de textes et linguistique de l'énonciation*, în O. Ducrot et al., *Les Mots du discours*, Minuit, Paris, p. 7–56; *Le Dire et le dit*, Minuit, Paris, 1984 şi *L'Argumentation dans la langue*, Mardaga, Bruxelles, 1983, studiu elaborat împreună cu J.-C. Anscombre.
27. În *Modélisation du dialogue*, J. Moeschler propune, în condiţiile recunoaşterii naturii nonvericondiţionale a conectorilor în limbile naturale, sintagma *conectori pragmatici*, alături de alţi termeni ai altor pragmaticieni: *conectori semantici* şi *conectori pragmatici* (van Dijk), *conectori argumentativi* şi *operatori argumentativi* (Ducrot), *conectori discursivi* (Blakemore), *conectori interactivi* (Roulet), *mărci ale conexiunii* (Luscher) etc. Cf. Moeschler/Reboul, p. 163.

Bibliografie

1. AUSTIN J.L. *Cum să faci lucruri cu vorbe* (How to Do Things with Words), Editura Paralela 45, Piteşti, 2003.
2. ÉMILE BENVENISTE, *Probleme de lingvistică generală*. 2 vol. Traducere de Lucia Magdalena Dumitru, Editura Teora, Bucureşti, 2000.
3. NOAM CHOMSKY, *Aspecte ale teoriei sintaxei* (Aspects of the Theory of Syntaxe). Traducere de Paul Schweiger şi James E. Augerot.
4. CAMELIA DRAGOMIR, *Teorii şi concepte în pragmatica lingvistică*, Ovidius University Press, Constanţa, 2006.
5. OSWALD DUCROT, *Dire et ne pas dire*, Hermann, Paris, 1972.
6. OSWALD DUCROT, JEAN-MARIE SCHAEFFER, *Noul dicţionar enciclopedic al ştiinţelor limbajului*. Traducere de Anca Măgureanu, Viorel Vişan, Marina Păunescu, Editura Babel, Bucureşti, 1996.
7. JACQUES MOESCHLER, ANNE REBOUL, *Dicţionar enciclopedic de pragmatică,* Editura Echinox, Cluj, 1999.
8. ANNE REBOUL, JACQUES MOESCHLER, *Pragmatica, azi. O nouă ştiinţă a comunicării*. Traducere din limba franceză: Liana Pop, Editura Echinox, Cluj, 2001.
9. FERDINAND DE SAUSSURE, *Curs de lingvistică generală*. Publicat de Charles Bally şi Albert Sechehaye în colaborare cu Albert Riedlinger. Ediţie critică de Tulio De Mauro. Traducere şi cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Editura Polirom, Iaşi, 1998.
10. J.R. SEARLE, *Les actes de langage*, Hermann, Paris, 1972.
11. DANIELA SOREA, *Pragmatics: some cognitive perspectives*, EUB, 2007.

PRAGMATICS. HISTORICAL MARKS

(Summary)

The aim of this paper is to sum up the main theories and concepts regarding the pragmatics. The sources of the new disciplines are highlighted, starting with Ferdinand de Saussure (the dichotomy *langue/parole*) and Noam Chomsky (the dichotomy *competence/performance)*.

The main theories that are presented are those related to J.L Austin`s contribution to *language acts*, concept subsequently developed from a *descriptive point of view* by J.R Searle; and by H.P Grice who introduces the so-called principle of cooperation and the notion *implicature.* Another orientation is the cognitivist one which is illustrated by D. Sperder`s and D. Wilson`s name and by the principle of pertinence.

From Europe, Emile Beneviste`s and Oswald Ducort`s theories were presented. Romanian linguists` contributions were also highlighted in the research about pragmatics (Sanda Golopen□ia, Maria Manoliu Manea, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Rodica Zafiu, Ariadna □tefănescu).

In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară, (coordonator Ana-Maria Pop), Editura Ardealul, Târgu-Mureş, 2012, 412 p.

Mă voi folosi de privilegiul dublei calități pe care o am față de acest volum – cea de coordonator şi recenzent, pentru a mă abate oarecum de la tipicul prezentării unei cărți: înainte de orice informații cu caracter mai mult sau mai puțin tehnic, mai mult sau mai puțin ştiințific privind volumul *In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară*, aş dori să scriu câteva cuvinte tot despre o carte şi tot despre Profesorul Vasile Frățilă. Pentru aceasta mă voi întoarce puțin în timp, mai exact în vara anului 1998, pe vremea când eram studentă în anul I. Într-una dintre „incursiunile” mele la librăria din incinta Bibliotecii Centrale Universitare, am avut şansa să găsesc *Dialectul istroromân* de Richard Sârbu şi Vasile Frățilă. Nu ştiu cum aş putea descrie acel amestec de uimire, bucurie, mândrie care m-a cuprins la vederea cărții şi mai ales la vederea numelui unuia dintre autori, căci îl ştiam deja pe domnul profesor Vasile Frățilă de la cursul de Dialectologie! Era pentru prima dată când numelui aflat pe coperta unei cărți îi puteam asocia şi o persoană, un chip, pe care – privilegiu suprem, puteam să-l văd săptămânal la curs! Am cumpărat, bineînțeles, cartea, gândindu-mă că din această „întâlnire” cu omul şi cu cartea mai lipsea doar ... autograful autorului!

O bună ocazie pentru a-l obține mi s-a părut examenul de Dialectologie, care se susținea oral! Am luat cartea cu mine şi am repetat, cred că în egală măsură cu materia, cele câteva cuvinte prin care îl rugam pe domnul profesor să-mi semneze cartea. Am trecut examenul cu bine, însă, cuprinsă de un inexplicabil sentiment de sfială, am renunțat, în ultimul moment, la a-i cere autograful. Astfel,

chiar dacă în cei 14 ani care s-au scurs de atunci am primit numeroase cărți cu autograful şi gândurile domnului profesor, *Dialectului istroromân* „i-a venit rândul" doar în 2012, cu ocazia lansării volumului *In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară*. Aşadar, întâlnirea din 1998 cu *omul şi cu cartea* a fost, de fapt, un început de drum, frumos, cu multe împliniri!

Prin urmare, coordonarea acestui volum omagial[1] a reprezentat o onoare, o mare bucurie şi, în egală măsură, o mare responsabilitate pentru mine atât datorită faptului că îi este dedicat lingvistului şi profesorului Vasile Frățilă, căruia îi datorez atât de mult în plan profesional, cât şi pentru că în paginile lui şi-au dat întâlnire numeroşi prieteni şi colegi ai Domniei Sale, lingvişti de renume, români şi străini, care au răspuns cu promptitudine şi cu entuziasm invitației de a colabora cu un articol la realizarea acestei cărți.

Cele peste 200 de nume cuprinse în *Tabula gratulatoria* (p. 9-14) – *collegae, amici, discipuli* – din cele mai diverse domenii, stau mărturie pentru recunoaşterea, prețuirea şi dragostea de care se bucură Profesorul Vasile Frățilă în țară şi peste hotare.

Aspectele semnificative din viața (începând cu primele studii făcute la şcoala generală din satul natal), dar mai ales din activitatea ştiințifică prestigioasă a prof. univ. dr. Vasile Frățilă sunt riguros şi amănunțit redate în *Curriculum vitae* (p. 15-18), respectiv în *Lista lucrărilor ştiințifice* (19-40). Astfel, cercetătorul interesat de probleme de dialectologie nord- şi sud-dunăreană, istoria limbii române, etimologie, onomastică – toponimie şi antroponimie, poate alege din cele peste 230 de studii, articole şi recenzii publicate în reviste din țară şi de peste hotare sau în volume colective, din numeroasele volume de autor (*Lexicologie şi toponimie românească*, Editura Facla, Timişoara, 1987, *Contribuții lingvistice*, Editura de Vest, Timişoara, 1993, *Etimologii. Istoria unor cuvinte*, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2000; *Cercetări de onomastică şi dialectologie*, Ed. Excelsior Art, Timişoara, 2004; *Graiul de pe Târnave*, Ed.

[1]Profesorului Vasile Frățilă i-a fost dedicat un volum şi la împlinirea vârstei de 65 de ani: *Studia in honorem magistri Vasile Frățilă*, Editura Universității de Vest, Timişoara, 2005, 587 p., coordonatori Maria Micle şi Vasile Lațiu.

Astra, Blaj, Despărţământul „Timotei Cipariu”; *Toponimie şi dialectologie*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2011) sau colective (*Dicţionar geografico-istoric şi toponimic al judeţului Timiş*, Ed. Universităţii de Vest, Timişoara, 2007, în colaborare cu Remus Creţan; *Dialectul istroromân. Straturi etimologice*, Editura Universităţii de Vest, Timişoara, 2010, în colaborare cu Gabriel Bărdăşan etc.).

Bine-cunoscut şi apreciat filolog (p. 45)*, om desăvârşit* (p. 48), *cărturar ciparian* (p. 53), *profesor doct, generos, apreciat de studenţi* (p. 60), *personalitate reprezentativă a lingvisticii româneşti* (p. 63) reprezintă doar câteva dintre aprecierile făcute de cei care semnează articolele ce alcătuiesc *Profilul omagial* (p. 41-86): Florina-Maria Băcilă, Gabriel Bărdăşan, Ion Brad, Alexandru Niculescu, Vasile D. Ţâra. Acestor pagini pline de emoţie li se adaugă interviul luat de Mioara Pop distinsului profesor şi lingvist, interviu intitulat sugestiv *Lingvistica diacronică a rămas marea mea pasiune* (p. 72-86).

„Lingvistica, în special disciplinele în care aceasta se întâlnea cu istoria: dialectologia, gramatica istorică, etimologia şi onomastica se potriveau mai bine structurii mele înclinate spre rigoare şi lucruri exacte.” (p. 86), afirmă în interviul amintit Vasile Frăţilă, iar cele mai multe dintre articolele cuprinse în paginile volumului dedicat Domniei Sale (*Studii*, p. 87-402) se încadrează între aceste coordonate. Astfel, deşi nu sunt marcate ca atare, putem vorbi de *secţiuni* consacrate unor probleme de **dialectologie nord- şi sud-dunăreană**: Sergiu Drincu, ***Do-*** *ca prefix aspectual în limba română*; Mircea Farcaş, *Variante fonetice etimologice în nord-vestul României*; Gheorghe Chivu, *Particularităţi dialectale româneşti în „limba băieşilor din Ungaria”;* Adrian Turculeţ, *Diftongi formaţi prin anticiparea unui sunet palatal în graiurile moldoveneşti de nord*; Petar Atanasov, *Despre câteva cuvinte greceşti în graiul meglenoromân din Umă (Huma)*; Goran Filipi, *Izabrani istrorumunjski dendronimi*; August Kovačec, *Pierderile în lexicul istroromân în ultimul secol şi jumătate*; Lucian Miclăuş, *Slavonismele în terminologia religioasă istroromână*; Nicolae Saramandu, *Câteva concordanţe lexicale între dacoromână şi dialectele româneşti sud-dunărene*; Richard Sârbu,

Observații asupra împrumuturilor din limba slovenă în lexicul dialectului istroromân; de **etimologie**: Dumitru Loşonți, *Cuvinte regionale. Note etimologice* (I); Maria Marin, ***A cruța***. *Argumente în susținerea unei etimologii*; de **onomastică**: Simona Goicu-Cealmof, *Termeni creştini în toponimia din Transilvania şi Banat*; Adrian Rezeanu, *Toponimie urbană. Firme comerciale bucureştene contemporane*; Sorin S. Vişovan, Ştefan Vişovan, *Surse ale modernizării inventarului de prenume*.

Acestor studii li se adaugă contribuțiile importante ale unor autori precum Mirela-Ioana Borchin, *Prezumtivul şi maxima calității*; Lumința Botoşineanu, Ana-Maria Minuț, *Sens şi consens în creația lexicală. Analiza motivațională a denumirilor unor soiuri de fructe şi legume (după NALR.* ***Moldova şi Bucovina****, vol. al III-lea*); Grigore Brâncuş, *Observații asupra circumstanțialului de loc în* ***La lilieci*** *de Marin Sorescu*; Emina Căpălnăşan, *Elementul predicativ suplimentar – probleme de acord*; Adina Chirilă, George Bogdan Țâra, *Semnul de punctuație: rezultat şi sursă pentru exegeza biblică. Studiu de caz*; Iulia Mărgărit, *În legătură cu limba unor scrisori particulare din Basarabia sovietică*; Monica Huțanu, *Grafii non-standard în presă. Încercare de tipologie* etc.

Fotografiile din final (p. 403-412) oferă o pată de culoare acestui volum, completând în mod fericit nota sobră a contribuțiilor ştiințifice: mereu înconjurat de prieteni, colegi sau discipoli, Profesorul Vasile Frățilă este surprins în diverse ipostaze: preparator, decan de an, participant la conferințe, la anchete pe teren, dând autografe, împreună cu familia etc.

Valoros prin contribuțiile ştiințifice pe care le conține, *In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară* reprezintă înainte de toate un omagiu adus unui Om, Profesor şi Lingvist: Vasile Frățilă.

ANA-MARIA RADU-POP

COLOCVIUL INTERNAȚIONAL *COMUNICARE ŞI CULTURĂ ÎN ROMANIA EUROPEANĂ*

Pe 15-16 iunie 2012 s-a ținut la Universitatea de Vest din Timişoara prima ediție a Colocviului internațional *Comunicare şi cultură în Romania europeană*, organizat de Departamentul de studii româneşti şi Departamentul de limbi şi literaturi moderne ale Facultății de Litere, Istorie şi Teologie. Demararea şi organizarea colocviului s-au realizat cu sprijinul Universității Politehnice din Timişoara. Coordonatele esențiale avute în vedere de organizatori au fost gândite în concordanță cu finalitățile Uniunii Europene. De aceea, în apelul la comunicări se menționau următoarele: „Una dintre direcțiile fundamentale ale Uniunii Europene este recunoaşterea şi menținerea identității părților componente. În aceste condiții, se conturează tendința de refacere, nu doar geografic, ci şi în plan cultural, a unității lumii romanice, dat fiind că Romania occidentală şi Romania orientală sunt puse sub aceeaşi tutelă”.

Obiectivul întemeietor al colocviului, semnalat în acelaşi apel, a fost faptul că, de mai bine de două secole, romanistica a dezvoltat o direcție tradițională de cercetare, dar a manifestat şi o deschidere pronunțată spre inovație, interdisciplinaritate şi multiculturalitate. Prin urmare, principalele axe ale colocviului (*Latinitate, Romanitate, Românitate*) au corespuns unor domenii consacrate ale romanisticii. Acestea au fost organizate pe subsecțiuni, în funcție de tema lucrărilor propuse, în sfera limbii, culturii, civilizației, istoriei şi religiei popoarelor romanice.

Secțiunile CICCRE I au fost: *Limba şi literatura latină, Limba şi literatura română, Limba şi literatura franceză, Limba şi literatura italiană, Limba şi literatura spaniolă, Istorie şi teologie.* Comunicările în plen au fost rostite în prima zi a colocviului de José Manuel

González Calvo, Profesor al Universității din Extremadura şi membru corespondent al Real Academia Española (*La neología como disciplina lingüística*), precum şi de Michael Metzeltin, Profesor al Universității din Viena şi membru al Academiei de Ştiințe a Austriei (*Româna – o descriere tipologică*).

Comunicările, evaluate de un comitet ştiințific internațional, au fost publicate la sfârşitul anului 2012, cu sprijinul Ambasadei Spaniei la Bucureşti. Remarcabila calitate a volumului *Quaestiones Romanicae*, ce conține lucrările prezentate în plen şi pe secțiuni, reprezintă principalele noi argumente pentru continuarea proiectului organizatorilor de stabilire a unui cadru de exprimare a celor implicați în cercetarea legăturilor dintre latinitate şi romanitate şi a direcțiilor de dezvoltare a studiului umanist din sfera romanisticii actuale. Este semnificativ faptul că acest volum este unul omagial, organizatorii şi participanții manifestându-şi de comun acord aprecierea şi respectul în fața unei personalități reprezentative a filologiei timişorene. Din dedicația, rostită şi scrisă, la ceas aniversar, se poate deduce că este vorba de mult mai mult decât pot cuvintele să cuprindă, şi anume, de o viață închinată cu prisosință unui crez nobil: „*Doamnei Prof. univ. dr. Ileana Oancea, la împlinirea a 50 de ani de activitate academică în domeniul romanisticii*.”

Din comitetul onorific cităm câteva nume prestigioase: Jenny Brumme, Riccardo Campa, José Manuel González Calvo, Michael Metzeltin, Ileana Oancea, Lăcrămioara Petrescu. Din comitetul ştiințific, pe lângă profesori ai unor universități româneşti sau din străinătate (Norberto Cacciaglia, Dana Diaconu, Coman Lupu, Elena Pîrvu, Oana Sălişteanu), au făcut parte profesori ai Universității de Vest.

Volumul *Qvaestiones Romanicae,* ce reuneşte în cele peste 560 de pagini, după cum spuneam, cele două plenare şi articolele evaluate de comitetul ştiințific, ar putea avea ca moto asertiunea filologului german Ernst Robert Curtius, citată de doamna Valy Ceia, prodecan al Facultății de Litere, Istorie şi Teologie, în cuvântul de *Bun venit la CICCRE!*: „Eşti european numai atunci când ai devenit *civis Romanus*.”

În ziua a doua a colocviului s-au organizat o masă rotundă având ca temă limba română, moderată de Prof. univ. dr. Ileana Oancea şi

Prof. univ. dr. Michael Metzeltin, şi o lansare de carte, din care reţinem prezentările latinistelor de la Universitatea din Bucureşti Florica Bechet şi Ioana Costa, precum şi un volum omagial dedicat de către colectivul de cadre didactice de limba română Profesorului lor Vasile Frăţilă.

Semnalăm lansarea revistei *Qvaestiones Romanicae* la Universitatea de Vest din Timişoara pe 26 martie 2013, în cadrul unei deosebite manifestări ştiinţifice, când Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie i-a avut ca invitaţi de onoare pe Acad. Florica Dimitrescu, Prof. univ. dr. Coman Lupu şi editorul Alexandru Ciolan, în timpul căreia distinşii autori invitaţi au lansat ediţia a treia a *Dicţionarului de cuvinte recente* şi *Misterele cuvintelor*, ambele apărute în 2013. Prin bunăvoinţa autorilor şi a organizatorilor volumele se găsesc la Biblioteca Universitară Eugen Todoran din Timişoara.

Prin desfăşurarea CICCRE organizatorii au urmărit crearea unui cadru academic internaţional de comunicare pe teme de interes larg pentru susţinerea unităţii şi a identităţii spaţiului romanic de cultură şi civilizaţie. Aprecierea pozitivă a nivelului ştiinţific la care s-a ridicat dialogul dintre specialişti europeni în limbi şi culturi romanice la prima ediţie a colocviului a motivat dorinţa organizării ediţiei a doua a colocviului, care îşi anunţă desfăşurarea sub auspiciile unor aniversări importante în România. Anul 2013 este marcat de aniversarea a două evenimente istorice cu deosebită relevanţă pentru configurarea evoluţiei a ceea ce avea să fie România europeană: se împlinesc 1700 de ani de la emiterea Edictului de toleranţă de la Mediolanum, dar şi 1900 de ani de la dezvelirea la Roma a Columnei lui Traian, simbol al triumfului roman în Dacia. Impactul evenimentelor istorice asupra evoluţiei limbilor şi culturilor este atât de evident, încât organizatorii au considerat că pot înscrie şi ediţia a II-a a colocviului în seria manifestărilor ştiinţifice şi culturale dedicate acestor aniversări cu puternice ecouri în România. De aceea, au propus ca temă generică a celei de-a doua ediţii CICCRE: **Antichitate şi (post)modernitate: paradigme evolutive în Romania**, oferind astfel posibilitatea filologilor, istoricilor, teologilor, tuturor celor preocupaţi direct sau indirect de latinitate şi romanitate, să conceapă comunicări pe subiecte diverse, subsumabile temei comune, în

care să fie surprinse multiplele aspecte ale latinității şi care să redea în ansamblu complexitatea acestui fervent spațiu de cultură, limbă şi civilizație pe care l-a reprezentat fără încetare Romania în Europa.

Ediția a doua a colocviului se va desfăşura pe 24-25 septembrie 2013 la Universitatea de Vest din Timişoara. Pentru mai multe informații se poate accesa site-ul colocviului:

http://ciccre.wordpress.com/romana/franceza/italiana/spaniola

LUMINIȚA VLEJA,
Universitatea de Vest din Timişoara